

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Diplomová práce

Bc. Tereza Kropáčková

Josef Wenzig jako překladatel

Josef Wenzig as a translator

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomohli při vzniku této práce, především doc. PhDr. Magdaléně Pokorné, Csc. za pomoc s výběrem tématu, velkou ochotu a odborné připomínky k práci, a také své rodině a příteli za podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. května 2020

.....

Abstrakt (česky):

Práce se zabývá překladatelskou činností Josefa Wenziga (1807–1876), pedagoga, překladatele, spisovatele a libretisty tvořícího především německy. Josef Wenzig během svého života přeložil velké množství básní první poloviny 19. století, byl překladatelem lidových písní, Kollára, Čelakovského, Štulce, Vocela, Jablonského, Erbena a dalších. Svou rozsáhlou činností se snažil zprostředkovat českou kulturu do německého prostředí. Práce se zabývá jednotlivými vydanými překlady, jejich prezentací a ohlasy, a primárně se zaměřuje na roli překladů v česko-německé společnosti. Důležitý je aspekt osobnosti překladatele, který vyrostl v německé rodině, ale svými postoji se přihlásil k českému národu. Cílem práce je také interpretace Wenzigových textů (především předmluv), které doplňovaly překlady, a jejich působení na následnou recepci.

Klíčová slova (česky):

Josef Wenzig, česká poezie, překlady, německý jazyk

Abstract (english):

The thesis analyses a translation activity of Josef Wenzig (1807–1876), educator, translator, writer and librettist, who wrote primarily in German. During his life, Josef Wenzig translated numerous Czech poems from the first half of the 19th century. He was the translator of folk songs, poems of Kollár, Čelakovský, Štulc, Vöcel, Jablonský, Erben and others. With his extensive work he tried to be a mediator between Czech and German culture. The thesis analyses individual compilations of translations, their presentation and reception, and primarily deals with the role of the translation between Czechs and Germans. The aspect of translator is also very important, because he grew up in the German family, but he took a positive stand on the Czech nation. The thesis aims to interpret Wenzig's texts (mainly forewords), which accompanied the translations, and their impact on the reception.

Key words (english):

Josef Wenzig, Czech poetry, translations, German language

Obsah

Úvod.....	7
1 Překlad v 19. století.....	10
1.1 Vývoj překladatelských teorií.....	11
1.2 Překladatelství v národním obrození	13
1.3 Překlad z češtiny do němčiny	17
1.4 Překlad do němčiny jako prostředník překladu do angličtiny	23
2 Josef Wenzig jako překladatel	27
2.1 Hledání identity a motivace	27
2.2 Spisy o české literatuře	33
2.2.1 <i>Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten</i>	33
2.2.2 <i>Blicke über das böhmische Volk</i>	35
2.2.3 <i>Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854</i> ... 40	
3 Překlady české literatury	43
3.1 První pokusy v německé verzi <i>Muzejníku</i>	43
3.2 <i>Slawische Volkslieder</i> (1830)	46
3.3 <i>Blüthen neuböhmischer Poësie</i> (1833)	51
3.4 <i>Erinnerungsblumen auf den Wegen des Lebens</i> (1846)	57
3.5 Časopis <i>Ost und West</i> a <i>Vocelův Labyrint slávy</i>	67
3.6 <i>Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie</i> (1854).....	73
3.7 <i>Rosmarinkranz</i> (1855)	77
3.8 Překlady starší české literatury	79
3.9 <i>Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten</i> (1856).....	84
3.10 <i>Westslawischer Märchenschatz</i> (1857)	86
3.11 Další ohlasy překladů	94
Závěr	100
Seznam použitých pramenů, periodik a literatury	102
Přílohy.....	109

Úvod

V české literatuře první poloviny 19. století bychom těžko hledali známější jména, než jsou například Jan Kollár nebo František Ladislav Čelakovský. Jejich snahou bylo navrátit český jazyk do společnosti a obnovit českou literaturu a kulturu. Tyto snahy by však zůstaly pro jejich německy mluvící spoluobčany, případně občany sousedních německých zemí, skryté, pokud by jejich tvorba nebyla přeložena do německého jazyka.

České země byly s německým prostředím úzce propojené, jak literárně, tak kulturně. Němčina byla přítomná v životě českých literátů, kteří své první pokusy často podnikali jak v němčině, tak v češtině, minimálně v první polovině 19. století, ale i později. Překlad do němčiny vyjadřoval snahu nejen o prosté přeložení obsahu, ale také politické a kulturní sblížení tak úzce propojených světů. Překládání bylo jakýmsi politickým vyznáním a signalizovalo identifikaci s českými pozicemi.¹

Role překladatele a tím zprostředkovatele básnické tvorby první poloviny 19. století se ujal Josef Wenzig (1807–1876), pedagog, překladatel, básník a také libretista Smetanových oper. Ve svých osmnácti letech přeložil některé Čelakovského básně a zaslal mu je na ukázkou, následně zveřejnil první překlady Kollárových sonetů na stránkách německé verze *Časopisu českého muzea*. O pět let později vydal v německém Halle první sbírku básní *Slawische Volkslieder* a v následujících desetiletích přispěl jak dalšími sbírkami překladů, tak spisy o historii české literatury, kterými se snažil tuto oblast představit německému obyvatelstvu.

Během národního obrození je často kladen důraz především na překladatelskou činnost ze světových zahraničních děl do českého jazyka. Tato práce se zabývá opačným procesem, tedy překládáním původních českých děl do německého jazyka a otázkami, které tento proces v rámci česko-německé společnosti vyvolával. Důležitou roli zde hraje samotná osobnost překladatele, která byla kdesi na pomezí mezi Čechy a Němci. Josef Wenzig byl vychováván v německé rodině a svou tvorbu v první polovině života psal především německy, vždy však pevně zastával české národnostní zájmy, se svými názory veřejně vystupoval a měl kvůli nim nemálo problémů.

Práce v první části stručně představí vývoj překladatelství v českých zemích a literárněhistorickou situaci v první polovině 19. století, dále cestu Josefa Wenziga do české společnosti, jeho vztah k české literatuře a motivaci k překladům. Druhá část práce se věnuje

¹ ROGALL, Joachim, KOSCHMAL, Walter a NEKULA, Marek, eds. *Češi a Němci: dějiny - kultura - politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002, s. 439.

jednotlivým překladům z Wenzigova pera, ať už se jedná o ukázky v časopisech nebo samostatně vydané sbírky, úloze předmluv a doplňujících textů na procesu zprostředkování, a ohlasům překladů ve společnosti (v dobové korespondenci, periodikách). Zdroje k tomuto tématu jsou velmi roztržité, většina je zaměřena vždy na jednu oblast, například Wenzig jako překladatel konkrétního autora, Wenzig jako překladatel slovanských písní atd. Také jsou často zaměřené čistě translaticky a chybí v nich zmíněný sociální rozměr, tedy to, jak překlady působily ve společnosti.² Práce si klade za cíl shromáždit dostupné znalosti o této oblasti a ukázat Wenziga jako překladatele i s ohledem na jeho další role, které ve společnosti zastával, například roli pedagoga nebo vlastního autora. V dnešní době bývá v literatuře většinou zmíněn pouze několika málo věty jako libretista Bedřicha Smetany, jeho význam pro českou kulturu je však mnohem větší a zaslouží si připomenutí.

Z archivních pramenů byly v práci použity fond Wenzig Josef z Archivu Národního muzea v Praze, kde jsou uloženy Wenzigovy rukopisy. Dalšími prameny jsou jednotlivé vydané sbírky překladů, jejichž úplný seznam je uveden v bibliografii. Z publicistiky byly použity časopisy *Ost und West* a *Časopis Musea království Českého*,³ dále recenze a ohlasy v českých i německých periodikách, uvedených v bibliografii. Významným zdrojem informací byla korespondence, především editované vydání korespondence Františka Ladislava Čelakovského⁴ a Boženy Němcové.⁵

Mezi nejzásadnější díla, které se tématu dosud věnovaly a z kterých práce čerpá, patří v ohledu překladatelství knihy Jiřího Levého *Umění překladu*⁶ a dvousvazkové *České teorie překladu*.⁷ Kromě těchto knih se metodám překladu věnuje z novějších knih sbírka příspěvků *Tajemná translaticky?: cesta k souvislostem textu a kultury*.⁸ Překlady poezie z češtiny do němčiny se zabývá *Česká poezie v německých překladech*⁹ od Ladislava Nezdařila a také

² Například Ladislav Nezdařil píše v předmluvě k *České poezii v německých překladech*: „Německé kritiky a recenze přiložených knih jsou uváděny jen výjimečně. Představují sice zajímavý a poučný dobový dokument, ale jejich soudy o skutečné hodnotě překladů jsou z větší části mylné a neplatné. Nebyly vždy opřeny o dobrou znalost jazyka či dobrou znalost originálu a kromě toho sledovaly často i cíle mimoliterární. Rovněž jen obezřetně byla brána v úvahu hodnocení česká nebo i vlastní úsudky překládaných básníků. Byly zhusta motivovány zřeteli jinými než kritickými.“

³ V práci je pro zjednodušení užíváno termínu *Muzejník* nebo zkratka ČČM, ačkoli se název časopisu několikrát změnil.

⁴ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907-1939. 7 sv.

⁵ ADAM, Robert a kol., ed. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, 2003–2007. 4 sv.

⁶ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.

⁷ LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996.

⁸ KALIVODOVÁ, Eva, ed. *Tajemná translaticky?: cesta k souvislostem textu a kultury*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2008.

⁹ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985.

Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815–1867 z pera Manfreda Jähnichena.¹⁰ Z nejnovějších prací je Wenzigovo jméno v souvislosti s překládáním zmíněno ve sborníku „*Neue Bienen fremder Literaturen*“¹¹ a také v článku Václava Petrboha *Josef Wenzig und die (Selbst-) Wahrnehmung seiner politischen und literarischen Tätigkeit in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts*.¹² Opomenut by neměl být také shrnující článek Petera Drewse věnující se přehledu překladů z češtiny do němčiny a jejich německé recepci mezi lety 1770 a 1850.¹³ Překladovost a obecně kultura obrozeneckého období byly zpracovány v knize Vladimíra Macury *Znamení zrodu*.¹⁴ S tímto tématem také úzce souvisí čerstvá kolektivní monografie o Královédvorském a Zelenohorském rukopisu v české kultuře a umění, v níž (v kapitole o překladu *Rukopisů* do němčiny) Lena Dorn pojednává o úloze předmluv u vydaných překladů.¹⁵ V neposlední řadě je třeba připomenout přehledovou publikaci o německé literatuře v Čechách *Handbuch der deutschen Literatur Prags und der Böhmisches Länder*.¹⁶ Tématu národní identity se na příkladu Josefa Wenziga věnoval článek Václava Maidla *Landespatriotismus. Nationalitätenwechsler und sprachlich-nationale Divergenz*¹⁷ a také článek Václava Petrboha *Bilingualismus / Zweisprachigkeit: als literarisches Phänomen in den böhmischen Ländern im 'langen' 19. Jahrhundert*.¹⁸

Tato diplomová práce také navazuje na bakalářskou práci autorky, jejímž obsahem byly Wenzigovy příspěvky k tématu vyučování českého jazyka ve škole a následné spory s rakouskými úřady.¹⁹

¹⁰ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967.

¹¹ DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *"Neue Bienen fremder Literaturen": der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016.

¹² PETRBOK, Jiří. Josef Wenzig und die (Selbst-) Wahrnehmung seiner politischen und literarischen Tätigkeit in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts. In: BECHER, Peter, HÖHNE, Stefan, NEKULA, Marek, eds. *Kafka und Prag : Literatur-, kultur-, sozial- und sprachhistorische Kontexte*. Köln: Böhlau, 2012, s. 13–34.

¹³ DREWS, Peter. Die Rezeption tschechischer Belletristik im deutschen Sprachraum 1770-1850. In: *Germanoslavica. Zeitschrift für germano-slavische Studien*, roč. 16, č. 1, 2005, s. 1–57.

¹⁴ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015.

¹⁵ DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění*. Vydání první. Praha: Academia, 2019.

¹⁶ BECHER, Peter, ed. *Handbuch der deutschen Literatur Prags und der Böhmisches Länder*. Stuttgart: J.B. Metzler, 2017.

¹⁷ MAIDL, Václav. Landespatriotismus, Nationalitätenwechsler und sprachlich-nationale Divergenz. In: *Prozesse kultureller Integration und Desintegration: Deutsche, Tschechen, Böhmen im 19. Jahrhundert*. München: Oldenbourg, 2005 s. 31-50.

¹⁸ PETRBOK, Václav. Bilingualismus / Zweisprachigkeit: als literarisches Phänomen in den böhmischen Ländern im 'langen' 19. Jahrhundert: das Prolegomenon zu einem Projekt. In: *Listy Filologické / Folia Philologica*, roč. 137, č. 1/2, 2014, s. 97–107.

¹⁹ KROPÁČKOVÁ, Tereza. *Josef Wenzig a spor o českou školu mezi lety 1856–1861*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2017.

1 Překlad v 19. století

Překladatelství je velmi specifickou disciplínou. Jeho úkolem je převést literární dílo z jednoho jazyka do druhého, k tomu ovšem přibývá problematika kontextu a kultury. Překladatel se tak dostává do paradoxní situace. Má zachovat originální text a jeho význam co nejvěrněji, nebo má text přizpůsobit cílové kultuře a částečně ho interpretovat? Situace v českých zemích byla o to zajímavější, že v 19. století překlad do němčiny nebyl určen jen pro zahraniční recipienty, ale také pro německy hovořící část obyvatel českého království a vůbec rakouského císařství.²⁰

K zásadní práci věnujícím se tématu překladu bezpochyby patří monografie Jiřího Levého *Umění překladu* z roku 1963. Překladatel musí podle něj splňovat nemalé nároky. Jednak musí být přirozeně odborník jak na výchozí, tak na cílový jazyk. Dále musí ovládat věcný obsah překládaného textu, tedy realie, kontext, různé autorovy zvláštnosti a další. Je také rozdíl, pokud se jedná o překlad odborný nebo umělecký. V obou případech překladatel využívá lingvistických metod, aby zjistil, co v daných jazycích je společného a co je naopak odlišuje. V uměleckých textech však přichází na řadu umělecká interpretace a metody literárněvědné. Levý zdůrazňuje při překládání zejména hledisko funkční, které v roce 1913 formuloval Vilém Mathesius jako zásadu, že při přebásnění je možné užít i jiných literárních prostředků, než jakých bylo použito v originále, pokud zajistí stejný umělecký účinek.²¹ Na překladatele klade tento přístup vysoké nároky, protože musí správně vyhodnotit, jaké prostředky takový účinek budou mít.

Překladatel tak musí často volit mezi dvěma možnostmi: Má reprodukovat slova, nebo ideje originálu? Má být překlad čten jako originál či jako překlad, jako text z doby originálu nebo z doby překladu? Má se do překladu přidávat nebo ubírat se snahou přiblížit ho čtenářům? Jak překládat poezii, veršem nebo prózou?

Na tyto otázky si musí překladatel odpovědět a přiklonit se k jedné možnosti. Jak ale Levý zdůrazňuje, tato dichotomie je příliš jednoduchá a reálný literárněhistorický popis překladatelské metody je značně těžší. Současná měřítká hodnocení překladů jsou jiná, než jaká byla v 19. století. V každé době má teorie překladu nějakou svou normu, ze které kritici vycházejí. Tato představa nevychází „z podstaty překladu samého, ale je dána proměnlivým a

²⁰ ROGALL, Joachim, KOSCHMAL, Walter a NEKULA, Marek, eds. *Češi a Němci: dějiny - kultura - politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002, s. 437–448.

²¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 27.

historicky vázaným názorem filozofickým.“²² Překlady z první poloviny 19. století často nesplňují dnešní nároky, je ale potřeba se zaměřit na jejich dobový úkol a stav překladu v čase jejich vzniku.

1.1 Vývoj překladatelských teorií

Pro představení stavu překladu v 19. století je důležité přiblížit, jak se překladatelství vyvíjelo v předchozích obdobích. První zmínky o překládání v české literatuře ve středověku jsou sledovány u izolovaných, zčeštěných slov, například v žaltářích. V takových případech splývá překlad se slovníkem, například ve vokabulářích, bohemářích atd. Podstatné pro středověké překlady bylo, že se často překládala literatura kanonická, jejíž text byl považován za závazný a překládal se doslovně, s přesně zachovaným pořádkem slov. Překladatel sledoval slova v jejich izolaci, ne myšlenku textu jako celku.

Oproti tomu u běžné, umělecké literatury šlo zejména o obsah, který byl měněn podle místních, časových, společenských i politických poměrů. Zásadní byl účel díla, naopak jsou upořádovány žánr nebo forma původní práce. Středověcí autoři nechápali ještě originál a překlad tak jako moderní literatura. Předloha bývala v překladech různě upravována, bývala volnou inspirací autorovi „překladateli“ k jeho vlastnímu uměleckému záměru. Ve středověkém překladatelství tedy docházelo k napětí mezi obecnými motivy, postavami a scénami z předlohy a mezi historickými a národně konkrétními motivy, v nichž se uplatňoval odraz soudobé skutečnosti. Hlavními prostředky, které středověcí překladatelé používali, bylo zkracování textu nebo naopak rozvíjení vhodných detailů do větší šíře, v menší míře se užívala kompoziční přestavba.²³ Podřízenost překladu společenskému úkolu v některých případech způsobila, že ten samý překladatel pořídil dvě verze svého převodu, které se zpravidla lišily rozsahem, kratší verze byla určeno pro prostší lid. Tak je tomu například u Tomáše ze Štítného a jeho dvou verzí Zjevení sv. Brigitty.²⁴

V humanismu nastoupilo v překladatelství oddělení původní a přeložené tvorby, vytváření teoretických systémů překladatelských a vývoj překladatelských metod. U přeložených děl se uváděl autor a jazyk předlohy a k dispozici začínaly být také slovníky a kritická vydání textů. Ve většině zemí během humanismu sílilo národní uvědomění a zájem

²² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998., s. 37.

²³ LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Praha: Ivo Železný, 1996, s. 17–21.

²⁴ Tamtéž, s. 25.

o mateřský jazyk, k rozšíření literatury mezi měšťanské vrstvy přispěl také vynález knihtisku. Překladová literatura plnila dvě funkce: zvyšovala možnosti národního jazyka, který musel plnit více literárních úkolů, a zprostředkovala širšímu čtenářskému okruhu znalost knih, které byly dostupné dříve pouze lidem vzdělaným. Na rozdíl od pozdějších romantiků nešlo humanistům při překladu o problém přeložitelnosti ve všech odstínech díla, ale o otázku rovnocennosti jazyků, především ve vztahu k antickým předlohám. Podle toho se dělili na dvě skupiny: humanisty národní a latinské. Čeští humanisté (Viktorin Kornel ze Všehrd, Řehoř Hrubý z Jelení a další) překládali zejména proto, aby dokázali, že mateřský jazyk dokáže vyjádřit to samé co vyspělé jazyky. Stejnou motivaci můžeme sledovat i u pozdějších překladů v národním obrození.²⁵

Kromě jazykové funkce plnily překlady v humanismu také funkci vzdělávací. Překlad se v tomto období stával spíše výkladem, i činnost překládání byla nazývána jako vykládání. Do textu byly zařazovány vysvětlovací vsuvky, aby byla zachována srozumitelnost i pro méně vzdělané čtenáře. V teoretických úvahách se humanisté věnovali problematice protikladu význam-slovo, což vedlo k odklonu od doslovného překladu, protože význam slova v jednom jazyce neodpovídal vždy jednomu slovu v jazyce cílovém a naopak. Pro humanistické překladatele je typické rozšiřování textu.²⁶

Z obou funkcí překladu – jazykově vlastenecké a vzdělávací – vyplývá, že v humanismu bylo základním cílem překladu jeho užitečnost. Proto byla překládána zejména literatura věcná, případně beletrie s mravoučným zaměřením, namísto literatury čistě krásné. Překlady také neměly být uměleckým dílem, ale hlavně pomůckou k interpretaci nebo k naučení původního jazyka.²⁷ Důležitými překlady v období humanismu byly reformační překlady bible do národních jazyků, které z podstaty věci spočívaly v co největší doslovnosti. V českém kontextu se jedná o Bibli kralickou, která bude pro pozdější obrozence hrát zásadní roli. Českobratrské překladatelství vrcholilo v osobě Jana Amose Komenského, který už stál na přelomu mezi překladatelstvím reformačním a barokním.

Pobělohorský vývoj a přerušení vývoje české literatury mělo vliv i na překladatelství. To se v tomto období stalo nástrojem protireformační propagandy a zasahovaly do něj tendence barokní estetiky. Vzhledem k tomu, že překládat do češtiny mělo v barokním období smysl hlavně pro lidové vrstvy, objevují se v překladech často lidová rčení a přísloví. Překladatelé 17.

²⁵ LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Praha: Ivo Železný, 1996, s. 27n.

²⁶ Tamtéž, s. 34.

²⁷ Tamtéž, s. 38.

a 18. století dílo často radikálně přepracovávali, prodlžovali a přestavovali.²⁸ Obecně ale v tomto období překladatelská tvorba do češtiny nebyla z logických důvodů tak plodná.

V překladatelství národního obrození, které se snažilo znovu navázat na předchozí tvorbu, docházelo ke smíšení dvou různých přístupů – jednak se projevovala návaznost na období před Bílou horou, zároveň bylo ale překladatelství ovlivněno tehdejšími současnými směry a přístupy v Evropě, klasicismem a romantismem.

Překlad v klasicismu v mnohém navazoval na tradici renesanční, ale na rozdíl od něj překladatel už nechce pouze zprostředkovat určité vědomosti, ale dokázat, že formálně je schopen vyjádřit stejné umělecké prostředky jako autor předlohy. V klasicismu se tím pádem překládala především poezie (na rozdíl od věcných překladů humanismu). Klasicisté zbavovali dílo v překladu specificky národních znaků, snažili se o univerzálnost. V této době se můžeme setkat s názorem, že překlad je lepší než originál, což také způsobovalo větší prestiž překladatele, jehož jméno bylo uveřejňováno dříve než jméno autorovo.

Oproti tomu romantický překlad se v mnohem větší míře zajímal o národní a individuální povahu původního díla. Snažil se podtrhnout takové rysy předlohy, které jsou nějakým způsobem národní, a protože chtěl zachovat autorovu individualitu, vyžadoval překlad co nejvěrnější. Překlad romantický byl proto mnohem náročnější než překlad klasicistní, který se snažil hlavně vystihnout obecného ducha originálu. Začínají se objevovat teze o nemožnosti překladu, protože náročným požadavkům romantiků nemohl téměř žádný překlad dostát.

Tyto dva přístupy definovaly dva póly překladů: překlad klasicismu, který byl adaptační, volný, a překlad romantismu, který byl doslovný, věrný. Mezi těmito dvěma přístupy se překladatelství následně od počátku 19. století pohybovalo.²⁹

1.2 Překladatelství v národním obrození

Společenské změny, které provázely vývoj českých zemí v první polovině 19. století, bývají charakterizovány jako české národní obrození. Během několika desetiletí se české vědomí stalo dominantní formou kolektivní identity. Tento proces byl úzce spojen s kulturou a literaturou a byl navázán zejména na jazykovou emancipaci. Pro obnovu tak byly důležité publikace a poznatky odborné literatury, zejména z oblasti jazykovědné a historické. Josef Dobrovský vydal v roce 1809 první vydání své mluvnice *Ausführliches Lehrgebäude der*

²⁸ Např. J. A. Komenský v překladu *Praxis pietatis* L. Bayla, viz LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Praha: Ivo Železný, 1996, s. 58.

²⁹ Tamtéž, s. 66–74.

böhmischen Sprache, která poskytovala systematický přehled gramatické struktury češtiny a pomohla k ustanovení normy českého spisovného jazyka. Historické práce z českých dějin zase nabízely literatuře tematické náměty, které mohla využít pro autentickou českou tvorbu.³⁰ Z počátku však domácí tvorba stála v pozadí za překlady z cizích jazyků. Česká kultura vrcholného obrození se zakládala zejména na jazyku a jeho výtvorech a jazyková stránka textu byla v této době důležitější než jeho věcný obsah, proto je logické, že byla výrazně budována překladem jinojazyčných děl do češtiny. Autorství jazykovému byla dávána přednost před vlastním autorstvím, jak jej chápeme dnes, proto se stávalo, že přeložená díla byla uvedena nejprve pod jménem překladatele, teprve za ním bylo jméno autora, nebo byl autor zcela vypuštěn.³¹ Jedná se na jedné straně o pokračování klasicistní teorie překladu, která nikterak nezdůrazňovala autenticitu osobnosti a její jedinečné výpovědi, a tedy ani neporušitelnost autorství. Posun ale můžeme vidět tehdy, kdy je jméno autora u překladu uvedeno – často je tomu tak ne kvůli naplnění překladatelské etiky, ale aby tento údaj odkazoval k hodnotám vázaným na původní dílo, což mohlo být následně překladatelem využito.³²

Překladatelství do češtiny bylo úzce spjato s německým prostředím a německým jazykem. Překlady z němčiny se však dostávaly do zvláštní situace dané dobovým společenským rozvrstvením a plnily zcela jinou úlohu, než překlady z podstaty věci plnit mají. Běžně překladatel překladem zpřístupňuje texty cílové jazykové skupině, která by původní texty četla s obtížemi. Zde však cílová skupina v žádném případě neměla problémy s čtením původního textu, ba naopak, v německém originálu jí byl text bližší než v českém překladu. Překladatel tak vlastně z hlediska samotného komunikačního aktu tvořil nový text zcela zbytečně. Funkce překladů byla ale v tomto případě jiná než pouze zprostředkovací, jejich úkolem bylo prokázat soběstačnost a vyspělost české kultury.³³

V procesu překládání hrála němčina důležitou roli také proto, že často sloužila jako prostředek překladů z druhé ruky, tedy u děl, jejichž originál vznikl v jiném jazyce, ale byl již přeložen do němčiny a podle tohoto překladu potom čeští autoři překládali do češtiny. Důvod častého použití němčiny nespočíval pouze v tom, že ji čeští autoři dobře ovládali, ale podle Levého také v tom, že německé úpravy klasiků vyhovovaly vkusu lidového a maloměstřanského

³⁰ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 17.

³¹ Viz MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 69: „Z oblasti vědeckých prací lze uvést jako příklad třeba Markův převod a úpravu Kiesewetterovy *Logiky*, který přes svou těsnou závislost na předloze vyšel v prvním vydání naprosto bez udání autorova jména, nebo *Dušesloví zkušebně* F. Hyny z roku 1844 aj.“

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž, s. 70–71.

publika. U překladů těch nejvýznačnějších děl, které formovaly český styl a verš, se však obrozenci od němčiny snažili odklánět a deklarovali potřebu vymanit se z jejího vlivu. Zprostředkovacím jazykem se potom stávaly slovanské jazyky, zejména polština.³⁴

Aby se však proces mohl obrátit a také česká tvorba mohla být překládána do jiných jazyků, musela nejprve vzniknout autentická česká díla, která nějakým způsobem reflektovala jedinečnost národní kultury a byla lákavým materiálem pro překlad. O tom, že není dobré se orientovat především na překlady, napsal například v roce 1819 Palacký Jungmannovi: „...jen chudoba naše v literatuře a žádost, něco učiniti pro vlast, když toho největší již nouze, přemohly mne, abych již nyní práce své určil pro veřejnost. Slaboty jejich věru nikdo tak necítí, jako já sám: ale i tak chci raději slabější plody vlastního slovanského zpytování vydávati, nežli jakékoli jiné knihy náramné věčnosti – z němčiny přeložené nebo skrádané. Čechové již příliš dlouho, podavše se do učení Němcům, samostatně mysliti se ostýchali: čas jest, procitnouti ze dvoustého sna, i rozraziti okovy, jimiž despotie opoutala nás od bitky bělohorské.“³⁵ Josef Jungmann se překladům věnoval velkou měrou, o poměru překladů a původní tvorby mluví ve své *Slovesnosti*.³⁶ Bez překladů se podle něj neobejde žádná evropská literatura, natož aby si sama poradila teprve vzrůstající literatura česká. Překlady ji mohou obohatit, je ale třeba to činit obezřetně. „Ze stejně dobrých spisův vždy milejší ten, který jest původní. [...] Nadto původní literatura národního rázu nezastírá, a co strom samorostlý ke své zemi nejlépe se hodí. Literatura samých překladův jest zahrada cizokrajnými stromy osazená. Jako národní kroj, tak původní literatura národu nejpěkněji sluší.“ Přesto však jsou dle něj překlady mezi národy důležité, protože jejich prostřednictvím si lidé mohou vyměňovat zkušenosti a vědomosti. Překladů využívali i ti nejvýtečnější autoři, jako byl Cicero, Voltaire a další, tedy příslušníci národů na literaturu bohaté, proto by se jim neměla vyhýbat ani česká literatura. „Ještě nám příliš brzo hleděti k oslavě a chloubě, hled’me zatím více ku potřebě a užitku.“ Národnost překlady podle Jungmanna neutrpí, dokud bude český jazyk zachován v přesnosti a čistotě.³⁷

³⁴ LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Praha: Ivo Železný, 1996, s. 78.

³⁵ NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír, ed. *Františka Palackého korrespondence a zápisky. III., Korrespondence z let 1816-1826*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911, s. 36.

³⁶ JUNGSMANN, Josef. *Slowesnost, aneb, Zbjrka příkladů s krátkým pagednánjm o slohu*. W Praze: Josefa Fetteerlowá z Wildenbrunu, 1820.

³⁷ LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Praha: Ivo Železný, 1996, svazek 2, s. 9–10.

V průběhu třicátých let odpor vůči překladům zobecněl a problém překladovosti tvořil také základní kámen sporu mezi Čelakovského *Českou včelou* a Tylovými *Květy českými*.³⁸ Tento konflikt propukl v roce 1834 a začal drobnými přestřelkami, které rozpoutala poznámka Josefa Krasoslava Chmelenského týkající se Tylova překladu slova *Schleichhändler* jako Pašáci. Postupně došlo až k výměně názorů mezi Františkem Ladislavem Čelakovským a Josefem Kajetánem Tylem. Tyl vyčítal *České včele* nepůvodnost, vyčítal jí, že „celou zimu, celé jaro, celé léto jako moudrá hospodyně pěkně doma sedala – hospodářové jí medu snášeti museli z Polska a z Kavkazu,“ a bránil se předchozím výčítkám zaměřeným na tiskařské chyby slovy: „Tykejte si věci, věci pravím; ducha spisovatelova stíhejte, ne šatu náhodou někde pomačkaného.“³⁹ Pro Tyla je zásadní hodnotou hledisko obsahu, nikoli formy, a proto má pro něj větší cenu původní česká práce. Čelakovský v odpovědi hájil překlady na stránkách *České včely*, zdůrazňoval, že časopis se touto činností nijak netají, že *Česká včela*, na což odkazuje i její jméno, sbírá a vyhledává vhodné texty, které se snaží zpřístupnit v českém jazyce: „Dobré milo odkudkoli; lepší zahraniční smysl než domácí nesmysl. My z Polska a Kaukazu (a ne beze cla) med přivážíme: ale co vy z Františku, ze Třeště a z bláznivé Chejny dostáváte, to nazvati neumím při vši původnosti, kterou nemáte příčiny tímto rokem honositi se. Snadnoť vám takto býti původním, an sedna ráno za stůl napíšete, co se vám přes noc ve snách na mozk urojilo: ale běda a třikrát běda čtenářům!“⁴⁰

Tento spor ve své podstatě řešil zejména situaci české literární tvorby a rozdílné pojetí dvou generací, z nichž jedna přistupovala k tvorbě z pozice básníka nadřazeného, objektivního (generace a tvorba Čelakovského nebo Kollára), a čerpala ze zahraniční inspirace, druhá reagovala na pokročilejší stav české společnosti a větší politizaci obrozenického snažení a její představitelé se svou tvorbou účastnili tohoto společenského a myšlenkového přerodu, byli sami předmětem tohoto dění a jejich tvorba se snažila tuto skutečnost subjektivně zobrazit.⁴¹ Překlady tak pomohly dojít do situace, v níž už musela nastoupit autentická (a ideálně kvalitní) česká tvorba, kterou by také bylo možno překládat do jiných jazyků.

³⁸ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 88. Srov. OTRUBA, Mojmir. "Zrod novodobého člověka" v obrozenické literatuře let třicátých. In: *Česká literatura*, roč. 6, č. 4, prosinec 1958, s. 413–447.

³⁹ *Květy české*, 1834, s. 390.

⁴⁰ *Česká včela*, 1834, s. 376.

⁴¹ OTRUBA, Mojmir. "Zrod novodobého člověka" v obrozenické literatuře let třicátých. In: *Česká literatura*, roč. 6, č. 4, prosinec 1958, s. 423.

1.3 Překlad z češtiny do němčiny

Ačkoli ukázky překladů z češtiny do němčiny lze sledovat už na konci 18. a počátku 19. století,⁴² významnější překladatelskou činnost můžeme pozorovat až od „objevení“ Rukopisů královédvorského a zelenohorského. Falza, která významným způsobem ovlivnila českou kulturu v následujících desetiletích, byla nalezena v roce 1817 a 1818 a byla považována za památky pocházející ze 13. a 9.–10. století. Rukopisy tak domněle naplnily touhy českých buditelů po úplné jazykové a literární historii, která by mohla soupeřit s německými starodávnými památkami. První překlad obou rukopisů do němčiny pořídil Václav Alois Svoboda,⁴³ přítele jednoho z „objevitelů“ Václava Hanky a pravděpodobně také spolu-falzifikátor rukopisů.⁴⁴

Rukopis královédvorský (dále RK) objevil Hanka 16. září 1817 ve věži kostela ve Dvoře Králové nad Labem a o dva roky později vydal jeho edici,⁴⁵ v níž byl zároveň i Svobodův německý překlad. Sláva rukopisu obsahujícího čtrnáct básní byla zajištěna tím, že o jeho pravosti nepochyboval Josef Dobrovský, který zmínku o něm zařadil do druhého vydání své *Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur* z roku 1818 (kde již byla zmíněna také *Píseň vyšehradská*, další z podvrhů nalezený v roce 1816 Josefem Lindou). Skladby rukopisu datoval Dobrovský do let 1290 až 1310, některé do doby ještě starší, a litoval, že se nedochoval celek díla. Spojení rukopisu s autoritou Josefa Dobrovského zapůsobilo a rukopis získal věhlas v rámci Čech i zahraničí. K jeho známosti přispěli v počátcích také autoři německého jazyka, předně z řad monarchie (Dobrovský například informoval hraběte Kašpara ze Šternberka, jehož rod jedna ze skladeb zmiňovala). O německou recepci vlastenci aktivně usilovali, Pavel Josef Šafařík tak například upozornil na existenci rukopisu Goetheho.⁴⁶

⁴² Například překlad písně Ktož jsú Boží bojovníci z roku 1811, jednotlivé Hankovy básně ve Svobodově překladu, viz JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 24, ale také Thámovy nebo Puchmajerovy básně viz DREWS, Peter. Die Rezeption tschechischer Belletristik im deutschen Sprachraum 1770-1850. In: *Germanoslavica. Zeitschrift für germano-slavische Studien*, roč. 16, č. 1, 2005, s. 1–57.

⁴³ Václav Alois Svoboda (1791–1849), podle svého rodiště (Navarov u Železného Brodu) si také říkal Navarovský, byl básník a překladatel českého, německého a latinského jazyka. Z jeho překladatelské činnosti jsou nejvýznamnější překlady rukopisů a lidových písní z češtiny do němčiny, naopak do češtiny překládal Schillera. Z jeho vlastní tvorby je známá báseň *Na mír Evropy* (1815), kterou složil v latině a češtině po uzavření vídeňského míru.

⁴⁴ Více k tématu překladu rukopisů do němčiny viz DORN, Lena. Rukopisy královédvorský a zelenohorský v němčině. Otázky pro estetiku překladu. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění*. Vydání první. Praha: Academia, 2019, s. 1153–1190.

⁴⁵ *Rukopis Královédvorský: sebránj lyricko-epických Národnjch Zpěvů, wěrně w půwodnjm starém gazyku, též w obnoweném pro snadnějšj wrozuměnj, s připogenjm německého přeloženj*. W Praze: u Bohumila Haze a Joz. Krause, 1819.

⁴⁶ DOBIÁŠ, Dalibor. Komentář. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopis královédvorský; Rukopis zelenohorský*. Brno: Host, 2010, s. 221–223.

Vzhledem k tomu, že Šafařík absolvoval studia v Jeně, byl srozuměn se zájmem německého velikána o slovanské písně. Na vyzvání jenského profesora Ferdinanda Handa pro Goetheho přeložil ukázkou srbských a českých lidových písní a zaslal je v dopise 19. ledna 1818. V originále i v překladu uvedl dvě slovenské písně ze severních Uher, tři písně z Moravy, jednu srbskou národní píseň a především *Píseň vyšehradskou*. Krom upozornění na slovanské písně šlo Šafaříkovi i o to, aby Goethemu ukázal, že Slované, zejména Češi, se básnicky ohlašovali od pradávnych časů, proto se rozhodl připojit překlad nalezené *Písně vyšehradské* (s omluvou, že se nejedná o jeho překlad, že na její „nezvykle energickou dikci“ překladově nestačí, překladatele ale neuvedl). Zároveň jej upozornil jako první na RK, jenž byl nedávno nalezen a jeví pohanský původ.⁴⁷

Podle svého deníku dostal Goethe celý RK až 14. ledna 1819, tedy o rok později. Cenil si toho, že rukopis zprostředkovával ducha dávných dob, napůl ještě pohanských, a představoval takto český národ. Taktéž on doufal, že budou nalezena další podobná díla. Samotného ho více zaujaly dvě lyrické básně, *Kytice* a *Skřivánek*. Rozhodl se je volně přepracovat, což se českým vlastencům příliš nezamlouvalo, v případě *Kytice* tak upravil německý text na způsob vysoké poezie (v originálu dívka padá do vody a následně vypráví o své nešťastné lásce, Goethe tyto verše přehodil a dívčíným tragickým pádem tak báseň zakončil), u *Skřivánka* upravil jen několik veršů v rukopisu.⁴⁸

Rukopis zelenohorský (dále RZ) se objevil v listopadu 1818. Byl zaslán nejvyššímu zemskému purkrabí hraběti Kolovratovi, který měl na starost shromažďování sbírek pro Národní muzeum,⁴⁹ a původně se mu říkalo podle jeho obsahu *Libušin soud*. Teprve v padesátých letech 19. století vyšlo najevo, že ho našel na zámku v Zelené Hoře úředník Josef Kovář, a rukopis tak získal svůj atribut. Oproti RK však reagoval na tento rukopis Josef Dobrovský jednoznačně odmítavě. Podle něj se jednalo o podvrh zhotovený na základě RK a za autory podvrhů označoval Hanku, Lindu, ale i Josefa Jungmanna. I přes jeho odpor byl v roce 1822 rukopis poprvé otištěn v časopise Krok, do té doby se šířil zejména v opisech. V časopise *Der Kranz* se objevil v roce 1823 první překlad do němčiny, a měl, jak později dosvědčili Palacký i Šafařík, ohlas.⁵⁰ Josef Dobrovský vystoupil proti rukopisu 16. dubna (text samotný

⁴⁷ FISCHER, Otokar, ed. *Goethův sborník: památce 100. výročí básnickovy smrti*. V Praze: Státní nakladatelství, 1932, s. 143–148.

⁴⁸ DOBIÁŠ, Dalibor. Komentář. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopis královédvorský; Rukopis zelenohorský*. Brno: Host, 2010, s. 225.

⁴⁹ V práci je používáno zjednodušeně termínu Národní muzeum, ačkoli tento název vznikl až později a několikrát se měnil.

⁵⁰ Tamtéž.

byl napsán 28. března) ve vídeňském *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* s příspěvkem *Literatischer Betrug*, tedy Literární podvod. Zmínil způsob, jakým byl rukopis nalezen, tedy anonymně poslán Národnímu muzeu, ty, kteří se nechali „zřejmě podvrženou mazanicí obsahující *Libušin soud v českých verších*“, nazýval „lehkověrnými vřelejšími vlastenci“. „Jakkoli podvod je zde makavý, přece našel víru u těch, kteří rádi všechno přijímají, co se zamlouvá jejich vlastenectví. Pan Rakowiecki, oklamán svým dopisovatelem, převzal padělek do své ‚Pravdy ruské‘ jako pravý. V českém časopise ‚Krok‘ vysvětlil jej prof. J. V časopise ‚Kranz‘ minulého roku čteme jeho volný německý překlad.“ Ačkoli byl text vydáván za ukázkou slovanského Ossiana, dle Dobrovského jeho pravost vyvrátil vzhled a okolnosti nálezu. „Avšak od nynějška nikdo již nebude moci to pokládati za něco jiného než za zřejmý podvod ničemy, který chtěl mít své lehkověrné krajany za blázny,“ zakončil text Dobrovský.⁵¹ Stoupenci rukopisu však nenechali tento text bez odezvy, již o měsíc později reagoval na text právě Svoboda, který představil RZ vídeňskému publiku, v překladu a s bohatým poznámkovým aparátem, a samozřejmě také s polemikou vůči Dobrovskému.⁵² Odvolával se na to, že kdyby byl rukopis padělkem, objevovaly by se v něm myšlenky, které náleží do novější doby; dle něj se tak ale v textu rukopisu neděje a text dokládá „zjevné rysy starožitnosti“. Polemika Svobody s Dobrovským pokračovala dál, z Dobrovského strany byly podávány rozličné argumenty jazykové i historické, Svoboda hájil národní poklad proti přílišné racionalitě a kritické skepsi, která národu neprospívá.⁵³ Obě strany si uchovaly svůj postoj a když se v roce 1828 ptali Čelakovského, kdo ve sporu zvítězil, odpověděl: „Naši stojí na svém, Dobrovský pořád na ně doráží, aniž my mu ustupujeme.“⁵⁴

Překlady obou rukopisů do němčiny tedy přišly poměrně záhy po nalezení: v případě RK byl německý překlad ihned součástí edice z roku 1819, v případě RZ vyšel překlad v roce 1824. S prvním překladem RK však Svoboda nebyl příliš spokojen. Německý překlad tvořil samostatný oddíl za českým originálem, který Hanka uveřejnil starým pravopisem a zároveň novočeským překladem. Celé vydání bylo uzavřeno citátem o rukopisech z Dobrovského spisu *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur*, a zároveň stručnou poznámkou

⁵¹ JEDLIČKA, Benjamín, ed. *Josef Dobrovský. Výbor z díla*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, s. 437–438.

⁵² SVOBODA, Václav Alois. Libussa als Gesetzgeberinn, Libussa hält Gericht, Anmerkungen. In: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, č. 64, 28. 5. 1824. Odpověď na tento text od Dobrovského vyšla v čísle z 2. července 1824, č. 79, pod názvem Vorläufige Antwort auf des Herrn W. S. Ausfälle im Archive Nr. 64 vom 28. May 1824. Zároveň je dostupná v knize JEDLIČKA, Benjamín, ed. *Josef Dobrovský. Výbor z díla*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, s. 439–442.

⁵³ DOBIÁŠ, Dalibor. Komentář. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopis královédvorský; Rukopis zelenohorský*. Brno: Host, 2010, s. 226n.

⁵⁴ Tamtéž, s. 229.

překladatele: „Jak dalece zaostává překlad a obnovení originálu, může vidět každý znalec staročeské řeči.“⁵⁵ Proto se Svoboda rozhodl revidovat svůj překlad, nejprve v roce 1824 (V Hormayrově sborníku *Archiv für Geschichte, Geographie, Staats- und Kriegskunst*) a především v roce 1829. Vzhledem k tomu, že v roce 1829 zemřel Josef Dobrovský, přistoupili Hanka a Svoboda ke dvojjazyčnému vydání RK doplněnému básněmi z RZ (vůči kterému by jinak Dobrovský jistě vystoupil) a dalšími staročeskými básněmi, například *Vyšehradskou písní*. Kromě předmluvy, která poukazuje na hodnotu nálezu a jeho význam, přidal Svoboda také rozsáhlou *Děgopisnou zprávu*, která se snažila propojit básně a historické prameny. Oproti prvnímu překladu byl ale druhý originálu vzdálenější: „Svoboda však svým prvním překladem pojal originál jako celek se všemi jeho znaky a ve srovnání se svým pokusem druhým dosáhl výrazově, stylisticky i emocionálně účinnějšího znění, kde řeč plyne přirozeněji a umělecky hodnotněji, a přitom je respektována dosažitelná věrnost předloze.“⁵⁶

O tom, jakou centrální roli v překladatelství z češtiny do němčiny v první polovině 19. století rukopisy hrály, nejlépe vypovídá fakt, že v nějaké podobě či míře se je snažila přeložit většina významnějších překladatelů tohoto období. Ačkoli dnes je nejznámější překlad Svobodův, k přebásnění rukopisů do němčiny přistoupili také hrabě Josef Thun, který vydal rukopisy v roce 1845 jako *Gedichte aus Böhmens Vorzeit* (ve spolupráci s Palackým a Šafaříkem se snahou o politické sblížení českých vzdělanců s německou šlechtou⁵⁷), Moritz Hartmann (který se na rozdíl od Thuna nezaměřil na metrum, nýbrž na poetiku originálu, a spíše umělecky parafrázoval než přeložil 7 ukázek z RK)⁵⁸, a také Siegfried Kapper, překladatel, jehož tvorba bude ještě dále rozvedena a který jako třetí vydal rukopisy kompletní (1859). S překladem rukopisů se musel porovnat i Josef Wenzig, který část z nich použil v roce 1855 ve své knize *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur*, a také například Alfred Waldau, který si do své knihy *Altböhmische Minnepoesie* (1860) vybral lyrické básně z RK a zařadil je do kapitoly nazvané *Písně ze zlatého období*, tj. 1197–1306, jako písně ještě nezkažené vlivem německého minnesangu.

Další překladatelskou oblastí, která byla v tomto období důležitá, byly překlady lidové poezie. Zájem o ně vyplýval ze samé podstaty národního obrození, které se obracelo k lidovým vrstvám a jejich jazyku. Lidové písně, ať už české či obecně slovanské, představovaly právě

⁵⁵ „Wie weit die Übersetzung und selbst die Erneuerung dem Original nachstehe, sieht jeder Kenner der altböhmischen Sprache ein.“ In: NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 24.

⁵⁶ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 25.

⁵⁷ Tamtéž, s. 33.

⁵⁸ Tamtéž, s. 34.

onu unikátní matérii, které mohla ukázat specifičnost národa a byla vhodná k překladu do jiného jazyka. Na německé straně byl o tuto tematiku zájem, a to především díky myšlenkám Johanna Gottfrieda Herdera. Herder v 18. století zdůrazňoval roli jazyka jako prostředku k poznání kultury a hodnot určitého národa a také nutnost společného jazyka k ustanovení národa. Důležitost přikládal právě lidové poezii. Má-li se obrodit a oživit literatura, je nutné se inspirovat původním básnictvím z doby, kdy jazyk, poezie i lid byly jedno.⁵⁹ Herder takto inspiroval Johanna Wolfganga Goetheho, aby své podněty pro básnictví čerpal právě z lidové poezie. Když Herder v roce 1778–1779 vydal výbor *Lidové zpěvy*, kam shromáždil lidové písně nejrozličnějšího původu, některé z překladů básní byly právě z pera Goetheho. Goethe svou touhu po lidových písních neopustil, zajímal se o srbské písně (v roce 1814 a 1815 dostal sbírku srbských písní od Vuka Karadžiče, do němčiny je přeložil slovinský jazykovědec Jernej Kopitar)⁶⁰ a ukázkou lidové tvorby mu zaslal i Šafařík v již zmíněném dopise z 19. ledna 1818. Jak v dopise naznačil, „chtěl velkého německého básníka zaujmout pro lidovou poesii slovanských národů vůbec a chtěl jej i upozorniti na hluboký citový fond a na skvělou básnickou vloh u slovanského lidu“.⁶¹ Zájem o lidové písně nahrával jejich překladatelům do němčiny a sbírek lidové poezie v němčině vyšlo mnoho, například Wenzigovy *Slawische Volkslieder* (1830), *Slawische Balalaika* (1843) od Wilhelma von Waldbrühla, Kapperovy *Slawische Melodien* (1844) nebo *Böhmische Rosen* (1851) Idy von Düringsfeld. Z českých lidových písní se skládal také dvoudílný výbor *Böhmische Granaten*, který v letech 1858–1860 vydal Alfred Waldau a který obsahoval 850 ukázek českých prstonárodních zpěvů.⁶²

Krom tematických okruhů rukopisů a lidových písní se samozřejmě překládala i díla českých autorů. Tak byl Wenzig překladatelem například Kollárových sonetů, Čelakovského *Ohlasů*, Jana Erazima Vocela, Boleslava Jablonského a dalších autorů a děl, jak bude ukázáno dále, ale krom Wenziga je třeba zmínit dvě jména, která již letmo zazněla výše, a to jsou překladatelé Siegfried Kapper a Alfred Waldau.

Siegfried Kapper (1820–1879) se narodil v Praze a pocházel ze židovské rodiny. Jeho hlavní literární význam spočíval v překladech jihoslovanské poezie, se kterou se seznámil díky Vukovi Karadžičovi ve Vídni, kde studoval medicínu. Sám po slovanském jihu několik let cestoval a z těchto cest vytěžil velkou část své tvůrčí inspirace. Publikovat začal v roce 1838

⁵⁹ THIESSE, Anne-Marie. *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 34.

⁶⁰ FISCHER, Otokar, ed. *Goethův sborník: památce 100. výročí básnickovy smrti*. V Praze: Státní nakladatelství, 1932, s. 143.

⁶¹ Tamtéž, s. 146.

⁶² NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 10.

v časopise *Ost und West* a od konce třicátých let a v průběhu čtyřicátých let psal informační stati o české literatuře a prezentoval v nejrozličnějších časopisech překlady současné české tvorby, například Františka Ladislava Čelakovského, Boleslava Jablonského, Václava Klimenta Klicpery a především Karla Hynka Máchy. Již v roce 1841 otiskl Kapper své překlady *Marinky* a *Budoucí vlasti* v časopise *Ost und West* a o rok později uveřejnil ve Franklových vídeňských *Sonntagsblätter für heimathliche Interessen* studii *Karel Hynek Mácha und die neuböhmischer Literatur*, kde obhajoval Máchovo jméno proti nepříznivé české kritice. Kapper také jako první v roce 1844 přeložil kompletně celý *Máj* a uveřejnil ho na stránkách časopisu *Libussa*. Oproti české společnosti, která *Máj* jako dílo odmítla, vyvolal v německých kruzích téměř okamžitě živé přijetí a kladné hodnocení. Kvalitu překladu hodnotila kladně jak česká, tak německá strana: Tyl a Nebeský jej ocenili v *Květech*, Frankl v *Sonntagsblätter*, a chválil ho i ve svém překladu *Máje* ze 60. let Alfred Waldau.⁶³ K doplnění překladatelské činnosti Kappera je nutné připomenout již zmíněný kompletní překlad rukopisů z roku 1859.

Druhé zásadní jméno je taktéž spjato s Karlem Hynkem Máchou. Alfréd Waldau (1837–1882), vlastním jménem Josef Valdemar Jaroš, je znám zejména díky překladům staročeské lyriky (*Altböhmische Minnepoesie*, 1860), která jako souhrn vyšla díky jeho zásluze ještě dříve než výbor český. Stejně tak jsou jeho *Böhmische Naturdichter* z roku 1860 první u nás knižně vydanou rozpravou o tvorbě českých lidových písmáků. V roce 1862 přeložil Máchovy básně a vydal je jako souborné dílo (*Karl Hynek Mácha's Ausgewählte Gedichte*). Toto německé vydání vyšlo tedy ve stejném roce jako souborné vydání české a tvořilo je 59 přeložených básní, mezi nimi i *Máj*. Podobně jako Wenzig se Waldau věnoval české pohádce a podal průhled její tematikou v knize *Böhmisches Märchenbuch* (1860).⁶⁴

Z uvedeného průhledu do překladatelství do němčiny první poloviny 19. století je zřejmé, že Wenzig svým záběrem překladů obsáhl velkou část nejvýznamnějších literárních počínů tohoto období (pouze s výjimkou díla Karla Hynka Máchy, které ve Wenzigově překladech nápadně chybí a ukazuje tak zřejmě na Wenzigovo konzervativní smýšlení, které nebylo s Máchovou tvorbou slučitelné.)

⁶³ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 97–100.

⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

1.4 Překlad do němčiny jako prostředník překladu do angličtiny

S překladatelstvím do němčiny také souvisí fakt, že němčina sloužila jako důležitý prostředník mezi překlady do dalších jazyků. Tento fakt můžeme ilustrovat na osobě Johna Bowringa (1792–1872), anglického politika, ekonoma a překladatele, který se zajímal o menší evropské národy a přinášel do anglického prostředí informace o jejich literatuře. Ovládal velké množství jazyků, plynně francouzštinu, italštinu, španělštinu, portugalštinu, němčinu a holandštinu, rozuměl ruštině, polštině, srbštině a češtině, ovládl i maďarštinu.⁶⁵ V rámci slovanského světa vydal ve dvacátých letech antologii o ruských básnících, výbor z polské a srbské poezie. Právě při přípravě srbské antologie se přes Vuka Karadžiče a Jerneje Kopitara dostal k osobě Pavla Josefa Šafaříka. Tomu napsal 20. listopadu 1826 dopis, v němž mu oznámil, že objevil jeho knihu *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Šafařík ho v odpovědi v prosinci upozornil na Rukopis královédvorský, který byl vydaný i v němčině, a tudíž pro Bowringa přístupný. Nejpozději koncem února 1827 se Bowring rozhodl sestavit českou antologii lidových písní a ukázek z českých básní. Napsal tedy dopis Dobrovskému (7. března 1827), v němž ho žádal o jeho *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur* a taktéž výběr z českých básní. Prostřednictvím Kopitara Dobrovský do Anglie zaslal balík knih. Pomoci se Bowringovi snažil také Kollár, který chtěl především změnit jeho názor na slovenské národní písně, jež Bowring získal v nevhodném německém překladu a neměl o nich valné mínění.⁶⁶ Následně do korespondenčního styku vstoupil Čelakovský, který si s Bowringem intenzivně dopisoval a velkou měrou vytvářel Angličanův pohled na českou literaturu. Bylo to mimo jiné i z toho důvodu, že mladé generaci Jungmanna, Čelakovského a dalších se nelíbilo, že hlavním informátorem se stal Dobrovský, který měl o jejich tvorbě často kritické mínění, nevěřil v pravost Rukopisu zelenohorského a na otázku obnovy české kultury hleděl úplně jinak než oni. Proto se Čelakovský sám v březnu 1827 ozval Bowringovi s nabídkou spolupráce a Bowring ji vděčně přijal.⁶⁷ Bowring mu odepsal 3. dubna. V dopise zmínil Čelakovského záslužnou činnost ve sbírání lidových písní, a taktéž poukázal na to, že je si vědom Dobrovského přístupu, který je primárně lingvistický a ne poetický – což napovídá, že Čelakovský ve svém dopise o tomto tématu hovořil. Dále Čelakovského seznámil se svým plánem vydat antologii o české literatuře, která je v Anglii „zcela neznámá“. V době

⁶⁵ SOVA, Miloš. Sir John Bowring (1792-1872) and the Slavs. In: *Slavonic and East European Review. American Series*, roč. 2, č. 2, 1943, s. 128.

⁶⁶ PFAFF, Ivan. Anglická antologie české poezie předbřeznové. In: *Česká literatura*, roč. 38, č. 5, 1990, s. 452.

⁶⁷ SOVA, Miloš. Sir John Bowring (1792-1872) and the Slavs. In: *Slavonic and East European Review. American Series*, roč. 2, č. 2, 1943, s. 128.

psaní dopisu ještě neobdržel Čelakovského dva svazky *Slovanských národních písní*, očekával ale, že dorazí každým dnem, a dále Čelakovského poprosil o německé překlady rukopisů od Svobody, které mu budou velkou pomocí, zejména by byl vděčný za překlad *Rukopisu královéhradeckého*. Z dopisu je patrné, že Čelakovský Bowringovi ve svém „spontánním dopisu“, který tomu Bowringově předcházela, nabídl přesně to, po čem toužil – tedy informace o původu, vývoji a současném stavu české literatury, z nichž by Bowring sestavil svou antologii. Zájem o německé překlady vyjádřil Bowring i v dopise z 28. června 1827, v němž poděkoval za německé překlady a zdůvodnil, že odstraňují jeho pochybnosti a díky nim ví, co na originálu považuje Čelakovský za nejzásadnější. Odměnou může Čelakovského snaze být to, že se Angličané seznámí s českou literaturou, a jejich dobré mínění snad bude mít pro Čechy nějakou hodnotu.

Chystaná antologie (po mnoha dopisech, které si oba literáti vyměnili) vyšla v roce 1832, s názvem *Wybor z básnictwí českého* aneb *Cheskian Anthology*. Obsahovala přehled o české literatuře, dílo Čelakovského, Šnajdra, Puchmajera, Jungmanna, Poláka, Kollára, Hanky, Žofie Jandové (aneb Čelakovského, který se za ni vydával a Bowringa nejen že o realitě nezpravil, ale ještě pravděpodobně dodal stručné informace k životu této „autorky“⁶⁸), Šafaříka a Turínského. Německé překlady, které Bowringovi pomáhaly, byly především ty z pera Svobody (*Rukopis královédvorský*), Šnajdra (balada *Jan za chrta dán*) nebo samotného Čelakovského (některé lidové písně). Opomenut nezůstal ani Josef Wenzig. Právě jeho překlady sloužily jako předloha pro anglické překlady Kollárových sonetů, ačkoli český originál využíval Bowring také. Inspirace němčinou je zejména patrná u sonetu č. 12, který také vyšel jako první v německém *Muzejníku* v lednu 1827.⁶⁹

Malug obraz, genž se zářj hrawau
Na angela strogj změníti,
duši geho téměř spatřiti
Přes gasnotu těla pronikawau;⁷⁰

Erschaffe dir ein Bild aus Duft gewoben,
Die schönste Seele in der schönsten Hülle
Durchschimmere des Körpers reiche Fülle,
Die hoch sich über Irdisches erhoben.⁷¹

Mould thee of brightest dreams an airy creature,

⁶⁸ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 127.

⁶⁹ SOVA, Miloš. Sir John Bowring (1792-1872) and the Slavs. In: *Slavonic and East European Review. American Series*, roč. 2, č. 2, 1943, s. 140–141.

⁷⁰ KOLLÁR, Jan. *Slávy dcera ve třech zpěvých*. W Budjň: Královská universitická tiskárna, 1824.

⁷¹ Sonette von J. Kollar. Aus dem Böhmischen übersezt von Jos. Wenzig. In: *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen*, Januar, 1827, s. 49.

The loveliest soul in loveliest body dress;
Bid beauty overflow from every feature—
Bid mind uplift them from earth's narrowness.⁷²

Bowring se ve svých dílech vyjadřoval nejen k literatuře, ale také k politickým záležitostem. Zejména v článku,⁷³ který vyšel již v roce 1828 a byl jakousi přípravou na plánovanou antologii, se vyjadřoval ke germanizaci za Josefa II., k nesvéprávnému postavení českého národa v současné době, ale například také k politickým zmínkám v některých Kollárových sonetech. Čelakovský s ním souhlasil, ale ostatní obrozenci, například Šafařík a Kollár, si uvědomovali nebezpečí, které kvůli těmto slovům mohlo přijít z vídeňského dvora. Zároveň se Bowring vyjádřil také kriticky o Dobrovském, ve smyslu, že jeho kritické kvality nedosahují jeho vědomostí, což jazykovědec na sklonku svého života trpce nesl a vnímal to oprávněně jako součást sporu o pravost Rukopisů, nazýváje Bowringova informátora „zrádcem, lhářem a jidášem“.⁷⁴

Po vydání antologie se česká strana náhle úplně odmlčela. Nejen kvůli Bowringovým náhledům na českou realitu, ale také kvůli neuspokojivému a pozdnímu zpracování antologie. Sám Čelakovský napsal Kamarýtovi 12. září 1832: „Bowrg. anthol. přišlo do Prahy 6 exempl. jeden koupil Jungm. a ostatní kníže Kinský; snad tyto dni opět nový transport přijde. Docela však nejsem z mnohých příčin spokojen, a kdybych to byl věděl, že některé věci tak trochu výchovate a neúplně vypracuje, byl bych buďto se docela do toho nepletl, anebo celou tu práci mu rozpořádal, co jsem s polovic učinil.“⁷⁵ Prvotní obrovské nadšení vyprchalo po konfrontaci s realitou a Bowring sám se (poté, co se pokusil v dopise z 23. října 1833 zjistit reakce na antologii a nedočkal se od Čelakovského odpovědi) o české záležitosti již nezajímal.

Cheskian Anthology se dočkala několika recenzí na české straně a pro tuto práci je zajímavý ohlas z *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, č. 96, z listopadu 1832. Jejím autorem byl Jan Evangelista Purkyně a zaznívá v ní také Wenzigovo jméno. Purkyně předkládá obsah antologie, ukázky některých básní a v souvislosti s Kollárovými sonety se zmiňuje právě o Wenzigovi: „Kollárova báseň jako žánr je zcela lyrická a nejlépe ji lze přirovnat k Petrarkově

⁷² BOWRING, John. *Wýbor z básnictwi českého: Cheskian Anthology: being a history of the poetical literature of Bohemia with translated specimens*. London: Rowland Hunter, 1832, s. 199.

⁷³ BOWRING, John. History of Bohemia Literature. Review of Josef Jungmann's „Historie literatury české“. In: *Foreign Quarterly Review*, roč. 2, č. 3, Februar 1828, s. 145–174.

⁷⁴ PFAFF, Ivan. Anglická antologie české poezie předbřeznové. In: *Česká literatura*, roč. 38, č. 5, 1990, s. 455–6.

⁷⁵ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. II, Dopisy z let 1829–42*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 268.

básni věnované Lauře, pouze s tím rozdílem, že popis lásky k jeho slovanské dívce zároveň symbolizuje lásku k jeho idealizované vlasti. Z těchto básní také Wenzig vybral některé sonety a věrným a zdařilým způsobem je přeložil v německém *Zeitschrift des Böhmischen Museums*, a rozhodně by bylo oceněno, kdyby se rozhodl učinit součástí německé literatury celé dílo.⁷⁶ Wenzig sice nikdy nepřeložil celou *Slávy dceru*, přesto se u ní i u mnoha jiných děl snažil, aby se staly součástí německé literatury, a jeho snahy rozhodně nebyly marné.

⁷⁶ „Das Gedicht Kollár's als Gattung ist durchaus lyrisch und ließe sich am besten Petrarka's Reimgedicht an Laura verglichen, nur mit dem Unterschiede, daß die Schilderungen der Liebe für sein Slawisches Mädchen allenthalben symbolisch die Liebe für sein idealisirten Vaterland durchblicken lassen. Auch von diesem Gedichte hat Wenzig eine Auswahl Sonette in sehr genauen und gelungenen Übertragungen in der Deutschen Zeitschrift des Böhmischen Museums mitgetheilt, und er würde gewiß keine undankbare Mühe übernehmen, wenn er das Ganze zum Miteigenthum des Deutschen Litteratur machen wollte.“ *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, č. 96, November 1832. s. 766.

2 Josef Wenzig jako překladatel

2.1 Hledání identity a motivace

Cesta Josefa Wenziga k překladatelství české literatury nebyla samozřejmá. Narodil se 18. ledna 1807 v Praze do německé rodiny, jeho otec byl setník v císařské armádě. Nebyl jediným Wenzigovým příbuzným v armádě, krom něj sloužili také oba jeho dědové, stejně jako jeho strýcové a bratřanci. Dle Riegrova *Slovníku naučného* i sám Wenzig jevil zájem vstoupit do armády, nicméně nakonec byl dán na studia. Studoval v Praze hlavní školu a posléze piaristické gymnázium, pokračoval na pražské univerzitě a své studium uzavřel učitelskými zkouškami pro gramatikální a humanitní třídy gymnázia, což mu otvíralo dveře k učitelskému povolání.

Už na univerzitě se Wenzig jako mladý student pokoušel psát vlastní tvorbu německy. Doklad o tom máme v časopise *Gesellschafter für einsame Stunden*, který od roku 1822 vydával nákladem K. Widtmanna v Praze G. Wastel.⁷⁷ Časopis vydal pouze dvě čísla, než zanikl pro nedostatek odběratelstva, ve druhém svazku se však objevuje Wenzigův sonet *Verlangen*.⁷⁸ Jedná se pravděpodobně o první zveřejnění jeho tvorby. Samotná báseň není nikterak originální, jak již název napovídá, lyrický subjekt vyjadřuje touhu po společnosti na cestě životem a s odvahou hledí vstříc tomu, co ho čeká. Pro Wenziga je však do budoucna zajímavé, že dalšími přispěvateli do tohoto studentského časopisu byli například Rudolf Glaser, pozdější redaktor časopisu *Ost und West*, kde Wenzig uveřejňoval některé ze svých německých překladů, nebo Karel Egon Ebert, německy píšící autor, který se svou pozdější tvorbou věnoval českým tématům (epos *Vlasta* nebo dramatická báseň *Břetislav und Jutta*). Časopis neunikl ani pozornosti české strany. Příkrá zmínka o něm se objevuje v dopise Františka Ladislava Čelakovského Kamarýtovi z 2. září 1823: „...a jenom to ti oznamuji, že zde mladí němečtí studenti učinili mezi sebou spolek, k tomu, aby vzdorovali českým spisovatelům; tož

⁷⁷ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. IV.* Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1933-1935, s. 344.

⁷⁸ „Allein nicht möcht ich auf den Pfaden schreiten, / Die mir bezeichnet des Geschickes Hand, / Denn käme ich an eines Abgrunds Rand, / Wer sollte Pilger mich hinüber leiten?

Drum schau‘ ich forglisch des Lebens Weiten, / Und suche eine Seele, mir verwandt, / Daß uns umblüh‘ ein immergrünes Band, / Unauflösbar dem grimmen Sturm der Zeiten.

Ist mir einst die vom Glücke hold gegeben, / Dann zieh‘ ich kühn durchs klippenvolle Leben, / Und kraftbeschwingt ist auch mein Jugendstreben.

Vertrauend blick‘ ich hin, wo Sterne blühen, / Wo Silbermonde lächeln, Sonnen glühen, / Und muthig will ich meine Straße ziehen!“ *Gesellschafter für einsame Stunden*, sv. 2, 1823, s. 203–204.

vydavatelé časopisu: Gesellschafter, v Praze časem vycházejícího; než věc ta je nesmírné hlupstvo a bláznovství.“⁷⁹

Jeho univerzitní studium bylo pro jeho literární působení se vztahem k českému jazyku zásadní zejména pro to, že se během něj seznámil s Antonínem Hansgirem a Františkem Jaroslavem Vackem Kamenickým, kteří podnítili jeho první zájmy o českou, potažmo slovanskou kulturu a literaturu.⁸⁰

Vstup do společenství vlastenců byl obecně důležitým okamžikem. Vzhledem k tomu, že oficiální národní život neexistoval, byl nahrazován právě touto vlasteneckou společností, která se zřetelně odlišovala od svého okolí. Vlastenectví tvořilo jakýsi zvláštní řád, vlastenci mezi sebou udržovali korespondenční i osobní styky a k blízkým vztahům mezi nimi stačilo obecné přihlášení k vlastenectví. V povědomí se také bedlivě uchovávalo, kdo a kdy přivedl jakého člena k vlastenectví, či jaké české dílo bylo oním zasvěčujícím dílem.⁸¹ Ve vzpomínkách Josefa Bojislava Pichla tak máme zaznamenáno, jak byl k vlastenectví přiveden Antonín Hansgirk a následně též zmínku o jeho vlivu na Josefa Wenziga.

Antonín Hansgirk sám pocházel sice z české rodiny, jeho otec byl však vysoce postaveným úředníkem (zastával úřad apelačního rady v Praze), což, v líčení Pichlově, předpokládalo obdobně nepravděpodobný zájem o vlastenectví jako německý původ. To, že Hansgirk nezískal hlavní podnět k vlastenectví v rodině, dokládá Pichl také tím, že Antonínův bratranec, Karel Viktor Hansgirk, se stal německým spisovatelem. Antonínova zásluha je v Pichlově podání o to větší, že se vlastně obětoval za národní věc: mohl získat mnohem více výhod a lepší budoucnost, ale on se rozhodl „k povolání učitelskému, ve kterém více příležitostí a volnosti k působení ve směru národním nalézti doufal.“⁸² Ovšem ani toto rozhodnutí se neseťkalo s všeobecným vlasteneckým pochopením, protože mu mnozí vyčítali, že by se svým rodinným původem mohl snadno získat nějaký důležitý úřední post a tím více pomoci věci národní.

Pro Hansgirga byli zásadními „zasvěčujícími“ jeho spolužáci, Pilnáček, Koubek, Rössler a Vacek Kamenický, ze starších vlastenců potom Čelakovský a Hanka. Sám Hansgirk, jak již bylo řečeno, se stal touto osobou pro Josefa Wenziga. Pichl to líčí takto: „Také zajisté skutečnou zásluhu o národ náš zjednal si Hansgirk, že získal nám svého spolužáka, rodem i vychováním

⁷⁹ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I, Dopisy z let 1818-29.* V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907-1909, s. 193-194.

⁸⁰ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. IV.* Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1933-1935, s. 377.

⁸¹ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny.* Praha: Academia, 2015, s. 135-137.

⁸² PICHL, Josef Bojislav. *Vlastenecké vzpomínky.* Praha: Fr. Borový, 1936, s. 80.

Němce, později slovatného pedagoga a spisovatele českého, Josefa Wenziga. On první, a to s nemalým úsilím, obrátil jeho pozornost na výtečnější plody národního písemnictví našeho a jej k učení se jazyku českému nejenom přiměl, nýbrž i sám velmi rád za učitele se propůjčil.⁸³ Ze vzpomínek je vidět, jak zásadní roli pro Pichla hrálo to, že byl Wenzig Němec, o jak velký úspěch se jednalo. Též je zdůrazněna náročnost takového úkonu, Hansgirk musel vynaložit „nemalé úsilí“, aby Wenziga přesvědčil.

Wenzig nezačal učit ihned po dokončení studií, musel ještě čekat na získání profesury, ačkoli občas zastupoval vyučující na pražském gymnáziu (například Josefa Jungmanna nebo Václava Klimenta Klicperu). O jeho učitelských začátcích vypráví ve vzpomínkách opět Pichl, který vzpomíná na krátkou dobu, kdy Wenzig zastupoval Jungmanna, a zmiňuje i jeho německý původ: „Kromě Ant. Fähnricha, muže důkladné klasické učenosti a povahy mírné i vlídné, zastával Jungmanna za delší nemoci ve škole naší Josef Wenzig, pozdější proslulý český spisovatel a pedagog, tehda čekatel gymnazijní profesury. Prudké vystupování jeho proti nám, páchnoucí jaksi vojenskou disciplínou a přísností, setkávalo se u nás, zvyklých mírné, laskavé povaze Jungmannově, s nelibostí a odporem, takže kolikrát příčinu zavdalo jemu k žalobám na nás a nám k stížnostem proti němu u Jungmanna. V přísném, rázném muži tom nebyl by tenkrát nikdo toho krotkého, mírného, vlídného Wenziga z pozdějších let tušil. Čím tehda také velice nám se nechutil, bylo, že byl ještě Němcem smýšlením a působením svým.“⁸⁴ V subjektivním Pichlově vyprávění je zajímavé sledovat líčení povahových vlastností jak v protikladu Jungmanna a Wenziga, tak v protikladu Wenziga v mládí, kdy „byl ještě Němcem“, a Wenziga pozdějšího. Jungmann je mírný a laskavý, Wenzig je přísný a rázný, přímo vojensky disciplinovaný. Tyto vlastnosti odpovídají představě, která v obrozenecké kultuře byla ukotvena a v níž německví představovalo tvrdost, agresivitu, přísnost, kdežto slovanství se vyznačovalo mírumilovností, snášenlivostí.⁸⁵ Do této interpretace zapadá i následné popsání Wenziga „po přerodu“, kdy je krotký, mírný, vlídný. Úryvek vzpomínek vypovídá nejspíše více o pisateli textu než o reálných Wenzigových vlastnostech, přibližuje však dobové chápání češství a německví v souvislosti s Wenzigovou osobou.

Krom občasného učení se Wenzig živil především jako vychovatel u prestižních pražských rodin, zejména šest let u nejvyššího pražského purkrabího hraběte Chotka. V takovémto prostředí se bezpochyby setkával s nejrůznějšími význačnými literáty a společensky důležitými osobami, jako byli německí autoři (již zmiňovaní Ebert, Glaser, ale také

⁸³ PICHL, Josef Bojislav. *Vlastenecké vzpomínky*. Praha: Fr. Borový, 1936, s. 82.

⁸⁴ Tamtéž, s. 94.

⁸⁵ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 104–105.

Karel Hugo Rössler nebo Wolfgang Adolf Gerle) a čeští spisovatelé (František Ladislav Čelakovský, Karel Vinařický, Josef Krasoslav Chmelenský, Václav Alois Svoboda).

Pro Wenzigovu překladatelskou činnost je však zásadní rok 1825, v němž oslovil Františka Ladislava Čelakovského se svým záměrem přeložit některé z jeho básní.

„Žije tu v Praze jeden německý, básník mladý, jmenem Wenzig (ne nedoněmec ale kovaný), který s náramnou horlivostí pro slovančinu je zanícen, ten již po několikrát ke mně přišel, ponejprv s tou, že by rád se mnou seznámil, a že hodlá vydati naši sbírku v němčině. Neočekával jsem mnoho, ale předevčírem mne překvapil přinesa mi některé české a ruské přeložené. Mně se dobře líbí,“ napsal Čelakovský Kamarýtovi 26. června 1825.⁸⁶

I Čelakovský ve své první zmínce o Wenzigovi zmiňuje jeho národnost, a to explicitně tak, že se nejedná o *nedoněmce*, tedy Čecha, který by se snažil vydávat za Němce,⁸⁷ ale o opravdového, kovaného Němce. Na otázku, jak Wenzig vnímal sám sebe, zda jako Němce, nebo Čecha, nám dává on sám odpověď v jedné ze svých brožur týkající se problematiky školství, které vydal na konci padesátých let: „O takovémto nepřátelském smýšlení nechci nic vědět, a to tím méně, ješto dle rodičů a dle vychování sám Němec jsem, avšak Němec, který každé jiné národnosti milerád její oprávnění a její cenu uznává [...]“⁸⁸ V Čelakovského korespondenci máme ještě jednu zmínku týkající se vnímání Wenzigovy národnosti, a to v dopise od Kamarýta Čelakovskému ze 14. listopadu 1829: „P. Müllerovi a všem Našim pozdravení, i Wenzigovi ježž k Našincům počítám; jakpak asi zněmčí Janka s copem? Ten šilboch by mu dělal hrozné obtížnosti.“⁸⁹

O motivaci, která Wenziga vedla k překládání české tvorby, se vyslovil v předmluvě k *Blumenlese aus der böhmische Kunst- und Naturpoesie* z roku 1854. „Již v jinošském věku svém byl jsem nadšen myšlenkou, státi se tlumočníkem mezi národem německým a českým. Věc tato se mi zdála tenkrát již býti důležitou: nejprve vztahem na mou vlast českou, kde haluze obou národů vedle sebe bydlí; pak vztahem na mou větší vlast rakouskou, ješto materským svým ramenem německé a slovanské kmeny objímá; dále ohledem na Německo,

⁸⁶ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I, Dopisy z let 1818-29.* V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907-1909, s. 256–257.

⁸⁷ Srov. Aurelius Augustinus, *O meste božm kneh dwamecjtma* (etc.). V Praze: 1830, přeloženo Čelakovským – pozn. pod čarou: Řekýlek, homo Graeculus; vlastně slove zmenšující, zde za přezdění užito na potupu těch, kteří v obyčejích, jazyku, a vůbec více v nemravech, nežli ctnostech Řeků sobě libovali: tak jako my každého podobného papouška českého vším právem Němečkem, neboli Nedoněmcem nazýváme.“, s. 180.

⁸⁸ WENZIG, Josef. Rozjímání rakouského občana o císařském vlastnoručním listu od 9. září 1857. In: *Časopis Musea království Českého*, 1859, č. 3, s. 354, srov. KROPÁČKOVÁ, Tereza. *Josef Wenzig a spor o českou školu mezi lety 1856–1861*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2017, s. 24.

⁸⁹ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. II, Dopisy z let 1829-42.* Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 39.

s nímž Čechy a Rakousy od století v mnohonásobné vztyky vešly; konečně ohledem na svět německý a slovanský vůbec. Jen ze vzájemného poznání, ocenění a uctění může požehnání a zdar pocházeti, myslil jsem, a touto myšlenkou jsem posud nadšen.“⁹⁰

Úryvek ukazuje, že významný vliv mělo na Wenziga učení filosofa Bernarda Bolzana, potažmo jak byl ovlivňován myšlenkovým proudem zvaným bohemismus.⁹¹ Bohemismus jako jedna z pěti tendencí národního vývoje (vedle rakušanství, velkoněmectví, slovanství a češství v pojetí Jiřího Kořalky)⁹² definoval politický národ ve významu obyvatelé Čech (německy *Böhmen*; český jazyk pro tento pojem nemá název – příznačně, protože tato tendence se oproti ostatním výše zmiňovaným neprosadila a tudíž nevznikla potřeba vyjádřit pojem v češtině) bez ohledu na jejich jazykové poměry. Pojmy *vlast* a *vlastenectví* byly v Čechách na přelomu 18. a 19. století rozšířenější než *národ* a *národní* a filozof a matematik Bernard Bolzano na toto téma promlouval v mnoha svých kázáních, která proběhla mezi lety 1805 a 1819 v univerzitním kostele Nejsvětějšího Salvátora v Praze.⁹³

Bolzano si uvědomoval problematičnost dvojího jazyka, v exhortě *O poměru obou národních kmenů v Čechách* zmiňoval, že rozdílnost jazyků je první příčinou nepochopení mezi dvěma národy, ale není to jediný důvod, dalším je i rozdíl, který tkví ve způsobu myšlení, v pojmech a stupni osvícenosti mezi oběma národními kmeny v zemi, což je dáno historickými skutečnostmi. Zdůraznil, že si nemyslí, že by to tkvělo v nějakém přírodním nastavení obou národů. „Nenechám se nikdy přimět k názoru, že by na celých rodinách, neřku-li dokonce na celých národech měly lpět již od přírody určité špatné vlastnosti tak neoddělitelně, že by je nebylo možno žádným způsobem odstranit. Věřím naopak, že člověk se stává vším, čím je, výchovou a vlivem okolností a že každý národ, je-li postaven do příznivých poměrů, může dosáhnout stejné dokonalosti jako každý jiný.“⁹⁴ (Tento přístup se liší od pozdějšího Wenzigova pojetí, který například ve svém článku *Myšlenky o výchování na základě národního charakteru*⁹⁵ zdůrazňoval, že jednotlivé národy se odlišují fyzicky i myšlenkově a samozřejmě jazykem a kulturou.) To, že příčiny nepochopení jsou pochopitelné, však podle Bolzana neznamená, že jsou zároveň i nevyhnutelné. V závěru svého kázání připomněl příklad prvních křesťanů, kteří došli ke vzájemné svornosti a jenom díky tomu byli zachováni. K takovéto

⁹⁰ *Časopis Musea království Českého*, 1855, s. 416.

⁹¹ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 166.

⁹² KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914*. Praha: Argo, 1996.

⁹³ Tamtéž, s. 40.

⁹⁴ BOLZANO, Bernard. *Exhorty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 219.

⁹⁵ WENZIG, Josef. *Myšlenky o výchování na základě národního charakteru*. In: *Časopis Musea království Českého*, 1858, č. 1, s. 25–40.

svornosti vede i své posluchače. Podobně se vyjadřoval i v exhortě *O lásce k vlasti*: „Češi a Němci, musíte tvořit jeden národ, můžete být silní, jen když se přátelsky spojíte; musíte se na sebe dívat a objímat se jako bratři! Učte se každý řeči toho druhého, už jen proto, abyste si byli více rovni; sděľujte jeden druhému své pojmy a poznatky bratrsky a bez výhrad!“⁹⁶

Z uvedených citací je vidět, že Wenzig za základ považoval svou vlast, kde žijí „dvě haluze“ národů vedle sebe a on se jim navzájem snažil zprostředkovat kulturu. Zároveň ale jeho tvorba neměla sloužit pouze Němcům v Čechách, ale i německy mluvícím obyvatelům Rakouska a také Německa. K obecné roli české kultury a literatury jako mostu mezi slovanskou a německou kulturou se ostatně Wenzig vyjadřoval ve svém spisu *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*,⁹⁷ který napsal už v roce 1847, vydal ho však až v následujícím bouřlivém roce 1848 a v tomto období článek nedošel velké odezvy. Wenzig ho proto připomněl ve svých *Sebraných spisech*, kde byl přeložen do češtiny. „Snažení českých literátů jest snažení vážné, šlechetné. Šířiti vzdělanost jest jejich účelem, šířiti vzdělanost duchovní i mravní, vědou a uměním, způsobem vznešenějším i prostě pochopitelným, aby národ český stal se schopným, ke zdaru vlastnímu a ke zdaru státu, do kterého náleží, i ke zdaru člověčenstva vykonati nejbližší svůj úkol historický, t.j. úkol, jak hrabě Thun dobře praví, ‚den zurückgebliebenen Slavenstämmen die Bahn zu zeigen, auf welcher sie nachzueilen haben den weit vorgeschrittenen Brudervölkern, und einen Verkehr zu vermitteln zwischen den Slaven und den anderen Völkern Europa’s, insbesondere den nachbarlichen Deutschen.‘“⁹⁸ Jak je vidět, myšlenku mostu mezi dvěma kulturami převzal Wenzig od hraběte Thuna a jeho spisu o české literatuře *Über den gegenwärtigen Stand den böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*,⁹⁹ podobně k tématu přistupoval i zakladatel pražského časopisu *Ost und West* Rudolf Glaser.¹⁰⁰

To, že na Wenzigovo učení měl vliv Bernard Bolzano, dokládá i fakt, že ho Wenzig ve svém spisu o českých literátech přímo citoval v pasáži, kdy se vyjadřoval k faktu, že mnoho spisovatelů vystupuje na veřejnost příliš brzy a bez odpovídající pokory: „...o vědění, dí pozoruhodné přísloví, že žádný učenec nespadne s oblak, a jeden z nejznamenitějších myslitelů našeho věku (dr. B.

⁹⁶ BOLZANO, Bernard. *Exhorty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 197.

⁹⁷ WENZIG, Josef. *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*. Prag: Franz Rziwnatz, 1848.

⁹⁸ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 270, překlad: „...úkol ukázat cestu opozdilým slovanským národům, po které mohou spěchat za vyspělejšími bratry, a zprostředkovat kontakt mezi Slovany a ostatními národy Evropy, především sousedními Němci.“

⁹⁹ THUN, Leopold. *Über den gegenwärtigen Stand den böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*. Prag: Kronberger und Řivnač, 1842.

¹⁰⁰ MAIDL, Václav. Landespatritismus, Nationalitätenwechsler und sprachlich-nationale Divergenz. In: *Prozesse kultureller Integration und Desintegration: Deutsche, Tschechen, Böhmen im 19. Jahrhundert*. München: Oldenbourg, 2005, s. 35.

Bolzano) praví ve svém arcidíle „Wissenschaftslehre“: „Chceš-li se stát statečným spisovatelem, hled' prvé stát se statečným člověkem.“¹⁰¹

Výše zmíněné citace nejsou jediným zdrojem informací o Wenzigově motivaci, o důvodech k překládání konkrétních děl mluví často v předmluvách k vydaným překladům. O těch bude více pojednáno v další části práce.

2.2 Spisy o české literatuře

Kromě pasáží, v nichž Wenzig přímo vysvětlil, proč se rozhodl překládat české literáty, je důležité zmínit se také o jeho celkovém pohledu na českou literaturu. Jedna z prací, která se tomuto tématu věnovala, je již zmíněná *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten* z roku 1848, druhá je *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben* z roku 1855. Obě dvě vysvětlují Wenzigovo vnímání české literatury a dávají tak odpověď na otázku, proč se on sám rozhodl věnovat svou energii na zprostředkování části této literatury. Zároveň ukazují, co z české literatury považoval za důležité, kanonické, a co nikoli, a především, jakým způsobem se snažil českou literaturu představit německému obecnstvu. Třetí prací, která se od zbylých dvou odlišovala, byl *Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854*. Jednalo se o přehled vydané literatury, který Wenzig vypracovával na základě objednávky ministerstva vnitra.

2.2.1 *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*

Spis *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten* je obhajobou snažení českých spisovatelů a argumentací proti těm, kteří stojí v opozici proti těmto snahám (například známý Franz Schuselka se svou brožurou vydanou anonymně v Lipsku *Ist österreich Deutsch?*)¹⁰². Doplnoval spis hraběte Lva Thuna *Über den gegenwärtigen Stand den böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*, který vyšel v roce 1842: „Možno bylo doufat, že spis, sepsaný s takovou střízlivostí ducha a s tak hlubokou znalostí věci, s takovou upřímností a spravedlností, spis, z kteréhož vysvítá povaha tak počestná, důstojná a vznešená, odpůrce upokojí a bude mohutným rukojemstvím; avšak nestalo se tak. Útoky trvají, staré výčitky opětují se, nové obžaloby se připojují, ačkoli věc, na niž se doráží – a jež co dílo lidské ovšem není bez vady – chvalitebně pokročila.“¹⁰³ Spíše však než o obhajobu samotných spisovatelů se jedná o hájení české národnosti jako takové. Text odpovídá

¹⁰¹ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 296.

¹⁰² [SCHUSELKA, Franc.] *Ist Österreich deutsch? Eine statistische und glossirte Beantwortung dieser Frage*. Leipzig: Weidmann'sche Buchhandlung, 1843.

¹⁰³ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 270.

době svého vzniku, tedy roku 1847, respektive roku 1848, kdy byl vydán. Jak již bylo řečeno, text je zahájen tezí, že česká literatura tvoří most mezi německou a slovanskou literaturou. Wenzig dále obhajuje bezúhonnost českých literátů, zdůrazňuje, kolik je mezi českými spisovateli katolických kněží, které samozřejmě považuje za morální autority. Právě proto, že snažení českých literátů je natolik vážné a šlechetné, vystavuje se nepochopení od obyčejných lidí, kteří spíše ocení věci hmotné než duševní. Největší prostor je věnován otázce národní. V textu jsou postupně vyvracena tvrzení, ze kterých jsou čeští autoři osočováni, například že národní cítění jen rozvíří nepřátelství. Dle Wenziga je tomu naopak, správná výchova rodinná, posléze národní, vede k lásce k národu svému a k ocenění národů ostatních, protože každý národ má svá specifika, která je potřeba uchovat. V tomto duchu se ostatně nese veškerá argumentace. Wenzig také odpovídá na otázky, proč si čeští protivníci přejí, aby byly Čechy poněmčeny – jednak kvůli zbytečným komplikacím při správě mnohonárodnostní monarchie (v tomto ohledu ale převažují výhody rozmanitosti), dále také kvůli údajné zaostalosti Čechů a češtiny oproti vyspělé německé kultuře. Proti tomuto tvrzení se Wenzig ohrazuje nejprudčeji: „Kdo v Čechách je Němec, má být Němcem, kdo tam však je Čech, má být Čechem, a sice Čechem na způsob důstojný, na způsob prospěšný Čechům, císařství i světu, a česká i německá vzdělanost, český i německý mrav, blaho Čechův i Němcův mají spolu vzkvétat a se dařit.“¹⁰⁴ Když však toto čeští literáti tvrdí, jejich protivníci v tom podle Wenziga hledají neprávem nenávist vůči Němcům. Německá vzdělanost by se neměla povyšovat nad českou už kvůli tomu, že její součástí jsou i čeští literáti píšící česky i německy – Šafařík, Palacký, Dobrovský, Vocel, Štulc, Svoboda, Kapper a další – a že český národ má věhlasnou historii, která ovlivnila německé země. Dalším z důvodů, proč by si mnozí přáli poněmčení Čech, je jazyková otázka praktická – kritikům je zatěžko učit se česky, aby se dorozuměli s pouze česky mluvícími obyvateli země. Není divu, že je kritikům zatěžko smířovat se s národním probuzením, které přišlo dle Wenziga poměrně rychle a mnoho lidí mělo český národ za již mrtvý. V textu se projevil i Wenzig pedagog: „Čech by se učil německy lépe, snadněji a raději, kdyby se prvé pořádně mohl vzdělat ve svém jazyku mateřském a jím si opatřil větší zásobu myšlének. Vše to literáti čeští nepřehlídli, a hleděli spisy svými dílem odpomoci nedostatku škol, dílem prostředky k vyučování nachystati pro budoucnost, když se snad školy české zařídily.“¹⁰⁵

Text však není pouze obhajobou, Wenzig se ve snaze o objektivnost vyjadřuje sám kriticky vůči některým tvůrcům. Jak ale zdůrazňuje, netýká se to těch literátů, „kteřížto

¹⁰⁴ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 284.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 291–292.

zasluhují, by se jmenovali stěžejemi české literatury“¹⁰⁶, tedy ti, kteří ve společnosti něco znamenají (a které Wenzig z pochopitelných důvodů nechtěl nijak urazit). Na českých spisovatelích pak kritizuje zejména to, když nejsou pokorní, do literatury vstupují příliš brzy a když se hádají kvůli pravidlům v jazyce (zde zřejmě naráží zejména na probíhající změny v pravopisu, tzv. opravu skladnou, která ve čtyřicátých letech rezonovala ve společnosti), čímž vysílají protivníkům signál vnitřní nejednoty.¹⁰⁷

Spis byl doplněn dvěma přílohami, v první Wenzig připomněl významné české literární počiny z poslední doby, přirozeně neopomněl zmínit své překlady, druhá příloha byla reakce na kritiku Štulcových *Pomněnek na cestách života*, která bude podrobněji rozebrána v části týkající se překladu této sbírky.

2.2.2 *Blicke über das böhmische Volk*

Druhý spis, *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben* byl vydaný v roce 1855 v Lipsku. Byl koncipovaný jako přehledový spis, který má německému publiku dát základní znalosti o vývoji české literatury. V předmluvě Wenzig zdůrazňuje, že překládaná práce je první prací, která nenabízí jen přehled literatury, ale také zásobu německých překladů, a že je základem pro budoucí větší a podrobnější práci.

Úvod práce zmiňuje úzké vztahy mezi českými a německými zeměmi, respektive českým a německým obyvatelstvem. Wenzig připomíná slavné německé autory, Herdera, Schillera a Goetheho, a jejich vazby na českou kulturu (u Herdera zájem o lidové pověsti, konkrétně pověst o Přemyslovi, Schillera jeho báseň „*An der Eger*“ a Valdštejna, u Goetheho jeho inspirace v *Rukopisu královédvorském*). „Asi není evropský národ, o kterém panují tak zamotané a pomatené názory, a který je tak málo znám, jako český,“¹⁰⁸ říká Wenzig a klade si otázku: Jsou Němci a Češi opravdu tak cizí a rozdílní, jak tvrdí obecné mínění? Následně předkládá jazykové doklady o příbuznosti češtiny a němčiny, tedy podobná slova, která existují v obou jazycích. To, že jsou Češi a Němci dvě větve z jednoho indoevropského kmene, dokládají kromě

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 296.

¹⁰⁷ Více k této brožuře se lze dočíst ve studii HLAVAČKA, Milan. "Příklad česko-německého diskurzu z předbřeznových Čech." In: VYČICHLO, Jaroslav, VIKTOR, Viktor, ed. *Jeden jazyk naše heslo bud' II [sborník příspěvků z vědecké literární konference konané u příležitosti 230. výročí narození Vojtěcha Nejedlého]*. Plzeň: Spolek divadelních ochotníků, 2003, s. 11–30.

¹⁰⁸ „Allein trotz allem dem giebt es nicht leicht ein europäisches Volk, über das so verwirrt und so verschrobene Ansichten herrschten, und das so wenig gekannt wäre, als das böhmische.“ WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855, s. 7.

osamocených slov i přísloví a pohádky. Po tomto lingvistickém úvodu přechází Wenzig na oslavu české země, z čehož je znát jeho zaměření na Čechy jako vlast dvou národů, které po staletí žijí ve vzájemném vztahu. Jako poutník tak vstupuje do země ze všech stran, komentuje její přirozené hranice tvořené horami a poukazuje i na geologickou sbírku, která je součástí muzea a přibližuje vývoj země.

Jako základní prvek, který tvoří kompozici celého spisu, pak Wenzig vybírá Prahu. Podle něj není lepšího místa pro představení české literatury, než právě Praha a její čtyři vyvýšené body: Vyšehrad, Hradčany, Vítkov (Žižkaberg) a Letná. Každý z nich symbolizuje jednu část dějin a tvoří název kapitoly, která se dané části věnuje. „Praha je živou knihou historie českého národa, od pohanských časů před doby Přemyslovců, Lucemburků, husitů, Habsburků až do našich posledních dnů. Každý krok je tady historie. Aby byl vymazán příběh českého národa, musela by být Praha zničena, srovnána se zemí.“¹⁰⁹ Úvod pak zakončuje Štulcovou básní přeloženou do němčiny *Co jest Čech, co česká síla*,¹¹⁰ jejíž poslední verš je právě oslavou Prahy a výjev slunce nad Prahou lyrickému subjektu připomíná jak slavnou minulost, tak i nadějnou budoucnost.¹¹¹

První kapitola, pohled z Vyšehradu, předkládá literární památky z nejstaršího, pohanského období Čech, tedy Rukopisy. Wenzig k nim přistupuje zcela nekriticky jako k historickým pramenům a podle nich tedy představuje český národ a historické souvislosti. Nejprve čerpá z RZ, postavy jako Libuše, Chrudoš, Neklan a další jsou pro něj reálnými historickými postavami, Češi „byli národ prostý, pracovitý, zpěvu milovný, srdečný a hostinný, nedychtivý boje, avšak udatný, kde potřeba toho vyhledávala“ (s. 302). Z rukopisu připomíná Wenzig krom epiky i lyrické básně, například tolikrát zmiňovanou *Kytici*. Je zajímavé, že převzal pravděpodobně verzi od Goetheho a ne z originálu, protože je tu popsán tragický příběh nešťastné lásky zakončený dívčíným utonutím (s. 310). Následuje popis příchodu křesťanství a nejstarších knížat, je tu zmíněna *Hospodine, pomiluj ny a Píseň o svatém Václavovi*, na nichž ilustruje Wenzig českou religiozitu v nejstarším období. Dále představuje dobu přemyslovskou, doplněnou citacemi z RK. Ačkoli připomíná německou tvář tehdejší vysoké šlechty, která si

¹⁰⁹ „Prag ist das lebendige Geschichtsbuch des böhmischen Volkes, von der Heidenzeit an die Perioden der Přemysliden, Luxemburger, Hussiten, Habsburger hindurch bis auf unsere letzte Tage. Ein jeder Schritt ist hier Geschichte. Wollte man die Geschichte des böhmischen Volkes auslöschen, so müste man Prag zerstören, schleifen, mit dem Boden gleich machen.“ WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855, s. 7.

¹¹⁰ Srov. ŠTULC, Václav Svatopluk. *Pomněnky na cestách života*. V Praze: Knížecí arcibiskupská tiskárna, 1845, s. 70.

¹¹¹ Úvod byl uveden pouze v německém originálu, zbytek spisu však Wenzig vydal v překladu ve svých *Sebraných spisech*. Citace v češtině, pokud není řečeno jinak, pochází odtud: WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874.

dávala německá jména, dodává ihned, že „přenáhlil by se, kdo by tvrdil, že tím národní duch český utonul v živlu německém,“ (s. 326), což dokládá následný vývoj v tvorbě Tomáše ze Štítného, Smila Flašky z Pardubic a také *Dalimilovy kroniky*, která svými výpadky proti Němcům ukazovala, „jak málo ještě národní duch český ochoten byl, trpěti doma převahu cizí, až proti ní činně vystoupil ve válkách husitských, kteréž nebyly jen rázu náboženského, nýbrž také národního.“ (s. 326). Při popisu básně *Ludiše a Lubor* však můžeme vidět, že Wenzig se snažil ve svém překladu zmírnit protiněmecké vyjádření, jak upozornil Ladislav Nezdařil: „Wenzig tu, ostatní nikoliv poprvé, vypouští ze svých překladů jakoukoli protiněmeckou tendenci a i verš ‚vezdy nám susedé Němci‘ je u něho zmírněn na ‚Freunde nicht sind uns die Nachbarn‘.“¹¹²

Pohled z Hradčan přibližuje literaturu doby lucemburské, zásluhy císaře Karla IV. a dvě osobnosti již zmíněné: rytíř Tomáš ze Štítného a pan Smil Flaška z Pardubic.¹¹³ Z Wenzigovy prezentace osobnosti díla Tomáše ze Štítného zřetelně vysvítá jeho konzervativní smýšlení: „Ono vychování (rodinné – pozn. aut.) vštípilo mu hlubokou nábožnost, kteráž ho však, ač pud jeho ke zpytování filozofickému ukročovala, přece nemohla zdržet, by i při tehdejší neobmezené moci církevní nebo spíše kněžské a při dětinném ještě, bídém stavu vědy nenastoupil cesty bohosloví spekulativního. Ono vychování sílilo Štítného zdravý lidský rozum, že tento nepodlehł břemenu učenosti později nasbírané, nýbrž bodře je nesl a samostatně jím vládl, nepoddává se malichernému rozumování školastiků, tehdáž na univerzitách vůbec panujícimu.“ (s. 334–335). Wenzig tak předkládá německému obecnstvu Tomáše ze Štítného svým omezeným pohledem jako člověka hledajícího Boha, který své spisy psal v češtině: „...a tím již před 500 lety podal důkaz, že řeč ta stačí také k takovému úkolu, hlavně, an vedlé šlechtné své povahy chtěl, by se věda nepovažovala za samokupčení učenců, anobrž by se zdělávala co obecný majetek člověčenstva. (s. 335)“ U Smila Flašky z Pardubic se Wenzig věnuje jeho příslovím a *Nové radě*, text prokládá mnoha německými překlady. Opět se ukazuje především patrioticko-didaktické hledisko, s nímž Wenzig u básníka vyzdvihuje především „mravní statečnost, ježto se pojí s moudrostí, hledící k životu“ (s. 380).¹¹⁴ Krom těchto dvou osobností jsou stručně připomenuty další středověké památky, jako je *Dalimilova kronika*, *kroniky doby Karla IV.*, *Tkadleček* nebo *Alexandreida*.

¹¹² NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Praha: Academia, 1985, s. 36–37.

¹¹³ Wenzig se oběma postavám intenzivně věnoval: celkem napsal tři studie, dvě o Tomáši ze Štítného, jednu o Smilovi z Pardubic, které byly postupně uveřejněny ve výročních zprávách české reálky (roky 1854, 1855 a 1856) a následně se je Wenzigovi podařilo vydat i tiskem, a to v roce 1855 a 1856 v Lipsku.

¹¹⁴ Srov. JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 101.

Třetí pohled je pohledem z Vítkova neboli Žižkabergu a popisuje literaturu doby husitské. Pro Wenziga je husitské hnutí především hnutím národním: „Válka husitská byla také boj demokracie se zpupnělou aristokracií. Namáhání českého národu v tomto boji bylo svrchované. Necht' se vytýká co koli na celém tom hnutí, přece se musí připustit, že národ v něm osvědčil hrdinskou mysl svou.“ (s. 386). Z literárních památek připomíná písně (*Ktož sú Boží bojovníci*), spisy Mistra Jana Husa, Jana Rokycany a dalších. Pokračuje literaturou doby jagellonské a doby Rudolfa II., v jehož návratu do Prahy vidí návrat doby Karla IV., následně se důkladněji věnuje zejména Janu Amosi Komenskému. Ten je nazván hvězdou, „ježto se třeptila v noci, která se nad Čechy tehdaž rozestírala“ (s. 394). Na jeho příkladu Wenzig ukazuje těžkosti exilu a předkládá rozsáhlé přeložené ukázky *Labyrintu světa a ráje srdce*, dílo podle něj: „allegoricko-didaktické a přece plné živého hnutí; zrcadlo tehdejšího času, dílo plné znalosti lidí a zkušenosti, zakládající se na věčně pravdivé myšlence: ‚Kdo nehledá štěstí svého v srdci, Bohu svému posvěceném, darmo hledati ho bude zevně.‘“ (s. 395–396).

Poslední kapitola, pohled z Letné, představuje německému čtenáři českou literaturu první poloviny 19. století. Wenzig se zde z hlediska politické situace dostával na nejistou půdu, protože psal o stavu, ke kterému vedla vláda habsburského domu za posledních dvě stě let, a o aktuální situaci. V tomto ohledu je zajímavé porovnat německé vydání spisu z roku 1855, tedy uprostřed tzv. Bachova absolutismu, a český překlad vydaný v *Sebraných spisech* z roku 1874. Hned po úvodním představení pohledu na Prahu z Letné přešel Wenzig v německé verzi na vychválení rakouského soustátí. Dle něj je Rakousko, tvořené svými mnoha národy, předurčeno osudem k velikosti a dlouhé vládě, a ani války posledních staletí tomu nedokázaly zabránit. Přesto však je jasné, že proces, kterým jsou jednotlivé části proměňovány na součást jednotného soustátí, je proces bouřlivý a silný a nelze se divit, že vláda, která musí myslet především na uchování celku, nevěnuje tolik pozornosti péči o jednotlivé části, jak by jinak jistě činila.¹¹⁵ Po tomto omluvném úvodu pokračoval Wenzig popisem smutné situace v Čechách od třicetileté války. Neopomněl zmínit český jazyk ve školách: Ferdinand II. dal německé řeči ve školách a v úřadě stejné právo jako češtině, což, díky vzájemným vztahům, bylo v pořádku; Josef II. šel o významný krok dále a nařídil v hlavních, středních a vyšších školách pouze němčinu, což však pro český národ nebylo dobré, neboť ve školách se děti těžko naučily německy, nebyly k tomu vhodné metody. Přesto však Wenzig Josefa II. vnímal jako osvíceného panovníka stejně jako jeho matku, císařovnu Marii Terezii, a opět zdůrazňoval, že pokud Josef II. kladl malý

¹¹⁵ WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855, s. 131.

důraz na české vzdělávání, bylo to především proto, že o českých literárních pokladech neměl zdání. Z německých škol tak přes všechny překážky vzešli vzdělanci, kteří si uvědomovali otázky českého národa. Pro dobro státu a národa (a celého lidstva) se začali věnovat studiu českého jazyka a historie, a tak vznikla nová česká literatura.¹¹⁶ Přesto tento zrod nebyl bez problémů, ať už se jednalo o roztržky mezi českými učiteli (o pravopisu, etymologii atd.) nebo o náhled na české snažení a obviňování z panslavismu, rusomanie, čímž Wenzig připomněl své důvody k napsání brožury z roku 1848 *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*.

Prostor věnoval také aktuální otázce češtiny ve škole. Čeština ve školách byla neodmyslitelně spjata s úrovní kultury a literatury, Wenzig taky připomněl českou realitu, založenou roku 1849, jejímž byl ředitelem. Němčina byla podle něj přirozeně hlavní řečí monarchie, ale aby se jí děti naučily, potřebují k tomu mateřský jazyk, tedy češtinu. Takové zřízení ani nezabývá národností, ani národností nelichotí, ale je založené na pedagogickém a přirozeném stavu věcí a vytváří novou éru literárního a historického vývoje českého národa.¹¹⁷

Po všech nesnázích se česká literatura konečně dostala do fáze, v níž začala vytvářet vlastní mistrovská díla, která se mohla měřit s dalšími evropskými národy. Wenzig následně přešel k výčtu děl z této epochy. Vyjmenoval celkem 42 autorů,¹¹⁸ u každého byl zmíněný kratičký medailonek, a posléze přešel k důkladnějšímu popisu některých děl a ukázkám z nich: Kollárova *Slávy dcera*, Štůlcovy *Pomněnky na cestách života*, *Kytice* od Erbena, dílo Čelakovského (*Ohlasy*, *Růže stolistá* a další), Jablonského didaktická báseň *Salomon* a Vocelův *Labyrint slávy*. Wenzigovo hledisko při výběru je opět, jako v předchozích částech, především patriotické a didaktické, a ve výběru jmen tak zcela chybí takové osobnosti jako třeba Karel Hynek Mácha nebo Karel Havlíček Borovský (který nebyl zmíněn samozřejmě kvůli současné politické situaci).

„Tak bohatá a rozmanitá, tak krásná a ušlechtilá zároveň, rozvíjela se dříve myšlenka vlasti v české literatuře. Není pochyb, že česká literatura nezůstane stát, ale ve svých verších

¹¹⁶ Česká verze tento text, který v německé obsáhl několik stran, zcela vynechala. Wenzig si tak vystačil s pouhým: „Ni válka třicetiletá, ni válka o nápad rakouských zemí, ni válka sedmiletá, ni válka s Tureckem, mezi tím zuřící, ni válka francouzská nemohla ztroskotat mnohotvárné, mohutné Rakousko. V Čechách od dob třicetileté války vypadalo to smutně, velmi smutně. Však proč bych již tolikrát vylíčené bolesti líčil znova! Víme, jak zle s námi bylo; víme, kam jsme přes to přese všechno dospěli, kam jsme se z hlubin záhuby vyšínuli, i dověřujeme se, že nám, jen když nasadíme síly své, bude ještě mnohem lépe.“ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 396.

¹¹⁷ WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855, s. 134.

¹¹⁸ Boček, Čelakovský, Dobrovský, Doucha, Erben, Hanka, Hněvkovský, Holý, Jablonský, Jan z Hvězdy, Jungmann, Kamarýt, Kamenický, Klácel, Klicpera, Kollár, Kramerius, Macháček, Marek, Nebeský, Němcová, Palacký, Presl, Puchmajer, Purkyně, Rautenfranz, Rubeš, Sedláček, Smetana, Sušil, Šafařík, Šembera, Šir, Štěpánek, Štůle, Tomek, Turinský, Tyl, Vinařický, Vocel, Vydra, Zap.

bude dále pečovat o ideu velké vlasti Rakouska, přírody a světa, náboženství a lidskosti, a ze svého středobodu se rozšíří do všech stran,¹¹⁹ zakončil svůj spis Wenzig a zdůraznil tak hodnoty, které pro něj byly v literatuře nejdůležitější, tedy vlast, lidskost a zbožnost.

2.2.3 *Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854*

Třetím spisem, který se s Wenzigovým jménem a literaturou spojen, je *Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854*. Jednalo se o přehled veškeré vydané literatury, která vyšla v českém království ve dvou zmíněných rocích a Wenzigovi byla zadána pražským místodržitelstvím. Přehled české literatury měl vzniknout na základě rozsáhlého bibliograficko-statistického přehledu rakouské literatury, který sepsal dr. Constant Wurzbach z pověření ministra vnitra Alexandra Bacha.

22. dubna 1856 zaslal ministr Bach dopis pražskému místodržitelství, v němž vyložil svůj požadavek vydat souhrn literatury Českého království, který by byl směrodatným pro další podobná díla. V červnu následně místodržitelství oslovilo Wenziga s žádostí o provedení tohoto požadavku, na což Wenzig obratem odpověděl 27. června s tím, že tento úkol přijímá, a s podrobnějšími otázkami, které mu pražský místodržel zodpověděl v dopisu z 25. července.¹²⁰ Detailní provedení, na které se zjevně Wenzig ptal, mělo být ponecháno na něm, vzhledem k jeho „dřívějším kvalitním výkonům v oblasti literatury“ a „bystrému úsudku“ (Wenzig si tuto pasáž v dopisu i podtrhl).¹²¹ Mělo se jednat o úplný přehled všeho vydaného v Českém království a důležitější díla (jejich výběr byl ponechán na Wenzigovi) měla být stručně přiblížena. Dále místodržel specifikoval budoucí vydání tohoto spisu – jednak měl být vydán samostatně, dále také vycházet jako příloha u rakouských tisků, například v *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, proto měl Wenzig formu spisu tvořit podle podobných pravidel.

Wenzig tedy vycházel ze zmíněného Wurzbachova přehledu, sám však tvořil úvodní slova ke každé oblasti (tj. literatura duchovní, školství, vědecká atd.) a také dohledával další

¹¹⁹ „So reich und mannigfaltig, und so schon und edel zugleich, entfaltete sich bisher die Vaterlandsidee in der Böhmischen Literatur. Er unterliegt keinem Zweifel, daß die böhmische Literatur hierbei nicht stehen bleiben dar, sondern daß sie die in ihr bereits liegenden Reime der Ideen des größeren Vaterlandes Österreich, der Natur und der Welt, der Religion und Humanität weiter pflegen, und von dem gesteckten Mittelpunkte ihre Radian nach allen Seiten hin ziehen muß.“ WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855, s. 175.

¹²⁰ Bachův výnos 22. dubna 1856 měl č. 3611. Informace o zmíněných listech vycházejí z dopisu pražského pražského místodržitelství Josefu Wenzigovi 25. července 1856, č. 6342. *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, kart. 1.

¹²¹ „Ihre bisherigen gediegenen Leistungen im Gebiete der Literaturgeschichte“ a „scharfsinniger Beurtheilung“, tamtéž.

díla (ne všechna byla zmíněna v původní práci). Práci dokončil následujícího roku a zaslal své zpracování na místodržitelství. 29. července 1857 dostal odpověď, v níž byl informován, že spis bude poslán k vytištění a zároveň, že za jeho „obzvláštní pečlivost“ při redigování *Literaturbild* mu bude vyměřen odpovídající honorář, jehož přesnou výši však ještě místodržitel nezná.¹²² Svou odměnu Wenzig získal až následujícího roku. Jednalo se celkem o 360 zlatých, o nichž byl informován dopisem 7. července 1858.¹²³

Literaturbild des Königreiches Böhmen vyšel v roce 1858 v nakladatelství F. A. Crednera a byl rozdělen do dvaceti kapitol (encyklopedie, literatura, vzdělávání, teologie, filozofie atd.), celkem měl 187 stran. Obsahoval jednak seznamy knih, u některých stručné informace o obsahu, dále také statistické tabulky, které oznamovaly přesné počty vydaných titulů.

V předmluvě se Wenzig odkazoval na Wurzbachův přehled, který je z jeho pohledu jedinečným právě tím, že není rozdělený podle národů, ale předkládá „Rakušanům“ literaturu celého Rakouska a všichni tak mohou mít přehled o tom, jak se vyvíjí kultura v celém mocnářství. Vědomí společné literatury, společné kultury pak probouzí opravdové rakouské vědomí a cítění. Krom toho ukazuje čtenářům, v jaké oblasti ještě jejich literatura pokulhává oproti jiným, kde lze vyplnit mezery, změnit špatné věci na dobré a dobré věci na ještě lepší, a každý, kdo se cítí jako rakouský občan, chce bezpochyby pomoci, jak jen je možné. S opravdovou radostí se tedy on, Wenzig, rozhodl vyhovět žádosti místodržitele Mecseryho, aby na základě Wurzbachova přehledu vypracoval detailnější verzi pro české království v letech 1853 a 1854. Dále následuje seznam zdrojů, ze kterých čerpal: zmíněný Wurzbachův přehled, bibliografie v *Blätter für Literatur und Kunst*, *Knihopis* Františka Douchy, *Seznam českých knih, obrazů a hudebních výtvorů, které posud na skladě jsou* od J. W. Rozuma a pražskou knihovnu, kterou mu laskavě zpřístupnil Pavel Josef Šafařík.

Krom toho Wenzig upozornil také na fakt, že jeho přehled neobsahuje veškerou českou literaturu, pouze tu z českého království – jinak by musel zahrnout i česky psaná díla z Moravy a Slovenska. Na závěr předmluvy se omluvil, že i přes to, že prošel stovky knih v knihovně a v časopisech, mohlo se stát, že mu nějaké dílo uniklo – prosí tedy, aby na to byl upozorněn a při nejbližší příležitosti to případně mohl napravit.

Literaturbild byl především dílem přehledovým a vyžadoval velkou dávku nasazení a pečlivosti, což jsou vlastnosti, které Wenzigovi rozhodně nechyběly. Krom toho také využil

¹²² Pražské místodržitelství Josefu Wenzigovi, 29. července 1857, č. 6515, *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, kart. 1.

¹²³ Pražské místodržitelství Josefu Wenzigovi, 7. července 1858, č. 5167, *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, kart. 1.

prostoru a neopomněl připomenout své překlady, kde to šlo: například u Erbenovy *Kytice* a Štulcových básní následovala zmínka, že vybrané části byly jím přeloženy ve sbírce *Rosmarinkranz*, z Čelakovského že byly přeloženy básně do *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*, u Rozumových *Národních písní v Čechách* je v závorce přidaná informace, že Wenzig vydal již dříve *Slawische Volkslieder* a nedávno *Westslawischer Märchenschatz*.

Literaturbild byl splněním zadání z pražského místodržitelství a Vídně, ovšem zadáním vypracovaným velmi zodpovědně (a také náležitě odměněným). Dnes může sloužit jako velmi dobrý pramen k vydavatelské činnosti v Českém království v letech 1853 a 1854. Jeho předmluva ilustruje snahu mocnářství vytvářet rakouskou identitu oproti vzrůstajícím se nacionálním tendencím, a Wenzig byl přese všechno především rakouským občanem, který svými činy a literární produkcí dokazoval, že jeho cílem je sblížení a porozumění jednotlivých národností v monarchii. To vyplývá i z jeho rozsáhlé překladatelské činnosti, která bude představena v následující části.

3 Překlady české literatury

V následující části jsou chronologicky představeny Wenzigovy překlady, rozděleny zejména podle způsobu vydání (tedy zda byly prezentovány veřejnosti na stránkách některého periodika či pokud se jednalo o vydání samostatné). Ke každému překladu jsou uvedeny nejvýraznější ohlasy a reakce na české i německé straně.

3.1 První pokusy v německé verzi *Muzejníku*

Za vznikem periodika, které jako první dalo Wenzigovi prostor ke zveřejnění jeho německých překladů, stál František Palacký. Již v roce 1825 poukázal na potřebu takového orgánu, který by byl hlasatelem života musejní společnosti, byl by svým zaměřením srovnatelný se zahraničními časopisy a zároveň by sloužil k záchraně a obnově českého jazyka. Časopis měl vycházet ve dvou jazykových verzích. Nejednalo se však o pouhé překlady, každý časopis měl mít jiné publikum, a tudíž byl jinak koncipován. Německá verze měla představovat „přísnou vědu“, byla určena pro odborníky a pro zahraničí, kdežto česká verze měla především popularizovat češtinu a nekladla takový důraz na odbornost textů (které by pravděpodobně v češtině neměly čtenáře). Myšlenka byla schválena muzejním výborem a během roku 1826 začala příprava periodika. Redigování se ujal nepřekvapivě František Palacký a v lednu 1827 bylo vydáno první číslo časopisu.¹²⁴ Německý vycházel jako měsíčník, český jako čtvrtletník.

Překlady Josefa Wenziga se objevily hned v prvním vydaném sešitě v lednu 1827. Představil německému publiku osm Kollárových znělek ze *Slávy dcery*, dalších osm následovalo v únorovém čísle. V tomto prvním ročníku se pak ještě objevilo několik českých, moravských a slovenských písní ze *Slovanských národních písní* Čelakovského, a to v červencovém a prosincovém čísle. Nakonec Wenzigovu tvorbu v tomto časopise uzavíralo osm znělek Kollárových v prosincovém čísle roku 1829.¹²⁵ Sonety, které si Wenzig vybral na úvod, jsou především oslavou ženské krásy, přírody, opakují se motivy jara, toužení, daleké lásky, a v menší míře se v sonetech objevují prvky, které by měly nějakým způsobem vyčnívat a představovat Kollára a *Slávy dceru* v její jedinečnosti. Ve třech sonetech¹²⁶ se objevuje Mílek,

¹²⁴ WOITSCHOVÁ, Klára. Časopis národního muzea v letech 1827–2012. In: *Český Lid*, roč. 100, č. 1, 2013, s. 7.

¹²⁵ Citace a názvy překladů i originálu viz příloha č. 3.

¹²⁶ Die Mangeln, die aus Rosen Purpur sogen; Der Polin Sprache flöhet sanfte Klänge; Kaum, daß die Sinne sich in Deinem behren. Sonette von J. Kollar. Aus dem Böhmischen übersezt von Jos. Wenzig. In: *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen*, Januar, 1827, s. 49-52.

který je ale přeložen jako Amor, po jednom sonetu se objevují postavy Lady, Svatopluka¹²⁷ a Peruna,¹²⁸ které zůstávají stejné jako v originálu. Objevuje se také Mína, která je ale přeložena jako Liebchen.¹²⁹ Odkazů na slovanství taktéž není mnoho, v jednom případě slovanství doplňuje krásu opěvované dívky,¹³⁰ v druhém se objevuje přímo odkaz na osobu Slávy dcery, jejíž půvab je tvořen krásou všech slovanských žen dohromady.¹³¹ Zajímavý je Wenzigův překlad sonetu *Chtěl jsem pěti králův Českých trůny*,¹³² kde se objevují postavy z českých dějin Vlasta a Libuše. Ani jedna z nich není přeložena jménem, u Vlasty se Wenzig rozhodl zdůraznit její příběh a do básně použil slovo „der Mädchenkampf“, Libušin prvek připomněl slovy „die Fürsten Böhmens“, knížata Čech.¹³³ V tomto případě je tedy vidět snaha o zprostředkování jakési kulturní skutečnosti namísto pouhého vypsání pro německé publikum neznámých jmen.

U lidových písní Wenzig vybral sedm kratších ukázek, které reprezentovaly tento žánr typickými motivy šťastné i nešťastné lásky a očekávání nebo naopak odmítání svatby. K těmto sedmi písním přidal lidovou baladu o Heřmanovi a Dorničce, v překladu nazvaná *Erfüllter Mutterfluch*,¹³⁴ v níž mladík odjíždí navzdory vůli matky pro svou milou a matka ho prokleje, načež umírá on i jeho Dornička. V této skladbě Wenzig důsledně překládá veškeré vlastní názvy, ať už jsou to jména postav nebo místní jména (na rozdíl od ostatních písní, kde si běžně vystačí se slovem „Liebste“ namísto všech Aniček a Honzíčků.)

Tyto překlady zdařile zahájily Wenzigovu překladatelskou dráhu, protože především sonety zaujaly i básníka nejváženějšího, samotného Johanna Wolfganga Goetheho. Goethe znal Kollárovo jméno již delší dobu, seznámil se s ním v roce 1817 v Jeně a jeho prvotní zájem se týkal především slovenských lidových písní, které si na Kollárovi vyžádal. Když začal v roce 1827 vycházet německý *Muzejník*, čerpal z něj Goethe zprávy o české literatuře a historii. Do deníku si 2. března 1827 zapsal poznámku: „Pročetl jsem český měsíčník a měl radost z jeho dobré koncepce. Pěkné [Kollárovy] sonety z pražského časopisu... převyprávěl profesoru Riemerovi.“¹³⁵ Poprvé na *Muzejník* reagoval veřejně v článku *Böhmische Poesie*, který vyšel v jím redigovaném časopise *Über Kunst und Altertum*.¹³⁶ V tomto článku odznakuje za žádoucí,

¹²⁷ Wie ist der Morgen aus dem Blumenbeete, tamtéž.

¹²⁸ Dich, schatt'ger Baum, verherrliche im Lenze, tamtéž, September, 1829, s. 192.

¹²⁹ Ich will oft kühn den Zug der beiden Brüder, tamtéž.

¹³⁰ Erschaffe dir ein Bild aus Duft gewoben, tamtéž, Januar, 1827, s. 49.

¹³¹ Der Polin Sprache flötet sanfte Klänge, tamtéž, s. 50.

¹³² KOLLÁR, Jan. *Slávy dcera ve třech zpěvch*. W Budjň: Královská universitická tiskárna, 1824, s. 6.

¹³³ Ich will oft kühn den Zug der beiden Brüder, *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen*, Semptember, 1829, s. 192.

¹³⁴ Erfüllter Mutterfluch. Slawische Volkslieder (aus Čelakovský's Sammlung) übersetzt von Joseph Wenzig. In: *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen*, December 1827, s. 13–16.

¹³⁵ URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 301.

¹³⁶ *Über Kunst und Althertum*, svazek 6, 1827, s. 197–199.

aby se vydávala stará česká literatura, a vyzdvihuje *Rukopis královédvorský, Vlastu* od Eberta, Müllerova *Horymíra* a právě Kollárovy sonety. Článek zakončuje slovy: „V německém překladu tak dobře znějící sonety od Kollára bychom si přáli také vidět vedle sebe s českým originálem. To by posílilo a naplnilo přání uvést znalosti slovanských jazyků i do německé literatury.“¹³⁷ Takováto chvála nezůstala u českých obrozenců bez odezvy. 24. července píše Čelakovský Kamarýtovi: „Göthe chválí ve svém: *Über Kunst u. Alterth: Kollar.* zněl. podle přel. Wenziga v mus. a přikládá: *Schade, es man uns nicht auch das Original beygefügt hatte.*“¹³⁸

Jeden sonet z uvedených, *Dein denk ich, wenn die näch'tigen Schatten fliehen* uveřejněný v únoru 1827, mohl Goetheho právem zaujmout více než ostatní: jednalo se totiž o parafrázi jeho vlastní básně. Jak upozornil Ladislav Nezdařil, jedná se tu dokonce o čtveré básnické zpracování. „Příležitostná německá básnička Brun-Müntrová píše průměrnou báseň *Ich denke dein*, jež v písňové kompozici skladatele Zeltra vzbudí u Goetha r. 1795 „einen unglaublichen Reiz“. Sladce sentimentální vzor Brun-Müntrové přebásňuje nato Goethe v lyriku podmanivé působnosti v názvem *Nähe des Geliebten*. Goethovi podléhá pak Kollár znělkou *Na tě myslím* a kruh tohoto inspiračního splývání uzavírá nakonec Wenzig německým překladem Kollárovy básně.“¹³⁹

O sonetech se Goethe zmínil taktéž ve svém známém článku o německém *Muzejníku*. Ten vyšel v březnu roku 1830 na stránkách časopisu *Berliner Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik* pod názvem *Monatsschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen, Erster Jahrgang, 1827*. V tomto článku předložil Goethe přínosy a výhody zmíněného časopisu, stručně přiblížil Čechy a jejich historii, slavné osobnosti, a následně se věnoval jednotlivým částem *Muzejníku*. V pasáži o české literatuře zmínil, že mimo jiné se Němci mohli seznámit právě s Kollárovými sonety.¹⁴⁰ Bohužel ani tato Goetheho snaha (která přišla příliš pozdě, až tři roky po vydání prvního čísla) nezabránila krachu německého *Muzejníku*, který neměl dostatečné obecenstvo a skončil v roce 1831. Goethe v dopise Karlu Augustu Varnhagenovi, redaktorovi *Berliner Jahrbücher*, 13. února 1830, v němž zároveň zasílal podklady pro zmíněný

¹³⁷ „Einigen der in deutscher Uebersetzung schon so wohlklingenden Sonette von Kollar wünschten wir auch wohl einmal das böhmische Original zur Seite beygefügt zu sehen. Dieß würde jenen Wunsch, die slawische Sprachkunde auch in die deutsche Literatur hereinzuführen, befördern und erfüllen helfen. Tamtéž, srov. URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 301.

¹³⁸ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I, Dopisy z let 1818-29*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 318.

¹³⁹ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 54.

¹⁴⁰ „Von anderer Seite haben wir aus deutscher übersetzung neuere böhmische Sonette von Kollar kennengelernt.“ Tamtéž, s. 53.

článek, napsal: „Naším drahým českým přátelům se ve zbytku Německa dostalo tak malého zájmu, že rokem 1829 chtějí uzavřít měsíčník a nadále vycházet jen čtvrtletně. Jak tvrdí, němečtí účetní [knihkupci] se prý takřka spikli a z více či méně oprávněného odporu k rakouské cenzuře se ke všemu, co dostávají z rakouských zemí, bez rozdílu a priori točí zády.“¹⁴¹ Podobně, ačkoli z jiného úhlu pohledu, vinil přísnou rakouskou cenzuru Palacký: „Nepříjemný následek toho jest ocháblost nejlepších mých německých spolupracovníků, kteří při takových poměrech chuti nemají, své články do censury dávati. I já se musím přiznati, že mi často těžko bývá, pro německý svým plánem obmezený časopis nové předměty nalézti, jejichž volné zpracování by nynější cenzuře nevadilo a které by pro obecnost, cizozemskými, bez cenzury tištěnými časopisy na jiné čtení zvyklé, alespoň poněkud zajímavé byly.“¹⁴²

Pro Wenziga znamenaly překlady uvedené v *Muzejníku* především prozkoumání možností a potvrzení, že o jeho překlady je zájem. Mohla tedy následovat vydání samostatných sbírek jak slovanských písní, tak překladů tvorby Kollára a Čelakovského.

3.2 *Slawische Volkslieder* (1830)

O Wenzigově úmyslu vydat sbírku národních písní se dozvídáme z Čelakovského korespondence už 26. června 1825, v prvním dopise, který jeho jméno zmiňuje, v němž Čelakovský seznamuje Kamarýta s jeho osobou a doplňuje: „...a že hodlá vydati naši sbírku v němčině.“ Znovu se Čelakovský Kamarýtovi zmiňuje 24. února 1828: „Wenzig chystá do tisku sbírku slov. nár. p. v němec. přel.“¹⁴³ V květnu se následně Kamarýt ptá Čelakovského: „Snad již se také tiskne Wenzig. přeložení Česk. národních?“¹⁴⁴ Ovšem trvalo ještě chvíli, než se Wenzigovi podařilo *Slawische Volkslieder* vydat, stalo se tak 1830 v Halle v nakladatelství Rengerschen Buchhandlung.

Sbírka obsahovala celkem 112 písní: 38 českých, 4 moravské, 16 slovenských, 4 slovinské, 41 ruských, 5 ukrajinských a 4 bulharské lidové písně. Jednalo se o první antologii slovanské poezie v německém překladu, která vzešla z Čelakovského *Slovanských národních písní*. V předmluvě Wenzig zdůraznil úlohu národních písní jako prostředku přiblížení duše národa: „Prosvítá-li tedy národními básněmi, hlavně přirozenými, zvláštnost národu, jak musejí

¹⁴¹ URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 305.

¹⁴² NEBESKÝ, Václav Bolemír. *Dějiny Musea království českého*. V Praze: Nákladem Musea království českého, 1868, s. 56.

¹⁴³ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I, Dopisy z let 1818-29*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 343.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 355.

každého zajímat! Láká-li nás to někdy, seznámit se s jednotlivcem, jaký v tom půvab, v bližší poměr vstoupit k celému národu! Cestopisy líčí sice též zvláštnosti národův, a nechci cenu jejich snižovat; avšak mluví v nich jen pozorovatel, kdežto v básních národních ústav národu sama mluví; cestopisec jen zpřítomňuje, v národních básních je předmět, národ, sám přítomen, a k tomu v rouše krásy. Némé pomníky mají pro zpytovatele důležitost, ale což jsou ve své němosti naproti živozvučnému jazyku? Vůbec v národních básních odhaluje se nám veškerá vnitřní moc a zevnější činnost národu na stupni vzdělanosti, jehož národ právě dosáh', a krasovědec, mudrc, jak dějepisec nalézají v nich látky ku svému obohacení.¹⁴⁵ Dál Wenzig přiblížil charaktery jednotlivých národů, jejichž písně se ve sbírce objevují. Čechy tak vnímá jako básníky, umělce, oproti filozofujícím hlubokomyslným Němcům. „Slovanu neuplyne žádná pamětihodná chvíle, by ji nepojal v květná pouta své libozvučné řeči, a přivínuje se snadno ku předmětu, jímž byl pohnut, setkává se neustále s pobídkou ke zpěvům.“¹⁴⁶ Čechové překonali husity i bitvu Bělohorskou, která otevřela bránu „mravu německému“, po těžkých osudech se stáhli mezi své hory a inspirováni přírodou „při zábavném tanci a sklenici čerstvého ječného piva“ zapomněli na to, co v historii zakusili. Z tohoto rozpoložení se zrodily české básně, v nichž vládne „nevinná veselost s jistou dovádívností“ a ze starších ukázek „vane zvláštní děsný dech“. Wenzig připomněl taktéž českou hudebnost: „Poněvadž Čechové vynikají schopností k hudbě, nalézají se u nich nápěvy, o nichž lze soudit, že básníkovi dříve v duši zazněly, než mu slovo přišlo na jazyk. Statečný hudebník, jenž by dovedl tyto nápěvy v duchu národním pojmout, moh' by z toho mít žeň výnosnou.“¹⁴⁷ (Toto přání se Wenzigovi časem vyplní v Brahmových skladbách, čemuž bude věnována pozornost později.) Moravané a Slované jsou dle něj velmi podobní Čechům, u Slovinců tvrdí, že téměř už nenáleží ke Slovanům a vzali na sebe z větší části německé způsoby.¹⁴⁸ Více se věnoval Rusům, vyzdvihl jejich obraz přírody v básních a „zádumčivou“ povahu. V předmluvě se vyjádřil ke způsobu překladu: snažil se co dle možností co nejvíce přiblížit originálu, jen nebyl schopen předat melodii, a proto se pokusil zprostředkovat její znění tak, jak to znělo nejlépe jemu. Slovanské metrum je dle něj občas příliš krátké a hodně rozmanité, což je pro překlad do němčiny obtížné. Na závěr poděkoval Čelakovskému za vydání *Slovanských národních písní*, z nichž až na některé výjimky čerpal.

¹⁴⁵ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 243–244.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 245.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 246.

¹⁴⁸ V poznámce v Sebraných spisech píše: „O nejnovějším hnutí Slovincův nebylo tehdyž ani tušení.“ Tamtéž, s. 247.

Z jeho překladů lidových písní, které jsou rozsáhle analyzovány zejména v knize Manfreda Jähnichena,¹⁴⁹ vysvítá snaha zachovat především význam na úkor melodie a jednoduchosti vyznění originálu. Jeho verš byl standardizovaný, používal především trochej a jeho rýmy nebyly příliš originální. Také často upravoval neutrální výroky originálu a nahrazoval je citově zabarvenými frázemi nebo se vyhýbal hovorovým výrazům. Ačkoli však nedosáhl úplných překladatelských kvalit z dnešního pohledu, přiblížil se očekávání tehdejšího německého publika.¹⁵⁰ V jednotlivých případech se Wenzigovi podařilo fráze z českých lidových písní nahradit typickými frázemi německých lidových písní, a tyto překlady patří dle Jähnichena mezi jeho nejzdařilejší. Tak báseň „Matko, matko, matičko! / šelmovství je ve mně; / vezměte vy koštíť'ko, / vyžeňte je ze mne“ přeložil Wenzig jako „Mutter, Mutter, Mütterchen, / Bin von Iosem Blute; / Nimm das Beschen, feg' mich rein / Von dem Uebermuthe.“¹⁵¹

Německé kritiky posuzující Wenzigovo souborné vydání byly vcelku přívětivé. V *Kritische Blätter der Börsen-Halle* z Hamburgu byly recenzi 30. srpna 1830 věnovány dvě strany.¹⁵² Recenzent hodnotil Wenzigův počín jako „docela radostný“, vždyť právě staré písně mohou nejlépe přiblížit duši národa. Dále komentoval Wenzigovu předmluvu, v níž je rozlišena přírodní a umělá poezie a představeny jednotlivé národy, což „u čtenářů nebude nevítko“. V recenzi jsou citovány rozsáhlé části předmluvy, především celá pasáž o slovanských národech. Recenzent také vybral několik ukázek: jednalo se o českou *Der Schreiber*, moravskou *Auftrag* a ruské *Jünglings Kummer. Die Kosacken zu Schiffe*. Recenze je zakončena slovy: „Zda překladatel z češtiny, slovenštiny a dalších správně a věrně tlumočil, posoudí naši čtenáři lépe sami; že jsou jeho překlady čtivé a plynulé, o tom jste se na základě těchto příkladů již přesvědčili.“¹⁵³

Literaturblatt redigovaný doktorem Wolfgangem Menzelem věnoval Wenzigovi dvě stránky 18. října 1830.¹⁵⁴ Tato recenze již byla příkřejší – recenzent si všímá toho, že ne všechny ukázky vykazují známky lidových písní a ptá se, zda tomu tak je proto, že některé z nich byly

¹⁴⁹ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 169–190.

¹⁵⁰ DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *„Neue Bienen fremder Literaturen“: der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 79.

¹⁵¹ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 183.

¹⁵² *Kritische Blätter der Börsen-Halle*, Montag, den 30. August, 1830, s. 67–69.

¹⁵³ „Ob der Übersetzer aus dem Böhmischen, Slowakischen u. s. w. richtig und treu gedollmetscht hat, werden unsre Leser besser zu beurtheilen wissen, als wir selbst; daß seine Uebersetzung lesbar rund fließend ist, darüber haben sie, nach diesen Proben, längst entschieden.“ Tamtéž, s. 69.

¹⁵⁴ *Literaturblatt*, č. 107, 18. Oktober 1830, s. 425–427.

tvořeny nově, nebo proto, že překladatel svým překladem písni modernizoval a zkreslil tak jejich jednoduchý a naivní tón. (Upozornil tak na pravdivý fakt, že Čelakovského předloha obsahovala určité množství „falz“ vydávaných za lidové písně.¹⁵⁵) Také si všímá velkého množství deminutiv, které se v překladech objevují, vypisuje je a tvrdí, že překlady by na jemnosti a líbežnosti nic neztratily, kdyby se tam zdobnělin objevilo méně. Na ukázkou přináší básně: *Das Lied der Schwalben, Lauter Widerspruch, Ein Seufzer, Hochzeitlied, Leichtsinn Glück in Unglück, Auftrag, Der Glanz in der Nacht*, v nichž se nejlépe ukazuje slovanská podstata, tedy něžnost, neškodné čtveráctví a jednota duše s přírodou. Dále zmiňuje ruské písně, v nichž se objevuje více elegických, více patriotických tónů, a jako příklad uvádí *Den Seufzer hörte der Beliebte, Die Eingemanerte, Auslegung des Traumes*. Na závěr uvádí recenzent ruskou píseň *Landwehrlied*, která dle něj pochází z roku 1812 a je tedy příliš moderní a uměle vytvořená na to, aby stála po boku starých slovanských písní.

Další recenze vyšla o rok později v časopise *Blätter für literarische Unterhaltung*, 1. září 1831.¹⁵⁶ Oproti zbylým v recenzi zaznívá jméno Čelakovského jako sběratele předlohy sbírky, recenzent také zmínil počet písní a jejich národní původ. Wenzigův překlad hodnotil mírněji než předchozí recenze: uvědomoval si jeho přínos a snahu, byť se v překladu sem tam objeví výraz nepřesný a metrum a melodie nejsou do němčiny převedeny. Dle recenzenta by však Wenzig postupným cvičením a pilováním německého jazyka mohl svou úroveň zlepšit a dosáhnout výše, neboť o jeho překladatelském talentu nelze pochybovat. Zdůraznil, že překládání lidových písní je jedna z netěžších oblastí překladů a uznal, že pro německé čtenáře neznalé slovanských písní je v překladech patrná určitá jemnost a hladkost, která v německých lidových písních není. Na předmluvě recenzent kritizoval zejména pasáž o rozdělení lidové poezie a umělé poezie a také se ohradil proti větě, v níž Wenzig o Němcích tvrdil, že jejich oblastí jsou důvtipné domněnky, kdežto Slované dostali od přírody dar poezie. „Zdaleka nechceme popírat vysokou hodnotu slovanských písní, ano, proti takovým jsme stejně jako p. Wenzig, takovým, kteří svým vychvalováním šlechty dovolují ponižování jim rovných; *Rukopis královédvorský* naznačuje ztracené poklady české literatury; ale čelíme zde výzvě – nepřipomínat bohatou poezii německého středověku, přecházet pozdější lidové písně, bez váhání opustit naši *Píseň o Nibelunzích*.“¹⁵⁷ Na závěr recenzent zopakoval své doporučení

¹⁵⁵ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 127.

¹⁵⁶ *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 244, 1. September 1831, s. 1063–1064.

¹⁵⁷ „Wir sind weit entfernt den hohen Wert der slawischen Lieder im geringsten bestreiten zu wollen, ja, wir sind gerechter gegen dieselben als hr. Wenzig, der, ihren Adel zu preisen, sich herabsetzung Edenbürtiger erlaubt; die Königinhofer Handschrift läßt untergegangene Schätze ahnen; aber jeglicher Herausforderung stellen wir, - der

Wenzigovi, aby se překladům věnoval dále, a poukázal na potřebu přeložit do němčiny slovanské pohádky, kterým snad bude v současném národním zápalu věnována náležitá péče.

Odpověď na otázku, co o Wenzigových překladech mínil Čelakovský, nám dává jeho korespondence. V dopise Kamarýtovi z dubna 1830 komentuje nepodařené německé překlady Josefa Schöna: „Čítáš-li pak Bohemii. Hñup Schön, praefekt, tam dává přeložení z Rittersb. písni spolu s textem českým, a v No 41. praví že durch den Lokalkaplan Kamarit gesammelt. – To mu neodpouštěj. A jak překrásně překládá! Pobudem – Werden sein, Nebudem – Gewesen sein, Světa nepřebudem – Länger als die Welt nich sein. Zato Wenzigovo přelož. již v Dobrosoli (tj. česky Halle, pozn. aut.) vyšlo. Asi za 2 neděle sem dostanem exempl. a pak ti hned jeden odešlu.“¹⁵⁸ Tím, že se o Wenzigovi nijak negativně nezmiňoval a zamýšlel jeho překlad posílat přátelům, je jasné, že měl o jeho překladech lepší mínění než o Schönových. Důvodem byla pravděpodobně i předloha Schönových překladů, konkurenční *České národní písně* z roku 1825, které posbíral Johann Rittersberg. Jednalo se sbírku, která se snažila pojmout lidové písně z dokumentárního hlediska, zachovat bez autorských zásahů a editorského výběru lidovou tradici, tak, jak existuje. Oproti tomu Čelakovský ve svých *Slovanských národních písních* výrazně vybíral tak, aby prezentoval pozitivní obraz národní povahy, takže jeho písně k lidové tradici upomínaly, ale zároveň ji také aktivně vytvářely. Proti Rittersbergově pojetí v roce 1825 vystoupil právě Kamarýt, který mu vyčetl, že snižuje „čistou duši lidu“ a do své sbírky zařazuje „písně lůzy“.¹⁵⁹

Pro popularitu Wenzigovy první vydané sbírky bylo zásadní, že překlad vyšel v Německu, což zvětšovalo jeho potenciál na německém trhu a zvyšovalo počet čtenářů. Překlady, které vyšly v Praze, byly v Německu vnímány negativně kvůli přísné rakouské cenzuře a často tak bylo jejich působení omezeno pouze na rakouské země, především na Čechy.¹⁶⁰ Také se jednalo o vhodné téma, lidové písně, které byly v Německu oblíbené. Připravil si tak dobrou půdu na předložení své další práce, tentokrát dílo českých autorů, jehož část se objevila už v německém *Muzejniku* – znělky z Kollárovy *Slávy dcery* a Čelakovského *Ohlas písní ruských*.

reichen Poesie des deutschen Mittelalters im Einzelnen nicht zu gedenken, die spätern Volkslieder zu übergehen, unser Lied von der Nibelungennoth unbedenklich entgegen.“ Tamtéž, s. 1064.

¹⁵⁸ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského*. II, Dopisy z let 1829–42. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 79.

¹⁵⁹ PETRBOK, Václav. Čím česká píseň je a není. Čelakovský a Rittersberg očima jednoho Biedermanna. In: LORENZOVÁ, Helena, PETRASOVÁ, Taťana (eds.). *Biedermeier v českých zemích: sborník příspěvků z 23. ročníku sympozia k problematice 19. století*, Plzeň, 6.–8. března 2003, Praha: KLP, 2004, s. 337.

¹⁶⁰ JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967, s. 25.

3.3 *Blüthen neuböhmischer Poësie* (1833)

„Poetická literatura Čech udělala za poslední desetiletí tak radostný pokrok, že mě přilákala k četbě květů z nové zahrady a k zavěšení tohoto věnce do německého sálu bohů, kde se již věnce básní mnohých národů třpytí,“¹⁶¹ zahájil Wenzig předmluvu u své nové sbírky. Jak sám název napovídá, Wenzig se inspiroval v dobové oblíbenosti květů a květomluvy v obrozenecké kultuře. Nejenom prosté „květy“, ale konkrétní květiny pronikaly do názvů knih a následně čtenáři naznačovaly žánr knihy a zda se jedná o „vysokou“ či „nízkou“ literaturu. Tak například Čelakovského *Růže stolistá* vznikla z původně skromnější sbírky milostné lyriky zvané *Pomněnky vatavské*, Magdalena Dobromila Rettigová napsala didaktickou knihu pro mládež *Chudobičky*, Jan Jindřich Marek vydal sbírku *Konvalinky*, Štulec *Pomněnky na cestách života* atd.¹⁶² Analogie květin jde však mnohem dál než jen ke konkrétním významům jednotlivých květin. „Kulturní aktivita (především literární a jazyková) je nahlížena nejen v obrazném, ale přímo v doslovném smyslu, jako „pěstování“, běžně se hovoří o pěstování literatury, pěstování českého jazyka. Literatura a kultura (a tím celá „česká společnost“, která právě v kultuře nachází tehdy jediný reálný prostor pro existenci) je náhle závazně modelována představou zahrady.“¹⁶³ Květiny v názvu či odkaz na ně je u sbírek Josefa Wenziga velmi častý jev, ať už jsou to „blüthen“, „blumenlese“, „rosmarinkranz“ nebo „kränze“. Metafora zahrady se v předmluvě objevila i na závěr, kde Wenzig píše, že povzbuzen úspěchem básní uveřejněných v německém *Muzejníku* pokračoval v překládání těchto květů. „Nyní jaro začalo a každý paprsek slunce láká z plodné půdy čerstvé klíčky: těším se na budoucnost, v níž snad budu sklizeň moci častěji zopakovat.“¹⁶⁴

„Květy“, které Wenzig předložil, byly sonety ze *Slávy dcery* a *Ohlas písni ruských*. Jak již bylo řečeno, sonety Wenzig překládal již v průběhu dvacátých let, (v roce 1825 jich měl už kolem šedesáti¹⁶⁵). *Ohlasy* Wenzig začal překládat ihned po jejich vydání v roce 1829, jak

¹⁶¹ „Die poetische Literatur der Böhmen hat seit einem Jahrzehend so erfreuliche Fortschritte gemacht, dass ich mich angezogen fühlte, in dem neuen Garten Blumen zu lesen, und sie als einem Kranz der Verehrung in dem Deutschen Allgöttersaal aufzuhängen, wo die Dichtungskränze der meisten Völker bereits an den Wänden glänzen.“ WENZIG, Josef. *Blüthen Neuböhmischen Poësie*. Prag: In der Fürsterzbischöflichen Buchdruckerei, bei Josepha Vetterl, unter der Leitung des Wenceslaw Špinka, 1833, s. VII.

¹⁶² MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015, s. 30–31.

¹⁶³ Tamtéž, s. 33.

¹⁶⁴ „...und da der Frühling einmahl begonnen, und jeder Himmelstrahl frische Keime aus dem nahrhaften Boden lockt: schmeichle ich mir für die Zukunft, die Ernte öfter wiederholen zu können.“ WENZIG, Josef. *Blüthen Neuböhmischen Poësie*. Prag: In der Fürsterzbischöflichen Buchdruckerei, bei Josepha Vetterl, unter der Leitung des Wenceslaw Špinka, 1833, s. VIII.

¹⁶⁵ Píše o tom Čelakovský Kamarýtovi v již zmiňovaném dopise 26. června 1825: „Tentýž Wenzig hotovuje jakousi sbírku z nejnovějších českých básníků. Již prý má asi 60 Kol. znělek.“ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. I, Dopisy z let 1818–29*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 257.

zpravil Čelakovský Kamarýta 7. července: „Co tyto písně vyšly, větší všímavost u naší německé strany způsobily, nežli u české. Prof. Müller psal o nich jakousi recenzi (Über Volksschriftellerei. Monatschr. Mus. Juli) a právě včera mi je poslal v rukopisu v něm. přeložení Wenzig, táže se o můj úsudek. Přeložení to z větší částky dobře se mi líbí; ztrácuje však tím, že němčina neschopna v pohybování se v ruském rozměru, a tudy Wenzig na trocheus obmezen byl z většího dílu. Slyším, že je chce v Halle vydati. Uslyšíme, co venku o tom řeknou. V Čechách bez toho o všem ticho a jakby do studně hodil. Tak že ani (a na to jsem schvalně po celý čas čekal) o Kollarově Dceři nikde u nás ani slovo se neztratilo. Právě jakby ji nebylo.“¹⁶⁶ Následovala ukázka z překladu básně *Vyznání*, v němčině *Geständniss*. O informaci, že vzniká německý překlad a má být vytištěn v Halle, Čelakovský v září 1829 informoval i ruského básníka Vasilije Andrejeviče Žukovského, kterému zaslal ukázkou *Ohlasu*.¹⁶⁷

Wenzig však nebyl jediný, kdo *Ohlasy* překládal. O překlad se pokusil samotný Čelakovský, který v lednu 1830 zaslal Goethemu do Německa 13 ukázek, spolu s českým překladem Goethova dramatu *Die Geschwister*. Básník mu na dopis nikdy neodpověděl. Zajímavé však je, proč nezaslal překlady Wenzigovy, ačkoli je měl k dispozici? Nabízí se odpověď, že o nich neměl tak vysoké mínění (ačkoli v dopise píše, že se mu přeložení z větší částky dobře líbí), na druhou stranu jeho vlastní práce byla spíš informační pomůckou, v prozaickém slohu, nejednalo se o umělecké přebásnění; je možné, že tedy chtěl pouze co nejpresněji sdělit obsah písní.¹⁶⁸

Ačkoli Wenzig zřejmě zamýšlel vydat *Ohlasy* co nejdříve (v roce 1830 vyšla v časopisu *Jahrbücher des böhmischen Museums* báseň Ilja Volženín s poznámkou, že je to ukázka ze sbírky *Blüthen neuböhmischer Poesie*, která se chystá do tisku), nepodařilo se mu v Halle vydání domluvit. Vydání se povedlo až v roce 1833 spolu s Kollarovými sonety v pražském nakladatelství Josepha Vetterle. Toto nakladatelství bylo tehdy pod vedením Václava Špinky, který se spíše než na beletrii zaměřoval na vydávání vládních a církevních tisků.¹⁶⁹ Sbírkou věnoval Wenzig hraběti Chotkovi, u nějž po mnoho let působil jako domácí vychovatel.

¹⁶⁶ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. II, Dopisy z let 1829–42*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 9.

¹⁶⁷ BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. IV*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění, 1933, sv. 1, s. 115.

¹⁶⁸ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 66–67.

¹⁶⁹ DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *"Neue Bienen fremder Literaturen": der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 81.

Sbírka je rozdělena do dvou částí a předkládá čtenáři 50 Kollárových znělek a kompletní překlad *Ohlasu písní ruských*. Každá část začíná stručným představením autora a překládaného díla. O Kollárovi se píše, že jeho první básně začaly vycházet již v roce 1821, následně z nich vytvořil soubor nazvaný *Slávy dcera*, který sestává ze tří zpěvů, každý má padesát sonetů a název podle řeky – Sála, Labe, Dunaj. Následně Wenzig vysvětluje pojetí *Slávy dcery*, kdo je to Sláva a jaký ideál představuje její dcera, kdo je Milek, zde jako Amor atd. Ve stručnosti představuje cestu lyrického subjektu, jeho probuzené vlastenectví při pohledu na zašlou slávu, a také informuje o novém vydání *Slávy dcery* z roku 1832, k němuž byly přidány zpěvy Lethe a Acheron. Wenzig nazývá Kollára českým Petrarkou a zmiňuje se také o anglickém Johnu Bowringovi a jeho časopisecké recenzi z roku 1829. Dále Wenzig referuje o Kollárově sbírání a vydávání slovenských lidových písní a dalších časopiseckých příspěvcích. K překladu sonetů Wenzig říká, že se snažil vybrat sonety tak, aby samy tvořily malý celek, a vzhledem k nutnosti zachovat formu sonetu a různorodým vazbám české řeči se jedná o volný překlad. Doufá však, že se mu podařilo zachovat myšlenku a plynutí řeči, aby znělky byly Němcům, „čtyřnásobnému rýmu nezvyklým“, příjemné.¹⁷⁰

Ve výběru se nachází nejvíce sonetů z prvního zpěvu (celkem 25), 8 sonetů je z druhého a 17 sonetů ze třetího zpěvu. Opět se Wenzig nejvíc držel sonetů s milostnou tematikou. Na rozdíl od ukázek v německém *Muzejniku* však doplňuje text poznámkami, které čtenáře uvádí do slovanského, respektive českého kontextu – jsou tedy vysvětleny postavy Miliducha, Lady, Peruna, Svatopluka, kde jsou Tatry, kdo byli Čech a Lech, dívčí válka (s odkazem na díla Carla Franze van der Veldeho a Karla Egona Eberta). Dokonce jsou připomenuty postavy Záboje a Lumíra z Rukopisu královédvorského přímo s německou ukázkou ze Svobodova překladu.

Druhá část začíná představením Čelakovského, u něž Wenzig uvedl jeho vydání lidových písní a překlady Goetheho a Scotta. K přiblížení *Ohlasů* citoval velkou část Čelakovského předmluvy, v níž básník představil svůj záměr napsat básně „v kroji ruském“ díky použití specifického verše nebo ustálených forem z ruských lidových písní a obrátit zájem dalších českých básníků k lidové poezii jako inspiračnímu zdroji. Wenzig po konci této citace komentuje Čelakovského cíl jako velmi nesnadný, protože duše básníků je spjata s podmínkami, v nichž se narodili, a pokud z nich chtějí vystoupit, riskují, že jejich sebeurčení vymizí. Následně také mohou být obviněni z vykrádání cizích děl. Jak ale dodává, od všech těchto obvinění je Čelakovský osvobozen. Blízkost a vztah mezi Čechy a Rusy byly pro autora podle

¹⁷⁰ WENZIG, Josef. *Blüthen Neuböhmischen Poësie*. Prag: In der Fürsterzbischöflichen Buchdruckerei, bei Josepha Vetterl, unter der Leitung des Wenceslaw Špinka, 1833, s. XI–XVI.

Wenziga výhodou, ale zároveň se mu podařilo zachovat rozlišovací znaky obou národů, takže na jeho básních nelze než obdivovat, jakým způsobem Rusko představil. Další těžkost, kterou se Čelakovskému podařilo úspěšně překonat, bylo vytvoření umělých básní tak, aby působily jako básně přírody a lidu. Překlad se snažil být co nejvěrnější originálu, s ohledem na formu si občas dovolil v němčině určitou svobodu, která je ale podle něj ospravedlnitelná. „Považuji za povinnost překladatele využít co nejvíc jazyka, do kterého překládám, a sám zavádět novinky tam, kde je lze odvodit ze zárodků mého jazyka. Pokud je to novinka správná, začne se používat, a častým používáním se stane běžnou.“¹⁷¹

Básně *Ohlasu*, pojmenované německy *Nachhall Russischer Lieder*, vyšly kompletně (bez básně *Rusové na Dunaji roku 1829*, která nebyla cenzurou puštěna k tisku ani v českém originálu a vyšla až ve druhém vydání v roce 1847). Stejně jako v případě sonetů přidal Wenzig k básním vysvětlivky, které přeložil z české předlohy a které se týkaly zejména historických souvislostí – bitva u Borodina, pravoslavné Velikonoce, Kozáci aj. Krom toho Wenzig v poznámkách uvádí také dvě německé práce, ze kterých Čelakovský čerpal informace, ale v českém originálu je neuvedl: *Russische Miszellen* od Johanna Gottfrieda Richtera z roku 1803 a *Stimmen des russischen Volks in Liedern* z roku 1828.

Jak už si stěžoval Čelakovský v dopise Kamarýtovi, Wenzigovy překlady změnilly složitost originálního verše na pravidelný trochej. Wenzigovi se také nepodařilo zachytit syntaktické a frazeologické zvláštnosti, které originál obsahoval.¹⁷² Krom toho Ladislav Nezdařil obvinil Wenziga ze změny významu veršů motivovaných politicky, v tomto případě (tj. pro vydání *Ohlasu* v *Blüthen Neuböhmischer Poësie*) však nebyla chyba na Wenzigově straně. V *České poezii v německých překladech* se píše: „Vedle skladebných a metrických obtíží přinesl ruský Ohlas Wenzigovi i několik obtíží ideových, [...] především 54. a 55. verš básně *Výslechy*. Brání se v okovech před carským soudem dobrý mládenec, kterému ‚bídu nebylo přelomiti‘, a proto on ‚bohaté kupce zaskakoval‘, leč ‚živé hlavy nikomu nebral‘:

já, kde ty zrozen, byl bych dobrým carem,
ty, kde já zrozen, rozbojníkem

¹⁷¹ „Ich halte es für eine Pflicht des Übersetzers, für die Sprache, in welche er überträgt, Vorteil zu ziehen, woraus er kann, und selbst Neuheiten einzuführen, wenn er sie aus den Keimen seiner Sprache abzuleiten vermag. Wofern die Neuheit richtig ist, darf sie gebraucht werden, und durch öfteren Gebrauch wird sie gewöhnlich.“ Tamtéž, s. 80.

¹⁷² NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 69.

Tento svobodomyslný vzdor je ve Wenzigově překladu nepochopitelně změněn v poddanský hold:

Preis dem guten Caren, heller Sonne.
So die Nacht der Armuth auch erleuchtet.“¹⁷³

Wenzig však vycházel z prvního vydání *Ohlasu* z roku 1829, kde se onen zmiňovaný verš vůbec nenachází a místo něho je tam:

„Miloť dobrému Caru, slunci jasnému,
I chudoby temný život osvěcovati.“¹⁷⁴

Důvodem, proč Čelakovský dvojverší nepoužil už v prvním vydání, mohla být cenzura i fakt, že předloha, v níž se tímto obratem mohl inspirovat (Augustinův spis *De civitate Dei*; Čelakovský ho překládal v době, kdy tvořil *Ohlas*) se k němu dostala až v době, kdy už měl původní báseň hotovou.¹⁷⁵ Jisté však je, že Wenzigův překlad minimálně v tomto případě odpovídal předloze.

Německé reakce byly vcelku vstřícné. *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik* recenzoval sbírku v listopadu 1833.¹⁷⁶ „Překladatel, Josef Wenzig, který vládne německým stejně jako českým jazykem, si svými pokračujícími zprávami a přenosem toho, co si v Čechách z nejnovější literatury zaslouží pozornost, jistě vyslouží všeobecný dík všech přátel poezie.“¹⁷⁷ Recenze dále představila oba básníky, které *Blüthen* přinášely, především na základě informací uvedených v úvodech. V Kollárových sonetech může čtenář dle recenzenta najít hlubokou bolest, vnitřní rozervanost a zasmušilou náladu, na ukázkou předkládá „jeden z nejkrásnějších“ sonetů *O Augen, blaue Augen, holde Strahlen*. V kontrastu vůči sonetům pak stojí „radostné“ a „svěží“ písně Čelakovského, na ukázkou je uvedena část z *Romantische Liebe* a *Die Versöhnung*. Celá recenze tak vyznívá vcelku pochvalně, ačkoli se příliš nevěnuje hodnocení překladu jako spíše představení vydané sbírky.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas pjsnj ruských*. W Praze: Pjsmem Jana H. Pospjšila, aučinkugcjho auda českého národního Museum, 1829, s. 56.

¹⁷⁵ ZÁVODSKÝ, Artur. *František Ladislav Čelakovský*. Praha: Melantrich, 1982, s. 205–207.

¹⁷⁶ *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, č. 85, November 1833, s. 678–680.

¹⁷⁷ „Der Übersetzer, Joseph Wenzig, der der deutschen wie der böhmischen Zunge gleich mächtig ist, wird sich durch fortgesetzte Mitteilung und Übertragung dessen, was in Böhmens neuester Litteratur Aufmerksamkeit verdient, gewiß den allseitigsten Dank der Freunde der Poesie erwerben.“ Tamtéž, s. 678.

Blätter für literarische Unterhaltung přinesl recenzi 18. prosince 1834.¹⁷⁸ Jednalo se však především o shrnutí Wenzigova úvodu ke *Slávě dceři*, nehledě na to, že v celé recenzi nebyly ani slovem zmíněny Čelakovského *Ohlasy*. Na závěr referent vysvětlil, že překladatel vybral některé sonety z originálu tak, aby tvořily nový celek samy o sobě, a že on, referent, nebude do recenze tedy dávat „ukázkou z ukázky“, protože dle jeho názoru si celá sbírka zaslouží přečtení.

Zato české reakce byly pozitivní. František Jachim recenzoval sbírku v časopise *Jindy a nyní*. Po představení obsahu sbírky a velmi stručného shrnutí úvodu ke Kollárovi komentoval Wenzigův překlad následovně: „Padesáte ze všech třech zpěvů vyňatých a u jmenovaný pořádek sestavených znělek spatřujeme zde svobodně sice, nicméně tak přeložené, že nejen myšlenek, ale nazvíce i vyjádření původního šetríno a přitom sloh, ku znělkám poněkud neohebné řeči německé, ku podivu plynň a nenucený zachován. An veršům užil jambů pětinoých mužského i ženského ukončení.“¹⁷⁹ K překladu Čelakovského básní se pak vyjádřil takto: „Přeložení p. Wenziga jesti co nejvěrněji, tak že i z formy i z řeči duch národního ruského básnictví očitě vykvétá. Řeč německá v těchto něžných písních, jakoby příjemnosti slovanskou zmírněná, líbeznou sprostotu a lyrickou vznešenost slovanských národních písní výborně obrazuje.“¹⁸⁰ Na závěr Jachim připomněl vydání *Slawische Volkslieder*, „jichžto zdařilost v německých časopisech vychválena jsouc“ a které přinesly tak překladateli v cizině i doma dobrou pověst. Předposlední věta recenze: „Každý zajisté vlastenec, chtě se o spisovatelství naše zastati, tupivého cizozemce na přeložení toto poukázati může,“ pak úsměvně poukazuje na mírné nepochopení Wenzigova záměru zprostředkovat českou kulturu a prohloubit tak česko-německé vztahy. Jako poslední recenzent uvedl fakt, že na vydané sbírce se rozhodně nijak nešetřilo a že byla vytištěna čistým tiskem na velmi kvalitním papíře.

Pražské noviny upozornily na vydanou sbírku 11. ledna 1835: „Připomenouti sluší, že Písně (myšleny *Ohlasy* – pozn. aut.) i do německého jazyka přeložené vyšly: *Blüthen neuböhmischer Poësie* v. Jos. Wenzig; a že i v zahraničních kritických časopisech, jako u př. nejvýbornějším a nejprísnejším spisu toho druhu: *Jahrbücher für wissenschaftl. Kritik*, 1833, November, pochvaly došly.“¹⁸¹

Fakt, že byly *Blüthen Neuböhmischer Poësie* vytištěny na kvalitním papíře, dokládá i korespondence Čelakovského. V dopise Francovi Prešernovi, slovinskému básníkovi, psal Čelakovský 9. května 1833 ohledně vydání slovinských národních písní v Praze. V dopise ho

¹⁷⁸ *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 352. 18. December 1834, s. 1452.

¹⁷⁹ *Jindy a nyní*, č. 17, 1833, s. 135.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ *Pražské noviny*, 11. ledna 1835, č. 4, příloha, s. 2.

informoval o cenách papíru a tisku a na doklad kvalitního výtisku zaslal právě Wenzigovu sbírku: „Jako příklad našeho lepšího tisku zde máte exemplář *Blüthen Neuböhmischer Poësie*.“¹⁸² 12. června pak Čelakovský zaslal výtisk chorvatskému spisovateli Stanku Vrazovi, se zmínkou, že až bude mít chuť přečíst si něco českého, bude pro něj jednodušší začít s těmito „dobrymi překlady“.¹⁸³

Vydání z roku 1833 bylo na delší dobu poslední. Wenzig totiž v tomto roce nastoupil jako profesor němčiny a zeměpisu na tehdy zřízenou stavovskou německou reálku v Praze, kde následně učil až do roku 1849,¹⁸⁴ v němž byla zřízena první česká reálka a on se stal jejím ředitelem. Ve třicátých a první polovině čtyřicátých letech bylo proto vydávání sbírek utlumeno.

3.4 *Erinnerungsblumen auf den Wegen des Lebens* (1846)

První sbírkou, kterou po svém více než desetiletém odmlčení Wenzig vydal, byl překlad *Pomněnek na cestách života* (1845) od básníka Václava Štulce. Sbíрка vyšla v nakladatelství Friedricha Ehrlicha v Praze.

Václav Štulec (1814–1887) byl kněz a učitel, který od studentských let vystupoval jako vlastenec, inspiroval se četbou prací Bernarda Bolzana, v roce 1848 byl členem Národního výboru, účastnil se příprav Slovanského sjezdu a stál u kolébky katolického politického tisku. V roce 1847 založil a řadu let vydával první katolické noviny *Blahozvěst*. Ve své literární činnosti napsal řadu polemických a apologetických náboženských spisů o životech svatých, publikoval v *Časopise katolického duchovenstva*, psal básně, povídky i překlady a obecně je označován za zakladatelskou postavu české katolické literatury.¹⁸⁵

Ve sbírce *Pomněnky na cestách života* propojil Štulec svou víru a její prožívání s láskou k vlasti. Sbíрку rozdělil do tří částí: *Mé vzdechy*, *Mé plesy* a *Mé hlasy*, z jejichž názvů lze snadno odvodit jejich obsah: v první části zmítají lyrickým subjektem pochybnosti, zármutek a nespokojenost nad osudem země i jeho samého, v druhé části se těší z radostí života a ve třetí části, která obsahuje nejvíce básní, putuje po své vlasti, chválí ji a vzpomíná na její slávu. V ní se nachází básně pojmenované podle českých měst, v nichž je občas zdůrazněn nějaký

¹⁸² „Als Probe unseren besseren Drucke liegt vor Ihnen ein Ex. der *Blüthen Neub.* P.“ BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. II, Dopisy z let 1829–42*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 310.

¹⁸³ Tamtéž, s. 609.

¹⁸⁴ KLECANDA, Jan a František HOUŠKA, ed. *Almanach bývalých žáků české reálky pražské*. Praha (Královské Vinohrady): nákl. vydavatelů, 1893, s. 48.

¹⁸⁵ FIALA, Petr. *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

významný okamžik jejich historie, například u Poděbrad je oslavován Jiří z Poděbrad, u Hudlic je to Josef Jungmann atd.

Přeložení této sbírky kladlo na Wenziga nároky ohledně mnoha přímých i nepřímých narážek na situaci české vlasti a na roli, kterou v tom německá strana měla. V originálu se nacházely verše jako:

„Zlý mrav otcův ctnosti tráví
a mor krutý vlast mi dává
lichou láskou k cizotě; -
to červ na mém životě!“¹⁸⁶

a podobné. Wenzig se proto rozhodl doplnit překlad rozsáhlou předmluvou, na níž je vidět jeho snaha vysvětlit a zmírnit uvedená fakta. Jeho obavy byly pochopitelné – ve čtyřicátých letech se mezi českou a německou stranou prohlubovaly konflikty, obě strany se navzájem obviňovaly z pangermanismu a panslavismu, pomluvy a urážky přispívaly k vzájemnému nekomunikování a rychlému vzdalování. Každá strana měla své politické zájmy – česká strana se chtěla emancipovat v rámci proměněného Rakouska, což ale bylo překážkou německé straně, která toužila po velkoněmeckém sjednocení včetně českých a alpských zemí. Toto napětí následně vyvrcholilo revolucí v roce 1848.¹⁸⁷ Wenzigův překlad, který vyšel dva roky předtím, v mnohém odpovídá tehdejšímu společenskému dění.

Hned na úvod předmluvy Wenzig zajímavě použil termíny „böhmisch“ a „tschechisch“. Ačkoli doposud byla veškerá literatura, kterou popisoval a překládal, „böhmisch“, zde svou sbírku vydanou před dvanácti lety, *Blüthen Neuböhmischer Poësie*, popsal jako „eine Sammlung von Übersetzungen neuböhmischer oder, bestimmter gesprochen, neu-tschechischer Gedichte“.¹⁸⁸ I na tomto je vidět, jak se postupem času tyto termíny vůči sobě vymezovaly a následně pronikly i do Wenzigova pojetí. Dále v předmluvě i v překladu básní používal důsledně přídomek „neu-tschechisch“ a k označení Čechů slovo „Tschechen“.

Své dlouhé odmlčení vysvětlil Wenzig tím, že měl příliš práce (ne snad že by v Čechách v té době žádná dobrá literatura nevycházela). Dále představil svou novou sbírku a jejího autora,

¹⁸⁶ ŠTULC, Václav Svatopluk. *Pomněnky na cestách života*. V Praze: Knížecí arcibiskupská tiskárna, 1845, s. 14.

¹⁸⁷ HLAVAČKA, Milan. "Příklad česko-německého diskurzu z předbřeznových Čech." In: VYČICHLO, Jaroslav, VIKTOR, Viktor, ed. *Jeden jazyk naše heslo bud' II* [sborník příspěvků z vědecké literární konference konané u příležitosti 230. výročí narození Vojtěcha Nejedlého]. Plzeň: Spolek divadelních ochotníků, 2003, s. 25.

¹⁸⁸ ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neu-tschechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846, s. III.

jeho další díla, a připomněl brožuru hraběte Thuna o české literatuře, která by mohla německému čtenáři téma více přiblížit.

Předmluva byla koncipována především jako úvod do historie českého náboženství. Wenzig připomněl české svaté (které měl český národ v době, kdy jiné národy byly ještě pohanské), vztah náboženství a vzdělanosti a připomenutí, že za Karla IV. studovali na univerzitě i mnozí Němci. Slavnou historii pak přerušily husitské války a další konflikty, ale jeden památník se jim nepodařilo zbořit – českou řeč, která se honosí bohatstvím výrazů, „mluvnickou podstatou“, způsobilostí k próze i poezii.

Krom náboženství nešlo opominout ani politický význam Čechů, kteří jsou od počátku ve vztahu s Němci, měli kurfiřtskou hodnost, titul královský i císařský a svého času sahala česká země až k Baltu. Časem se však Čechy staly součástí větší říše (není explicitně řečeno Rakousko) a působením přírodní nutnosti i jiných příčin nastoupil čas „umrtvělosti“. Situace se však vylepšovala: „Díky Bohu, že neúnavným snažením šlechtných mužů tento stav se patrně zlepšil, a že zasvitlo ráno, ježto sluncem svým vždy víc a více poupat, květů a plodů vyvolává!“¹⁸⁹ Následně Wenzig představil samotnou básnickou sbírku, její rozdělení a co čtenář může očekávat v každém oddíle. Jako tři základní tóny, které sbírku charakterizují, Wenzig jmenoval „vlastenectví, nábožnost a lásku k veškerému člověčenstvu“. Autor sbírky se otevřeně přihlásil ke katolicismu, což někteří lidé, kteří se povznášejí nad všechna náboženství v tomto „přemoudřelém“ věku, mohou považovat za ztřeštěnost, hlupáctví nebo pokrytectví. Wenzig to předem vyvrátil a doložil Štulcovu upřímnou víru několika básněmi:

„Bůh a ctnost i lidstva spása,
lásky svaté zákony,
pravdy moc a pravdy krása,
to mé víry úkony.“

„Co má víra?“ – „Světlo jasné,
svět vedoucí k nebesům,
rájské zřídlo pravdy spasné,
lející se duchu v um.“¹⁹⁰

¹⁸⁹ ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neučechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846, s. X., srov. WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 257.

¹⁹⁰ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 260.

V tuto chvíli se však dostal Wenzig právě do oné části, kde oponoval tvrzení, zda není básník „nenávistníkem Němců“. Štulc podle něj nehorlí proti Němcům, ale proti tomu, aby se Češi snižovali k opici, která pouze napodobuje Němce. To, že básník je vůči Němcům vstřícný, prý dokládá báseň *Na Dunaji*:

„Ctný Germanne, zdárný synu
lásky, ctnosti, osvěty!
Na tu ruku! já tě vinu
vřele k srdci, jak mě ty“¹⁹¹

(V předmluvě však Wenzig zapomněl dodat, že báseň pokračuje slovy, které už o takové vstřícnosti vůči Němcům nevypovídají:

„Ach! ty cítíš naše rány,
bratrů tvých i otců hřích,
s námi tluče v nebes brány
hlas ze vroucích prsou tvých“¹⁹²)

Následně si Wenzig kladl otázku, zda nemá autor na mysli nějaký státní převrat, když vyzývá ostatní Čechy ke zvelebování vlasti? Aby vyvrátil toto tvrzení, citoval následující báseň:

„Vlasti, víro, pravdo, ctnosti,
i s tou svatou svobodou“
Ach jak často klam a zlosti
v šat váš kryjí hanbu svou!

Ó vy svatá, drahá jména,
vy nebeské klenoty,
zprzněná i potupená,
Cromvelly, Sansculoty!“¹⁹³

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² ŠTULC, Václav Svatopluk. *Pomněnky na cestách života*. V Praze: Knížecí arcibiskupská tiskárna, 1845, s. 147.

¹⁹³ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 261.

Wenzig svými slovy dále zdůrazňoval poetickou funkci textu, kterou má čtenář vnímat a kvůli níž nelze brát každý výraz doslovně jako v próze. Jako poslední se snažil vyvrátit, že by se básník svými básněmi kořil panslavismu, respektive to shrnul lakonickým: „Myšlénka o panslavismu že je nicotou, toť již tak dokázáno, že netřeba zde řeči o ní šířit.“ Předmluvu Wenzig zakončil postěžováním si, že „čenichati za každým snažením o zdar a blaho bližního něco podezřelého, je konečně tolik, jako chtít člověka pobízeti, aby přemýšlel o záhubě světa.“¹⁹⁴ (Wenzigův názor na panslavismus byl o dva roky později shrnut ve spisu *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*: „Slované nemají společného prostředku k vyjádření, jako Němci ve spisovném svém jazyku; nemají společných písemných a tiskovým známek, jako oni; liší se náboženstvím a způsobem vlády mnohem značněji od sebe než Němci, a každému jednotlivému národu slovanskému při velikolepých dějinách každého je zvláštní jeho národnost příliš drahá, než aby nějakým politickým řízením splynout chtěl s jiným. Pro všechny tyto důvody lze na panslavismu mnohem nesnadněji pomyslit než na pangermanismus.“¹⁹⁵)

Ve snaze o vysvětlování pak Wenzig pokračoval i v samotném textu. Básně překládal věrně, se všemi narážkami, které v nich byly, ale oproti originálu upravil poznámkový aparát. Ten obsahovala i původní sbírka, Štulc vysvětloval především zeměpisné pojmy a historické souvislosti, ale v německém překladu byly poznámky výrazně rozšířeny. Wenzig ke Štulcovým vysvětlivkám vcelku pochopitelně přidal specificky české reálie, například kdo byl Lumír, který se v jedné básni objevil, rozšířil poznámky i o města, která u Štulce nebyla, například „Kolín – město v kouřimském kraji, slavné nejen kvůli porážce Friedricha Velikého z Pruska v roce 1757, ale také díky památkám, které se k němu vážou ze starých časů.“¹⁹⁶ Krom těchto faktografických poznámek však Wenzig přidal například komentář k výše citovaným veršům: „...a mor krutý vlast mi dává / lichou láskou k cizotě...“ přeložených v němčině jako: „...falsche Liebe zu dem Fremdthum / würgt in meinem Volk als Pest...“¹⁹⁷. V tomto komentáři si mohl německý čtenář přečíst: „Básník zde popisuje výslovně, proti *jaké* lásce k cizině zde

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 262.

¹⁹⁵ WENZIG, Josef. *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*. Prag: Franz Rziwnatz, 1848, s. 294.

¹⁹⁶ ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neučechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846, s. 165.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 14.

vystupuje.“¹⁹⁸ Jinými slovy, básník vystupuje pouze proti *falešné* lásce, ne lásce upřímné, ta je v pořádku a tu básník prosazuje. Obdobná poznámka se nachází u básně Říp:

„Mraky tmavé kolem tebe
skryly Čechův stol i rov;
upír krev tu drahou střebe,
przně Českých synů krov.“¹⁹⁹

V němčině byl třetí verš této sloky přeložen jako: „und Vampyr, er saugt das Blut auf“,²⁰⁰ a ke slovu „Vampyr“ vedla v německém překladu poznámka: „Ona falešná láska k cizině.“²⁰¹ Wenzig tedy nabídl k básni raději svou explicitní interpretaci, aby si náhodou čtenář z původního textu nevyvodil, že „upír“ zde může představovat cizí, německý živel, který parazituje na českém národě. Všechny tyto strategie ukazují, že se Wenzig snažil co nejvíce minimalizovat možné nařknutí z vystupování proti Němcům.

Německé recenze na tento text ukazují, že jedno dílo lze nahlížet naprosto odlišným pohledem a vyvodit si z něj v rozbourané době opačné názory. Jedná se také zatím o nejhojněji recenzovaný a komentovaný překlad z Wenzigovy tvorby. Jednu z prvních reakcí přinesl časopis *Der Komet* v příloze *Literatur- und Anzeigebblatt* redaktora Karla Herloßsohna.²⁰² Karl Herloßohn, v českém prostředí známý jako Karel Herloš, pocházel z Prahy, byl tedy s českým prostředím úzce spjat, a žil v Lipsku, kde vydával svůj časopis. Zmínka z 20. května 1846 představuje dílo jako sbírku 200 „hluboce procítěných a promyšlených“ básní, jejichž forma je blízká sonetům a které jsou originálně rozdělené do tří částí. Ve stručném představení se vyskytla drobná chyba: Wenzig tady nepřekládá z „Neuöechischen“, nýbrž z „Neugriechischen“. 3. června pak přinesl časopis obsáhlou recenzi s ukázkami z díla.²⁰³ Dle článku byla redakce na toto dílo upozorněna ve *Wiener Zeitung* a po prohlédnutí díla „se přidává k tamější chvále“. Recenzent odkazuje na Wenzigovu předmluvu, poněvadž „překladatel je sám nejlepší kritik díla“, v této předmluvě se mohou čtenáři seznámit s historií literatury v Čechách.

¹⁹⁸ „Der Dichter bezeichet hier ausdrücklich, gegen welche Liebe des Fremdthumes er auftritt.“ ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neuöechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846, s. 163.

¹⁹⁹ ŠTULC, Václav Svatopluk. *Pomněnky na cestách života*. V Praze: Knížecí arcibiskupská tiskárna, 1845, s. 107.

²⁰⁰ ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neuöechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846, s. 107.

²⁰¹ „Jene falsche Liebe zu dem Fremdthume.“ Tamtéž, s. 169.

²⁰² *Literatur- und Anzeigebblatt. Beilage zum Kometen*, č. 20, 20. Mai 1846, s. 78.

²⁰³ Tamtéž, č. 22, 3. Juni 1846, s. 85–86.

Jako ukázkou jsou v recenzi básně *Nacht, o Nacht, im Trauerkleide* (s. 23), „*Was mein Glaube?*“ – *Licht, das helle* (s. 44), *Täubchen, meine neue Freundin* (s. 45). báseň *An Böhmens Grenze* (s. 145), *Drück an's Flammenherz, o Genius* (s. 146) a jako poslední *An der Donau* (s. 147). Celkově je toto dílo „hodné pozornosti i ocenění“ a „mnohem víc osvěžující a prospěšné než stále stejné překlady z románských jazyků a antiky“. Bez zmínky by také dle recenzenta (podepsán jako G. L.) nemělo zůstat to, že autor je katolický kněz. I na výběru básní je u této recenze vidět, že se inspirovala Wenzigovou předlohou, v níž dvě („*Was mein Glaube*“ a *An der Donau*) byly zmíněny.

Podobně pozitivní byly ohlasy v *Österreichischer Morgenblatt*.²⁰⁴ V recenzi je představen autor a koncepce sbírky, básně jsou hodnoceny jako „jemný, zářivý dech pravé poezie“ a pochválen je i překladatel. Recenzent si také povšiml Wenzigovy snahy odvrátit od Štulce „obvinění z tendence ke slovanskému osamostatnění“. Zda to bylo nutné a zda se to Wenzigovi podařilo, „to jistě vyhodnotí každý německý čtenář sám.“ Každopádně si kniha, která ukazuje pokrok této „speciální literatury“, zasluhuje pozornost.

Dalším byl časopis *Die Grenzboten*,²⁰⁵ v němž byla vydána stat' *Neue Lyriker* od Heinricha Pröhleho. Tento německý literární historik, učitel a sběratel pohádek v ní pojednal o nejnovějších básnických počinech. *Pomněnky* uvedl popisem svého nedělního rána, při němž myslí právě na kněze Štulce v Praze, zatímco sám čte jeho básně v Berlíně. Ve sbírce vnímal Pröhle zejména dva elementy, a to náboženský a vlastenecký. „Pro autora je náboženský prvek propojený s národem, ten zde však vystupuje zcela bez fanatismu.“²⁰⁶

Na rozdíl od předchozích pozitivních ohlasů hodnotí sbírku v *drážďanských Abendzeitung* celkem stručně a odměřeně. Překladatel splnil svůj úkol vcelku „ne nešťastně“, a pokud jde „o ducha originálu tohoto českého lyrika, věřil překladatel, ne bez důvodu a ne neprávem, že se k tomu musí v předmluvě vyjádřit.“²⁰⁷ Předmluva tak zde měla více prostoru než samotné básně, o kterých nebylo řečeno skoro nic.

17. listopadu 1846 přinesl zprávu ve vídeňském *Der Wanderer* Ernst Rose (pseudonym novináře Ernsta Meyehofera).²⁰⁸ Jeho recenze je veskrze pozitivní, originál i překlad jsou dle

²⁰⁴ *Österreichischer Morgenblatt: Zeitschrift für Vaterland, Natur und Leben*, č. 84, 15. Juli 1846, s. 336.

²⁰⁵ PRÖHLE, Heinrich: *Neue Lyriker*. In: *Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur*, roč. 5, sv. 3, 1846, s. 230–231.

²⁰⁶ „Das religiöse Element geht jedoch bei ihm ganz im nationalen auf, das letztere aber tritt ziemlich frei von allem Fanatismus auf.“ Tamtéž, s. 231.

²⁰⁷ „Was freilich den poetischen Originalgeist dieser böhmischen Lyrik anlangt, so hat der Übersetzer nicht ohne Grund und nicht mit Unrecht geglaubt, ihm in der Vorrede ein Wenig vermittelnd das Wort reden zu müssen.“ *Abendzeitung*, č. 32, 6. August 1846, s. 763.

²⁰⁸ DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *„Neue Bienen fremder Literaturen“: der*

něj velmi dobré, německé verše „zvoní harmonicky a lehce“, a němečtí čtenáři mohou panu Wenzigovi poděkovat za tyto „drahocenné dary“. Neodpustil si však poznámku: „Mám na mysli samozřejmě ty německé čtenáře, které ještě nepostihla hrozná nemoc zkaženého ducha doby, kteří stále mají dost rozumu a srdce, aby vnímali skutečnou poezii, která není ani v politických floskulích, ani v moderních frázích a toužebném milování, v těchto denních modlách!“²⁰⁹

Pozdní, zato důkladnou reakci napsal do *Blätter für literarische Unterhaltung* Jan Pětr Jordan, lužickosrbský filozof a publicista.²¹⁰ Dle něj existovala v české literatuře doba, kdy ji reprezentovali pouze příslušníci kléru, postupem času však myšlenka národního hnutí prostoupila i měšťanstvem a vytvořila „chór“ spisovatelů. Pan Štulc náleží do obou proudů, je člen katolického kléru, má však i cit pro „skutečný život“ a jeho smysl, již dříve přinesl do české literatury překlady a básně uveřejněné v různých časopisech. Básně v jeho současné sbírce „nejsou prázdné cinkání lásky, vína, múzy, květin, toho „zpěvu ze zpěvu“, nýbrž výlev horoucí duše o víře, naději, lásce, otázkách národa, o všem velikém, vznešeném, krásném, ušlechtilém!“²¹¹ V básních je propojen pocit náboženský a nacionální, což recenzent ukázal na básni *Budec*. Štulc se dle něj snaží dosáhnout víry a klidu pro svůj národ, zatímco v něm probíhá boj jak vnitřní, tak vnější. Jako doklad, že není namířen proti německu, je uvedena báseň *An der Donau*, ovšem bez oné prostřední sloky, kde se mluví o „ranách bratrů tvých i otců hřích“. Uveřejněna je pouze první a poslední sloka, kde je Germán v první sloce osloven jako zdárný syn lásky a osvěty a v poslední ho lyrický subjekt zve na svou pravici. Překlad se dle recenzenta snaží předat myšlenky originálu a je docela věrný, ačkoli jsou čeština a němčina tak rozdílnými jazyky. Celkově je sbírka velmi uspokojivá a recenzent si nemůže nic než přát, aby pan Wenzig v podobné práci pokračoval a brzy ji vydal.

Z těchto dosavadních recenzí je znát, že Wenzigova strategie zafungovala: minimálně dal recenzentům „přesné“ instrukce, jak dílo nahlížet, jaké pasáže citovat a u jakých pasáží dát pozor. Přesto však jedna reakce takto vstřícná nebyla a dočkala se následně Wenzigovy odpovědi i hodnocení od Karla Havlíčka Borovského.

literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850). Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 83.

²⁰⁹ „Ich meine freilich nur die deutschen Leser, welche die krasse Krankheit des verderbten Zeitgeistes noch nicht ergriffen hat - welche noch Sinn und Herz genug zur Empfänglichkeit für wahre Poesie tragen, die weder in politischen Floskeln - noch modernen Frasen und sehnstichtigen Liebeleien liegt, den Götzen des Tages!“ *Der Wanderer*, č. 275, 17. November 1846, s. 1099.

²¹⁰ *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 89, 29. März 1848, s. 355–356.

²¹¹ „Jene Gedichte waren nicht das leere Geklingel von Liebe, von Wein, von der Muse, von der Blume, das ‚Singen vom Singen‘, sondern es waren Ergüsse einer geißen Seele über Glaube, Hoffnung, Liebe, über die Lebensfragen des Volks, über alles Große, Erhabene, Schöne, Edle!“ Tamtéž, s. 356.

Text pocházel z *Literaturblatt*²¹² Wolfganga Menzela²¹³, který už nepříliš pozitivně recenzoval Wenzigovy *Slawische Volkslieder*, a byl uveřejněn 16. ledna 1847. V článku nazvaném *Lyrische Dichtkunst* píše, že *Pomněnky* jsou výplod panslavismu, který se v Čechách vzrývá po již nějakou dobu, a že jsou důkazem, jak málo národního taktu mají Němci spisovatelé a knihkupci, když mohou takové věci překládat a vydávat. Básník ve sbírce mimo jiné opěvuje bitvu u Kolína, kde Fridrich II. utrpěl první hroznou porážku, a toto vítězství si tu přisvojují Slované jako vítězství slovanství nad germánstvím, čímž úplně zneuznávají historii. „Ano, skromný pan Věnceslav Štulc posadí se na Sněžku (nepomně, že ji nemůže ani českým jménem jmenovati) a přivlastňuje zkrátka panslavismu Slezsko a Lužici jako staročeská příslušenství. Pánové tedy snějí, že někdy ve Vratislavi, Zhořelcích, Žitavě a proč ne i v Drážďanech, Lipsku, Berlíně, ano i v Hamburku slovansky se bude mluvit a že se tam vyhubí všeliká památka Němců?“²¹⁴

Wenzig tuto recenzi, která šla proti všemu, co v předmluvě napsal, samozřejmě nenechal být. Napsal dopis přímo W. Menzelovi do redakce *Literaturblatt*, kde žádal o prostor k vyvrácení lži na stránkách časopisu, aby „svaté pravdě se stalo zadost“, ale redaktor neuznal za vhodné mu ani odpovědět, ačkoli psaní dle znění přiznacího poštovního listu obdržel.²¹⁵ Když Wenzigovi nebylo umožněno toto vyrovnání, rozhodl se přidat do svého chystaného spisu *Ein Wort über das Streben den böhmischen Literaten* přílohu, ve které reagoval na zmíněný článek. V ní uvedl na úvod několik ukázek ze Štalcových básní a vybral takové básně, v nichž se nějakým způsobem rozvíjel motiv bratrských sporů a bratrské lásky.²¹⁶ Všechny tyto básně zůstaly dle něj časopisem *Literaturblatt* nepovšimnuté, místo nich však recenzent zdůraznil, že Sněžka není česká a že Kolín byl přivlastněn Slováky jako jejich vítězství nad německým. Pokud by recenzent četl pozorněji, našel by jistě mnohem více básní vhodných pro svůj záměr, například báseň, kde básník varuje před falešnou láskou k cizímu, proti napodobování Němců, proti české polovičatosti. Dle Wenziga však nelze z tohoto s jistotou vinit dr. Menzela, neboť

²¹² *Literaturblatt*, č. 5, 16. Januar 1847, s. 20.

²¹³ Wolfgang Menzel (1798–1873) byl německý literární historik a kritik, odpůrce Goetheho, známý také jako velký nepřítel Francouzů a Slovanů. Představitel tzv. Mladého Německa, publicista Ludwig Börne, o něm napsal satirický spis s názvem *Menzel der Franzosenfresser*, který byl uveřejněn po Börneově smrti v roce 1837.

²¹⁴ Český celý Menzelův příspěvek přeložil Karel Havlíček Borovský do své reakce, viz HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Štalcovy „Pomněnky“ a Wolfgang Menzel. In: *Sebrané spisy Karla Havlíčka. Svazek I.* V Praze: Nákladem Svatoboru, 1870, s. 225–226.

²¹⁵ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 286.

²¹⁶ *Iglau* aneb *Jihlava*, v níž jsou Němci i Češi bratři pod vládou jednoho nebeského Otce; *Hoffnungen, ihr schönen Blüthen* aneb *Naděje*, vy krásné květy, obdobný obsah – „zemi s nebem, bratra s bratry / svíze jedné lásky cit“; *Zu dem Himmel, zu den Sternen* aneb *K nebi vzhůru, k hvězdám jasným*, motiv Kaina a Abela; *Böse Zeit war: Dornen, Disteln* aneb *Zlý věk býval: trn, bodláčí*, v níž se mluví o spojení východu a západu a konci zlých časů; *Grabe, tief ein Grab, du Satan* aneb *Hrob kopej v té nedohledné*, v níž je ďábel poražen a přestává zášť i svár.

do časopisu tak zaneprázdněného učenice se může jistě vloudit plno věcí. Také je zjevně něco jiného, když jde o Slovary v Čechách, než když jde o Němce v Belgii nebo v Holštýnsku. Sám dr. Menzel kdysi napsal, že pravý kosmopolitismus, po němž nejušlechtilejší a nejčistší duchové dychtí, nemůže být zbaven národností, nemůže být ani diktaturou jedné národnosti, ale může existovat pouze prostřednictvím jejich harmonického sladění, v němž se navzájem respektují. V tomto případě dr. Menzel tedy káže vodu a pije víno. Začínají se dle Wenziga potvrzovat slova profesora Fallmeyera z *Monatsblätter zur Ergänzung der Augsburger allgemeinen Zeitung* z dubna 1845, v němž napsal, že v současné době je každý, kdo je Němec a uznává Slovary jako rovnocenné, v Německu považován za úchylku, ne-li zrádce vlastní krve, a každý, kdo přijde do Německa a snaží se projevit jako příslušník této „nižší slovanské rasy“, brzy pozná, že je snazší trpět doma hněv, vášně a nespravedlnost, než kázat mít a laskavost tam, kde ho nikdo nechce poslouchat. Wenzig za tuto citaci však ještě dodal (a ze svých *Sebraných spisů* tuto pasáž později vyloučil): „Ale ne všichni Němci jsou jako dr. Menzel, a Teut a Slovan, tento statný pár, se doufejme naučí si rozumět, a německý dub se bude zelenat, zatímco vedle pokvete vonící slovanská lípa.“²¹⁷

Zato Karel Havlíček Borovský ve své reakci W. Menzela rozhodně nešetřil. Svůj článek pod názvem *Štulcovy „Pomněnky“ a Wolfgang Menzel* uveřejnil v *České Včele* 7. září 1847 na s. 286–287. Kdo by podle něj neznal povahu „našeho Štulce, duši ohnivou a jemnou, stojící mezi dvěma nepřátelskými živly, které hýbají nynějším světem“, jež se nejvíce projevuje právě v jeho *Pomněnkách*, které jsou zároveň ozvěnami vlasteneckého i náboženského ducha. S těmi se setkal Wolfgang Menzel, „nenazývaný jinak po německu než ‚*Franzosenfresser*‘“, díky Wenzigově „zdařilému“ německému překladu, o kterém bylo pojednáno v časopise *Literaturblatt*. Následně Havlíček cituje celou recenzi, aby si čtenář mohl udělat představu o „smýšlení o nás jednoho z nejvýtečnějších německých literátorů a recenzentů“. Potom pokračuje Havlíčkův komentář: „Vidíme, jaká jest zaslepenost na světě, když člověk mermomocí viděti nechce. Ejhle! nebudeme se snad kvůli p. Wolfgangovi *Menzlovi* v Štutgartě z toho smět radovati, že jsou všeteční Prušáci od našich poraženi u Kolína! Ba právě, pane Vlkodlaku stutgartský! budeme se z toho radovati, a radovali bychom se ještě více, kdyby i u Lobosic, u Prahy a všude jinde byli bývali poraženi: tak by aspoň naše Slézska krásná nebylo propadlo, a stálo by posud co skvělý kámen na koruně České! Nedivíme se ostatně p. *Menzlovi*,

²¹⁷ „Aber nicht alle Deutsche sind wie Dr. Menzel, und Teut und Slawa, ein so stattliches Paar, werden sich hoffentlich doch noch verstehen lernen, und die deutsche Eiche wird grünen, während die slawische Linde duftend neben ihr blüht.“ WENZIG, Josef. *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*. Prag: Franz Rziwnatz, 1848, s. 72.

že nezná čistě české jméno Sněžky naší, mysle, že jsme čekali musili, až nás jeho krajané naučí, že se jmenuje „Schneekoppe“, ó milý starý recensente stutgartský! jak teprve zpláčeš hořkými slzami, až vydá *Palacký* svůj topografický slovníček (nelekej se, bude to již letos), z kterého se ukáže, jak se někdy všechna místa nyní změněná po bavorské a saské hranici čistými českými jmény jmenovala, patrný to důkaz, že tam Čechové sídlili a že jsou nynější německá jména jen zkažena z českých! Ostatně ale zůstaňme každý při svém; a ráčejí nám odpustiti, pane Menzel! že jsme Češi, my za to nemůžeme!“²¹⁸

Štulcovy *Pomněnky*, jejich překlad a reakce na ně dobře ilustrují stav společnosti před rokem 1848. Není asi divu, že Wenzig toužil po jejich vydání v Německu, nenašel tam však žádného nakladatele a musel je vydat v Praze. Nicméně v roce 1847 měl Wenzig připravené k vydání ještě jedno dílo, u kterého se mu bohužel nepodařilo najít nakladatele vůbec. Jednalo se o Vocelův *Labyrint slávy*, který v mnohém také odpovídá době svého vzniku a krom toho nabízí příležitost seznámit se s Glaserovým časopisem *Ost und West*, v němž řada ukázek z něj vyšla.

3.5 Časopis *Ost und West* a Vocelův *Labyrint slávy*

V roce 1837 začal v Praze vycházet časopis, jehož cílem bylo propojit německý a slovanský svět. V letáku, který oznamoval jeho vydávání, se psalo: „Stále podobnější jsou zájmy vzdělaných národů, stále víc mizí prostorová a časová vzdálenost mezi nimi a vše, co tomuto vývoji napomáhá, se vděčně přijímá. Přáli bychom si, aby i tomuto novému literárnímu podniku, který si dal za úkol literární prostředkovat mezi slovanským východem a Německem a přispět tak rodící se světové literatuře, se dostalo náležitého přijetí. Která země je víc předurčena k takovéto úloze než Čechy, jež mají z poloviny slovanské a z poloviny německé obyvatelstvo – Čechy, které tvoří hranici evropského východu a západu. Jde o zemi, která má mnoho autorů, ovládajících všechny slovanské dialekty. Náš časopis chce uvedenému cíli napomáhat tím, že bude uveřejňovat zprávy o literatuře, umění a životu slovanských národů; bude uveřejňovat překlady ze všech slovanských literatur, jež nyní tak mohutní a košatí se a o nichž přesto západní národy vědí tak málo.“²¹⁹

Šéfredaktorem časopisu byl Rudolf Glaser (1801–1868), pražský Němec, nižší úředník pražské univerzitní knihovny. Byl švagrem básníka Karla Egona Eberta, spolupracoval úzce

²¹⁸ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Štulcovy „Pomněnky“ a Wolfgang Menzel. In: *Sebrané spisy Karla Havlíčka*. Svazek I. V Praze: Nákladem Svatoboru, 1870, s. 225–226.

²¹⁹ MĚŠŤAN, Antonín. *Česká literatura mezi Němci a Slovany*. Praha: Academia, 2002, s. 81.

s Pavle Josefem Šafaříkem (oba byli zaměstnanci knihovny), Václavem Tomáškem, Karlem Sabinou a dalšími. Časopis vycházel i díky Glaserově neutuchající snaze až do 10. června 1848.²²⁰ V souvislosti s poraženou revolucí ale skončila většina utrakvistických snah spojených se zemsky vlasteneckou koncepcí bohemismu a *Ost und West* přestal vycházet pro nedostatek čtenářů právě v době, kdy ho bylo obzvlášť potřeba.²²¹ Po revoluci už na obnovu nebylo možno pomýšlet, cenzurní poměry, strach z panslavismu a začínající nepřátelský postoj značné části německé inteligence vůči Slovanům byly nepřekonatelné překážky.²²²

Časopis přinášel překlady slovanských literárních děl, recenze, referáty, ale také národopisné studie o Slovanech. Jeho články byly přetiskovány v Uhrách, Belgii, Rumunsku, Holandsku, Dánsku, Anglii, Francii, Švédsku a Itálii. Jeho zásluhou byla věnována pozornost i těm slovanským národům, které až dotud stály mimo zájem evropské veřejnosti – Slováci, Ukrajinci nebo Bulhaři.²²³

Příspěvky Josefa Wenziga v časopise tvořily především překlady, částečně také jeho vlastní básně. První příspěvek se objevil hned v druhém čísle, jednalo se o *Die Hochzeit des Woiwoden Janko*, dalmatskou báseň vybranou ze *Slovanských národních písní* od Čelakovského. V druhém ročníku se pak v 6. a 8. čísle objevil překlad Čelakovského *Běly krasavice*. Jinak ale byl časopis Wenzigovými příspěvky na konci třicátých a v první půlce čtyřicátých let netknutý, Wenzig měl v té době plné ruce práce s učitelským povoláním. Další překlady se objevují až v roce 1846, kdy v časopise na pokračování vycházel Vocelův *Labyrint slávy* (1846).

Jednalo se o pokus o českou faustiádu, která na základě Goethova vzoru ukazovala minulost a budoucnost Slovanstva a prosazovala tak českou národní ideu. Hlavním hrdinou je zde husitský bojovník Jan Kutenský, který nemá představovat nikoho jiného než vynálezce knihtisku Johanna Gutenberka. Básník ho však na základě informace od Karla Vinařického uvádí důsledně pod českým jménem.²²⁴ Jan je sváděn zlým duchem Duchamoreem a poznává historii a útrapy českého národa i celého slovanství. Na rozdíl od Fausta spočívala Vocelova báseň na jiném základu, jak napsal v předmluvě k dílu: „Dábel chce Fausta z Jana teprve

²²⁰ Tamtéž, s. 82.

²²¹ HLAVÁČKA, Milan. "Příklad česko-německého diskurzu z předbřeznových Čech." In: VYČICHLO, Jaroslav, VIKTORA, Viktor, ed. *Jeden jazyk naše heslo bud' II [sborník příspěvků z vědecké literární konference konané u příležitosti 230. výročí narození Vojtěcha Nejedlého]*. Plzeň: Spolek divadelních ochotníků, 2003, s. 26.

²²² MĚŠŤAN, Antonín. *Česká literatura mezi Němci a Slovaný*. Praha: Academia, 2002, s. 84.

²²³ Tamtéž, s. 83.

²²⁴ VINAŘICKÝ, Karel. Jan Gutenberg. In: *Květy: národní zábavník pro Čechy, Morawany a Slowáky*, ročník 12, 1845, s. 529, s. 543–544, s. 574–575, s. 591–592, s. 614–615, s. 630–631. Na základě informací od Jaroslava Vrtátka zde Vinařický připomíná pověst, že se Jan Gutenberg narodil v Kutné Hoře a je tedy Čechem, ne Němcem.

utvořiti, a namáhaje se od víry, naděje a lásky jej odtrhnouti, o to usiluje, aby Jan k přírodě, t.j. ke hmotě srdcem i myslí přilnul, aby v ní netoliko oslavení své, nýbrž i slávu a spásu národa svého hledal; ďábel chce, aby se Jan stal apoštolem víry nové, jejížto zákony na zbožňování přírody založeny jsou. Tím se patrně jeví, že duch odporu se zde netoliko o kořist jediné duše zasazuje, nýbrž o získání nesčíslných pokolení lidských. [...] Avšak s ideou vykoupení Jana spojena jest zde nerozdílně též idea spasení národů slovanských světlem duševním, osvěcujícím tiché koleje míru.“²²⁵

Wenzig tyto básně přeložil téměř okamžitě do němčiny, nakladatele ale nenašel. Ve svých *Sebraných spisech* píše: „Překlad ten Vocolova ‚Labyrintu slávy‘ již v květnu 1847 připraven byl k tisku, že mně však přes všechny důvody, kterými jsem v předmluvě básníka hleděl hájit před německými nájezdy, nebylo lze získat mezi Němci nakladatele pro tu práci.“²²⁶

Jakým způsobem tedy Wenzig básníka hájil? „Čím více literatura česká se rozvíjí, tím více sil by mělo hleděti, seznámit německé obecnstvo s vynikajícími jejími plody, a tak zprostředkovat vespolečnost, z níž by mohlo vzejít mnoho užitečného,“ zahájil Wenzig svou předmluvu poukazem na to, v čem by Němcům mohlo být čtení českých překladů prospěšné. Vzhledem však k reakci, kterou vzbudily Štulcovy *Pomněnky*, rozhodl se podat obhajobu předkládaného díla před podobnými výčitkami. Dle Wenziga je hlavní myšlenkou básně to, nakolik Čechy budou s to obstát v současné době, která tolik přeje průmyslových a obchodním snahám, tak, aby si zachovaly „svou víru i národnost“ a „nebyly za hříčku těm, kterým nic nejde nad hmotu a nad sebe“. Víru a národnost však považuje básník právem za poklady, jejichž ztráta by byla nenahraditelná. V této myšlence dle Wenziga není žádná nenávist vůči Němcům. Otázkou je, zda se nějaká nenávist neobjevuje v provedení básně? Takový záměr by mohl čtenář například vidět ve změně německého knihtiskaře Guttenberka na českého Kutenského. Vocol, a jeho slovy Wenzig, však k tomuto říká stručně: „Žeby umění knihtiskářské Čechem, z Kutné Hory rodilým, vynalezeno bylo, nelze ani dokázati, ani docela zavrhnouti, tak že tato domněnka nám dosávade nic jiného neposkytuje, nežli stkvělou látku básnickou!“²²⁷

V básni jsou však dle Wenziga části, kde se vede stížnost na Němce, jedná se o „Baltické moře“. Ty ale nemají „mysl rozhořčiti“, jedná se částečně o promluvy vložené do úst zlému Duchamorovi, částečně o čarodějnické obrazy, které mají Janovi ukázat slovanskou minulost. Duchamor se totiž snaží, aby „víru a vlastenectví v prsou Janových vyhubil, a z něho udělal

²²⁵ VOCEL, Jan Erazim. Předmluva (k prvnímu vydání z roku 1846). In: *Labyrint slávy*. Praha: J. Otto, 1898, s. 11–12.

²²⁶ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy. Svazek druhý*. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 262.

²²⁷ Tamtéž, s. 266.

hmotu zbožňujícího pseudokosmopolita“, aby tak byl zahuben on i Slované. Navíc se stížnosti nevedou jen vůči Němcům, ale taky proti Dánům, Maďarům, Turkům atd., dokonce i proti Polákům, i proti Čechům samým pro krutosti spáchané v husitských válkách. Možné nařčení z toho, že se Vocel koří panslavismu, Wenzig odmítne svým již známým tvrzením, že je to myšlenka natolik nesmyslná, že není třeba se o ní vyjadřovat, a ty verše, které něco podobného napovídají – tj. že vyzývá k bratrské snášenlivosti, že si přeje blaho nejen pro Čechy, ale i pro ostatní slovanské národy – vyvrací větou, kterou použil již u Štulce: „Čenichati za každým snažením o zdar a blaho bližního něco podezřelého, je konečně tolik, jako chtít člověka pobízeti, aby přemýšlel o záhubě světa.“²²⁸ Hájení díla proti nařčení z napodobování Goethova Fausta Wenzig opominul, protože k tomu už se vyjádřila Vocel v české předmluvě.

Wenzigova obhajoba v mnohém vycházela z obhajoby Štulce, vyjadřoval se k podobným tématům, například panslavismu a kosmopolitismu. I z toho je vidět, jak zásadní roli tyto termíny v tehdejší prostředí hrály.

Aby své snažení Wenzig zúročil, vydal překlad *Labyrintu slávy* na pokračování v *Ost und West* v devíti částech v ročníku 1846, viz příloha č. 7. Nejednalo se o kompletní dílo, Wenzig však část převyprávěl v próze a následně doplnil vybranými úryvky básní, tím pádem se čtenář seznámil s celým příběhem. Některé myšlenky ze své předmluvy také použil do představení díla v *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*. Jednalo se zejména o seznámení s obsahem díla, Wenzig ho uvedl jako „didaktické“ a snažil se přiblížit jeho hlavní ideje. Nejednalo se tedy o stejnou obhajobu, jaká byla použita v plánované předmluvě. Nicméně i tady se objevily narážky na možné německé odpůrce: článek Wenzig zakončil: „Pokud bude dílo známé mezi Němci v překladu, pravděpodobně nalezne své odpůrce; protože mnozí nebudou moci popřít, že se Slované projevují jako Slované s nadšením a s odvážnou hrdostí – ale německý národ je dostatečně spravedlivý, než aby nenechal naději, že takový odpor by byl šťastně a úspěšně poražen.“²²⁹

²²⁸ Tamtéž, s. 268.

²²⁹ „Wird es in einer übersetzung unter den Deutschen bekannt, so wird es wahrscheinlich seine Gegner finden; denn gar Manche werden es nicht verwidnen können, daß sich der Slawe darin mit Begeisterung, mit freiem kühnem Stolze als Slawe ausspricht – aber die deutsche Nation ist zu gerecht, als daß sich nicht hoffen ließ, es werde den Widerstand glücklich und erfolgreich besiegen.“ WENZIG, Josef. J. Erasmus Wocel's böhmische Dichtung: „Das Labyrinth des Ruhms.“ In: *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, 4. März 1847, č. 54, s. 213–214.

Krom *Ost und West* vyšla část překladu také v roce 1865 v *Slawische Blätter*²³⁰ a rozsáhlé části Wenzig použil do svého přehledu o české literatuře *Blicke über das böhmische Volk*. Celý rukopis je pak uložen v archivu Národního muzea.²³¹

Časopis *Ost und West* následně v roce 1847 uvedl Wenzigovy překlady z *Ohlasu písní ruských* (*Der grosse Vogelmarkt, Das grosse Seelenfest, Der verjüngte Greis, Der Versöhnung* a *Die Vergeltung*) a také jeho vlastní básně nazvané *Töne der Liebe*. V roce 1848 vyšla v lednovém čísle vlastní Wenzigova báseň *Den Manen Jungmanns*, a v únorových a březnových číslech vycházela na pokračování didaktická báseň Boleslava Jablonského *Salomon*, kterou následně Wenzig vydal ve spisu *Rosmarinkranz*. Tento ročník byl také posledním ročníkem časopisu.

Bouřlivý rok 1848 zasáhl i Wenziga. Byl členem Lípy slovanské a byl také zvolen za člena Národního výboru. K situaci českých literátů se vyjádřil svým spisem *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*. Po poražení revoluce patřil do skupiny prosazující se konzervativní strany, která se tvořila kolem *Časopisu českého muzea* a Matice české, do které patřili například Jakub Malý, bratři Jirečkové, Václav Vladivoj Tomek a další. Oproti tomu činní autoři doby předbřeznové se odmlčeli nebo byli odmlčeni: Palacký se vzdal veřejné činnosti, Havlíček byl deportován do Brixenu, Sabina a Frič byli ve vězní, Čelakovský zemřel v roce 1852.²³²

Pro Wenziga byl zásadní rok 1849, kdy byla i díky jeho přičinění založena první česká reálka v Praze a on se stal jejím ředitelem. V roce 1850 byl pak jmenován dozorcem nad obecnými školami, což obnášelo objíždění škol po českém království a jejich kontrolu. Krom toho pomáhal například překládat do němčiny Palackého *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, které od třetího dílu vycházely v originálu česky (což se nelíbilo stavovskému výboru, který svůj odpor odůvodňoval údajně nekvalitním Wenzigovým překladem a požadoval německé zpracování přímo od Palackého).²³³ Úřadu školdozorce byl Wenzig zproštěn v roce 1853 a mohl se pak naplno věnovat učení a také svým literární aktivitám, kterých bylo

²³⁰ WENZIG, Josef. Der Ganges und der Himalaya. In: *Slawische Blätter*, Wien 1865, s. 605–609.

²³¹ *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, č. fondu 946, kart. 1.

²³² DVOŘÁK, Karel, VODIČKA, Felix. *Dějiny české literatury II. Literatura národního obrození*. Praha: ČSAV, 1960, s. 445.

²³³ Komentuje to například Karel Jaromír Erben v dopise Antonínu Rybičkovi 22. prosince 1850: „Vězte, že p. Palacký jest nyní s jednou polovicí stavovského výboru v odporu pro vydání dějepisu svého v českém jazyku a ne v německém; pp. Beer, Ervín Nostic a Köhler (bývalý magistrátní místostarosta) nechtějí míti dosti na pouhém Wenzigovu překladu, není jim prý dosti správný (a Wenzig jest rozený Němec!), ale bez pochyby neměli by z milosti nic proti tomu, kdyby se Palackého originál německý do špatné češtiny překládal.“ BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*. V Brně: Nákladem Matice Moravské, 1887, s. 40. Tématu se věnoval také Karel Havlíček Borovský v příspěvku *Kuranda a český stavovský výbor* (*Slovan*, 14. prosince 1850, sv. 4, s. 1838–1841).

v padesátých letech mnoho. Jednak vydal zmiňované přehledy o české literatuře *Ein Blick über das böhmische Volk* a *Literaturbild*, ale krom nich se znovu objevily příležitosti vydávat překlady v Německu. Pravděpodobně tomu napomohla známost dr. Carla Vogla, ředitele lipské měšťanské školy a vydavatele pedagogického listu *Die höhere Bürgerschule*. Tento časopis s ním vydával Fridrich Körner, učitel na reálce v Halle. Wenzig do zmíněného časopisu přispíval a s oběma pedagogy si zřejmě dobře rozuměl, protože společně od roku 1855 vydávali v Lipsku učebnici *Das Vaterlandsbuch. Illustrierte geographische Bilder aus der Heimat*,²³⁴ která doplněná bohatými ilustracemi představovala život a geografii německých zemí, v roce 1856 pak vycházely další díly pod názvem *Illustrierte geographische Bilder aus Österreich*, na kterých se Wenzig podílel větší měrou. Ve Wenzigově pozůstalosti byl také nalezen dopis z roku 1853 od zmíněného dr. Vogla, který zúčastněně komentoval jeho tehdejší poměry, kvůli kterým musel skončit úřad školdozorce v roce 1853.²³⁵ Nejspíš díky těmto známostem se Wenzigovi podařilo velkou část publikací v padesátých letech vydat právě v Lipsku, případně v Regensburgu.

²³⁴ *Deutsches Museum*, roč. 5, 1855, s. 885.

²³⁵ KROPÁČKOVÁ, Tereza. *Josef Wenzig a spor o českou školu mezi lety 1856–1861*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2017, s. 24.

3.6 *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie* (1854)

Sbírka, která Wenzigovi vyšla ještě v Praze pod celým názvem *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit* v nakladatelství Fridricha Rohliczka, shrnovala Čelakovského *Ohlasy písní českých* a *Ohlasy písní ruských*. Překlad písní českých tak vyšel až po smrti Čelakovského, který zemřel 5. srpna 1852. Sbírka opět ilustruje oblibu květinových metafor k představení básní, které autor „posbíral“ a jako květiny nabídl čtenářům.²³⁶ Podobných *Blumenlese* vznikalo mnoho: *Blumenlese aus lateinischen und italienischen Dichtern* (1819), *Blumenlese aus griechischen Dichtern* (1819), *Blumenlese aus ungrischen Dichtern* (1828), *Blumenlese aus dem deutschen Dichtergarten* (1843) a další.

Wenzigova předmluva v *Blumenlese* nejlépe ze všech ilustruje jeho snahu zprostředkovat českou literaturu. Právě v ní na úvod deklamuje, že od mladých let ho nadchla myšlenka, stát se tlumočníkem mezi dvěma národy. „Znalost větší či menší literatury národa je nezbytný prostředek, jak poznat jeho ideály, jeho nejhlubší vnitřní život, je to nejlepší komentář k tomu, jak národ navenek působí a co vytváří.“²³⁷ Tento spis se měl stát prvním z řady sbírek přibližujících českou literaturu, dalšími měly být výběry z nejnovějších básníků, výběr z lidových písní a pohádek, památky starší doby a historický přehled literatury. Všechny tyto spisy Wenzig v následujících pěti letech realizoval, ne však v pražském nakladatelství, nýbrž ve zmiňovaném Německu.

Druhá část předmluvy pak představila zesnulého Čelakovského a jeho *Ohlasy*, které přináší charakteristiku českého i ruského národa. Lepší by čtenář krom originálních lidových písní jinde těžko hledal. Překlad je dle Wenzigových slov věrný obsahu, změny jsou důsledkem rozličnosti české a německé řeči.

První část básní jsou vybrané *Ohlasy písní českých*, zde jako *Nachhall böhmischer Volkslieder* (Wenzig se tedy opět vrací ke slovu „böhmisch“, i v předmluvě mluvil o „böhmische Dichtung“ atd.). Celkem se jedná o 29 ukázek, tedy něco přes polovinu z původní

²³⁶ Termín *Blumenlese* vznikl z latinského *florilegia* (květobraní, klasobraní), termín vznikl původně jako popis sbírky citátů a sentencí významných autorů. Postupně popisoval výbor nejlepších prací jednoho nebo více autorů, synonymem je k němu termín *antologie*. K tématu více JAKUBCOVÁ, Alena. Blüten der Nachbarschaft. Prager ‚Blumenlesen‘ als Vermittler zwischen Sprachen und Kulturen. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *„Neue Bienen fremder Literaturen“: der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 91–106.

²³⁷ „Die Kenntniss der grösseren oder kleineren Literatur eines Volkes ist ein unentbehrliches Mittel, dasselbe in seinen Ideen, in seinem tiefsten inneren Leben begreifen zu lernen, der beste Commentar zu dem, was es im äusseren Leben wirkt und schafft.“ WENZIG, Josef. *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit*. Prag: Druck und Verlag von Friedrich Rohliček, 1854, s. II.

Čelakovského sbírky. Jaké obtíže měl Wenzig při překládání specificky českých reálií, ukáže nejlépe báseň *Poslední vůle*. Právě na ni totiž už v roce 1829 upozornil v dopise Čelakovskému Kamarýt: „Jakpak asi [Wenzig] zněmčí Janka s copem? ten šilboch by mu dělal hrozné obtížnosti.“²³⁸

Wenzig báseň „zněmčil“ následujícím způsobem:

Poslední vůle

Der letzte Wille

Ach, ach, pane Janku,
V slovutném copánku!
Až někdy umřete,
Komuž odkážete
Tu pěknou oháňku?

Herr Plumps mit einem Zopfe,
Wie keiner edler war,
Kommt's einst mit euch zum Sterben,
Sagt an, wer soll dann erben
Das würd'ge Exemplar?

„Ten můj panický cop
Postavte mi na hrob,
Ať tam na mém hrobu
Pro věčnou ozdobu
Stojí jako šilboch.“²³⁹

„Passt auf! Wenn ich einst sterbe,
Dann geht und fasst ganz sacht
Den Zopf, und schneidet ab ihn,
Und stellt mir ihn aufs Grab hin
Zur Zier und Ehrenwacht!“²⁴⁰

Wenzig zde výjimečně přeložil vlastní jméno a Janka zde má jako „Herr Plumps“, což mohlo německému čtenáři navozovat představu těžkopádného otupělého člověka, podobně jako je český Janek. Náročnější byl případ šilbochu, což je zkomolenina z německého Schildwache (strážná hlídka). Wenzig zde přeložil pouze obsah, cop má stát na hrobu „jako okrasa a čestná stráž“; rozměr specifického českého výrazu se tak zcela vytrácí.

U *Ohlasu písní ruských* aneb *Nachhall rusischer Volkslieder* se defacto jednalo o druhé vydání, protože stejné básně již jednou vyšly v *Blüthen neuböhmischer Poësie* v roce 1833. Tentokrát měl však už Wenzig k dispozici báseň *Rusové na Dunaji roku 1829*, stejně jako nový

²³⁸ Kamarýt Čelakovskému 14. listopadu 1829. BÍLÝ, František, ed. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. II, Dopisy z let 1829-42*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, s. 39.

²³⁹ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas písní českých*. W Praze: W Knížecí arcibiskupské knihtiskárně, 1840, s. 81.

²⁴⁰ WENZIG, Josef. *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit*. Prag: Druck und Verlag von Friedrich Rohlíček, 1854, s. 57.

závěr básně *Výslechy*. Není ale asi překvapivé, že v atmosféře padesátých let Wenzig novou báseň do svého výboru nepřidal a závěr *Výslechů* nechal v původní podobě. Krom toho také vyřadil báseň v *Blüthen* ještě uveřejněnou, *Die Vergeltung* (Odplata). Jednalo se o satirickou skladbu, v níž manželka vyléčí mužovu žárlivost tím, že na něj pošle udávající dopis nemocnému carovi s informací, že její muž ví, jak ho vyléčit, ale nechce. Car si ho povolá a za odměnu za vyléčení mu nechá dát tolik ran, kolik vydrží, a za každou dva dvory za odměnu. Motivy udání, krutého cara, předstírané poddanské lásky i zvláštní odměny vyhodnotil zjevně Wenzig jako nevhodné do aktuálního politického ovzduší a báseň radši vyřadil.

Vydání *Blumenlese* komentovali pozitivně v *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, kde byla v krátkosti připomenuta dosavadní Wenzigova tvorba a jeho přínosy na poli seznamování Němců s českou kulturou, dále plán vydávat v této edici další sešity a naposled charakteristika sbírky, informace o Čelakovském a obsahu básní. Explicitně zde byla zmíněna báseň *Toman a lesní panna* jako „lákavá balada, která připomíná Goetheho báseň *Erlkönig*“.²⁴¹

V lipském *Magazin für die Literatur des Auslandes* vyšla 14. září 1854 stať z pera jistého E. K-r. pod názvem *Zur slavischen Literatur*.²⁴² Na začátku připomněla zesnulého Čelakovského, dále přiblížila Wenziga a zmínila jeho pedagogickou činnost ve spolupráci s lipským dr. Voglem a hallským Friedrichem Körnerem. Wenzig si dle autora již svými díly vysloužil díky jak v Čechách, tak v Německu, přesto však tato sbírka referenta příjemně překvapila. Po všech „prázdných a nudných výmyslech podrážděné a namyšlené fantazie“, které předvádí německá a francouzská lyrika, osvěžuje tato sbírka svým přírodním a citovým vyzněním. Z *Ohlasu písní českých* jsou tu na ukázkou básně *Das Vögelchen* a *Die Hexe*. z *Ohlasu písní ruských* pak báseň *Die Versöhnung*.

Deutsches Museum přineslo svou recenzi 12. října. Jednalo se především o převyprávěnou předmluvu díla, na závěr však recenzent přidal politickou poznámku: „Přejeme tomuto záměru hodně štěstí; i když odhlédneme od jeho estetické hodnoty, zdá se velkou měrou vhodné, odstranit jisté politické neshody, které tak osudným způsobem ovlivnily v posledních letech historii, a vybudovat mosty přes propast, která je pro obě strany stejně hrozivá a stejně zhoubná. Umění je všeobecný smířitel; jakmile si dva národy začnou sebe navzájem vážit a rozumět si v oblasti krásy, nemají tak daleko k obroušení a srovnání svých politických rozporů.“²⁴³

²⁴¹ *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, 24. 7. 1854, č. 30, s. 202.

²⁴² *Magazin für die Literatur des Auslandes*, 14. 9. 1854, č. 110, s. 439–440.

²⁴³ „Wir wünschen dem Unternehmen den besten Fortgang; abgesehen von seinem ästhetische Werth, scheint es auch in hohem Grade geeignet, gewisse politische Misverständnisse, die so verhängnissvoll geworden sind in der Geschichte unserer letzten Jahre, zu beseitigen und eine Brücke zu werfen über einen Abgrund, der für beide Parteien gleich drohend und gleich verderblich ist. Die Kunst ist eine allgemeine Versöhnerin; haben zwei

V českém prostředí nacházíme zmínku o *Blumenlese* v korespondenci Karla Aloise Vinařického, a to vzácně přímo v dopise od Wenziga. Ten si s Vinařickým mezi lety 1851 a 1854 intenzivně dopisoval kvůli chystaným Vinařického čítankám a také kvůli časopisu *Škola a život*. V dopise z 23. dubna 1854 tak Wenzig napsal Vinařickému: „Upozorňuji Vás na své dílo: ‚Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit, 1. Bändchen‘, vyšlé u Rohlíčka. Kolik tím pořídím, Bůh ví; prozatím práce všude velmi dobře vítána byla.“²⁴⁴ Vinařický na to odpověděl 12. května: „Na Vaši ‚Blumenlese aus der böhmischen Kunst- u. Naturpoesie‘ velmi se těším.“²⁴⁵ Ačkoli jsou to jen stručné zmínky, vyplývá z nich, že se Wenzig snažil své dílo propagovat, a Vinařický byl v tomto ohledu dobrým prostředníkem – měl velký okruh známých, s mnoha lidmi si dopisoval, do Týna za ním často jezdily nejružnější osobnosti a mohl tak šířit Wenzigovo dílo dál.

Z publicistických pramenů komentovali vydání sbírky v *Lumíru*, *Pražských novinách* a v *Obzoru*. Všechny recenze byly velmi pochvalné, stejně jako v předchozích případech se opakoval výčet Wenzigových dřívějších snah, ocenění od Goetheho a výhled do budoucnosti. V *Lumíru* autor se zkratkou Fr. D. (František Doucha, katolický kněz a překladatel, autor literatury pro děti) zakončil recenzi podobně jako předchozí *Deutsches Museum*: „Bývají žel! jisté až příliš rozšířené předsudky, kterých nelze vyvrátiti lépe, nežli makavým poukázáním na to, kterak jsou omylné, spočívající na sebeklamu a nedostatku náležitého poznání. A v odstraňování takových právě předsudkův záleží hlavní účel tohož nového snažení ctěného pana vydavatele.“²⁴⁶

V *Pražských novinách* na úvod přiznává recenzent, že ostýchavě sáhl po knize, vzhledem k rozdílům, které panují mezi českým a německým národem, byl však příjemně překvapen, protože překladateli se podařilo text většinou přeložit takovým způsobem, jako by byl rovnou psán německy. Zároveň vyslovil přání, že překladatel snad do budoucna přeloží další květy české poezie, například Čelakovského *Růži stolistou* nebo Erbenovu *Kytici*. „V poezii ukládá národ své idey, které jím hýbají, své touhy, naděje a záměry. Co u člověka srdce, to literatuře básnictví. Protož dobře pochopil vážený p. překladatel úlohu svou, kdy si vytkl za účel podati Německému obcenstvu kytici z poesie české i národní i umělecké. [...] Překladatel –

Nationen erst angefangen, sich auf dem Gebiete des Schönen zu achten und verstehen, so sind sie auch nicht mehr weit davon entferhn, ihre politischen Gegensätze ebenfalls gegeneinander abzuschleifen und auszugleichen.“ *Deutsches Museum*, 12. 10. 1854, č. 42, roč. 4, s. 593–595.

²⁴⁴ SLAVÍK, Václav Otakar, ed. *Karla Aloisa Vinařického korespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin. III, Korespondence od roku 1849-1859*. Praha: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1914, s. 174.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 175.

²⁴⁶ *Lumír*, 6. 4. 1854, č. 14, s. 334–332.

tlumočník. U nás pak mnohem více, neboť boří zastaralé předsudky a zastává směr hnutí našeho, které zaměřuje tam, kam pádí osvícení národové Evropští.“²⁴⁷

V *Obzoru* byla především recenzována pozdější díla z roku 1855, přesto tam padla zmínka i o *Blumenlese*.²⁴⁸ Recenzent zmínil, že se mělo jednat o začátek větší sbírky, avšak „nakladateli z našeho mocnářství jest těžko proniknouti na německém knihkupeckém trhu“, proto je dobře, že další sbírky se podařilo Wenzigovi vydat v Německu. Zároveň také pozitivně reagoval na recenzi z lipského *Magazin für die Literatur des Auslandes*, na onu pasáž o prázdnotě novoněmecké a francouzské poezie ve srovnání s čistotou českých veršů. Česká poezie musela zůstat přirozenější, prostší, pěla slávu na národ, který sice nebyl nejbohatší, aby své výtvořiny šířil daleko, ale o to skvělejší tyto výtvořiny jsou, a povšimli si toho i cizinci, přesyceni svými díly. Pro českého čtenáře muselo být velmi povzbuzující taková slova čist – něco jiného bylo, když českou literaturu chválili Češi, když však o ní prohlásil německý deník, že je lepší než tvorba novoněmecká a francouzská, byl to důvod k radosti.

Na všech recenzích se shoduje jedna věc, a to fakt, jak dobrou reklamou byla pro Wenziga dávná chvála od Johanna Wolfganga Goetheho. Ačkoli v předmluvě zmínil Wenzig více informací, které přispívaly k dobrému obrazu jeho překladů (kdo je vybral do které antologie atd.), recenzenti si vždy vybrali celkem pochopitelně zmínku o Goethem, která byla zárukou kvality.

3.7 *Rosmarinkranz* (1855)

Roky 1855 a 1856 patřily, co se počtu vydaných knih týkalo, mezi nejméně plodné roky Wenzigovy tvorby. Celkem mu vyšlo šest knih (pokud nepočítáme *Illustrierte geographische Bilder aus Österreich*, který vyšel v lipsko-hallské spolupráci), z toho jeden historický přehled o literatuře, o kterém již byla řeč – *Blicke über das böhmische Volk*, a pět sbírek překladů.

Jednou z nich byla další „květinová“ sbírka *Rosmarinkranz*, vydaná v nakladatelství Josepha Manze v Regensburgu. Toto didakticky zaměřené dílo představovalo výběr z poezie Václava Štulce, Karla Jaromíra Erbena a Boleslava Jablonského.²⁴⁹

„Rozmarýn hraje v písních českého národa důležitou roli; zdobí se jím mladá dívka, když kráčí na svatbě k oltáři, stejně jako tělo, které leží na márách – je k němu upoutána svatá vážnost

²⁴⁷ *Pražské nowiny*, 12. dubna 1854, č. 87.

²⁴⁸ *Obzor: listy pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění zvláště nynějška a vlasti*. V Praze: Jaroslav Pospíšil, 1855, s. 465–467.

²⁴⁹ Boleslav Jablonský (1813–1881), vlastním jménem Karel Tupý, byl katolický kněz a básník, patřil do okruhu vlastenců kolem Josefa Kajetána Tyla, psal milostné a vlastenecké, didakticky zaměřené básně.

země a nebe,²⁵⁰ vysvětlil Wenzig výběr názvu a představil tři autory. Od Štulce si vybral tři legendy (*Das Wort des Heiles*, *Sanct Bonifac* a *Sanct Johannes a Deo*) a 20 ukázek z *Pomněnek*, jejichž vydání z roku 1846 už nebylo k sehnání. U Erbena je zvýrazněno, že *Kytici*, z níž byly vybrány překlady, si do své knihovny vybrala sama císařovna Alžběta. Krom toho je u něj také zmíněna „Božena Němec“ jako vynikající vypravěčka pohádek (Wenzig si tímto připravoval půdu na vydání *Westslawischer Märchenschatz*, které přišlo o dva roky později). Wenzig si z *Kytice* vybral *Poklad*, *Štědrý večer*, *Zlatý kolovrat* a *Záhořovo lože*. Od Jablonského byly přeloženy básně z *Moudrosti otcovské* aneb *Šalamouna* (*Solomon*). Ke svému překladu Wenzig poznamenal, že může s čistým svědomím říct, že jeho překlad je věrný, i když pro něj samozřejmě „duch a duše díla byly důležitější než pouhé slovo“.²⁵¹

Ve sbírce nejvíc prostoru zaujímá překlad Karla Jaromíra Erbena. Štulc dostal prostor na 50 stranách, Jablonský na necelých 40 a výběr z *Kytice* zabral téměř 100 stran. Je s podivem, že Wenzig nezařadil do výběru básně *Kytice*, která by se hodila jak tematicky k názvu Wenzigovy sbírky, tak i jako představení Erbenových básní vhodné pro německý svět. Je však možné, že se snažil vyhnout jejímu vlasteneckému obsahu. Balady z *Kytice* ostatně do zbytku sbírky příliš nezapadají – mezi Štulcovými legendami a moralizujícími básněmi z *Pomněnek* a básněmi Jablonského, které představovaly soubor rad otce synovi, působí *Kytice*, jejíž umělecká hodnota byla přece jen výše, poněkud nepatříčně.²⁵²

Německá recenze v *Blätter für literarische Unterhaltung* přišla 8. května 1856. Její autor Hermann Marggraff představil sbírku na základě překladatelovy předmluvy a z obsahu vyzdvihl především *Zlatý kolovrat*, který byl podle něj zvláštní jak ve svém námětu, tak v provedení. I v německém překladu byl velmi čtivý, český originál pak musí být ještě lepší.²⁵³

V *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst* recenzoval dílo Theophil Pisling, původně pražský a následně vídeňský publicista, v článku nazvaném *Slavische Dichtungen in deutscher Bearbeitung*. Ten si stěžoval na kolísající kvalitu předloh a oproti dřívějším, dle něj monotónním Čelakovského Ohlasům ocenil Erbenovy balady jako vynikající úpravu lidových

²⁵⁰ „Der Rosmarin spielt in den Liedern des böhmischen Volkes eine große Rolle; denn die Jungfrau wird mit ihm geschmückt, sowohl wenn sie als Braut zum Altare schreitet, als wenn sie, eine Leiche, auf der Bahre liegt – der heilige Ernst der Erde und des Himmels ist an ihn geknüpft.“ WENZIG, Josef. *Rosmarinkranz. Eine Sammlung böhmischer Dichtungen*. Regensburg: Verlag von G. Joseph Manz, 1855, s. III.

²⁵¹ „...obwohl mir dabei natürlich der Geist und die Seele mehr galten, als das bloße Wort.“ Tamtéž, s. VIII.

²⁵² DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *„Neue Bienen fremder Literaturen“: der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 85.

²⁵³ *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 19., 8. Mai 1856, s. 348.

pohádek.²⁵⁴ V souhrnném článku *Joseph Wenzig und die böhmische Literatur*, který byl uveřejněn v berlínském *Magazin für die Literatur des Auslandes*, je pak sbírka stručně představena a na ukázkou jsou předloženy dvě básně ze *Salomona*.²⁵⁵

Na české straně se objevily reakce v *Lumíru*, *Pražských novinách* a *Časopisu českého muzea*. Jedná se o kratší zmínky v člancích, v nichž je zároveň hodnocen i Wenzigův překlad *Nové rady* Smila z Pardubic, který vyšel v ten samý rok v Lipsku. *Lumír* představil sbírku *Rosmarinkranz* jako dílo, v němž překládání autoři zdařile reprezentují českou mladší poezii.²⁵⁶ *Pražské noviny* píší o básních, že jsou to „vesměs čelnější výtvoři básnické a dobře vybraný pro posuzovací obecnost, pro které jsou určeny“ a že v básních Štulce a Jablonského lze pozorovat vlastensko-náboženský obsah, „hluboký názor a mravnou sílu národa“ pak v baladách Erbenových.²⁵⁷ *Časopis českého muzea* pak jen sděluje, že není třeba se o těchto básních rozepisovat více, protože jsou čtenářům dobře známy, a výbor v celku musí chválit, překlad že je „věrný, plynňý a svědčí o tom, že původce jeho nadán je duchem básnickým.“²⁵⁸

Wenzigovi se u tohoto díla také dostalo ocenění nejvyššího, protože na základě jeho žádosti ze 17. listopadu 1855 byl 26. ledna 1856 informován pražským místodržitelem, že jeho spis *Rosmarinkranz* byl zařazen do privátní knihovny císařovny Alžběty.²⁵⁹

3.8 Překlady starší české literatury

Pro své překlady si Wenzig zvolil výběr z díla Tomáše Štítného a *Novou radu* Smila z Pardubic. Vydané knihy nebyly jediným způsobem, kde Wenzig tuto oblast zájmu prezentoval – krom ukázek, které použil v *Blicke über das böhmische Volk*, je zveřejnil ve výročních zprávách pražské reálky, kde byl ředitelem, v české i německé verzi. Obě díla pak vyšla v Lipsku pod názvy *Der neue Rath des Herrn Smil von Pardubic, eine Thierfabel aus dem 14. Jahrhundert, nebst dessen übrigen Dichtungen und einer Auswahl aus seiner Sprichwörtersammlung* (1855), v nakladatelství Rudolpha Weigela, a *Studien über Ritter*

²⁵⁴ *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst*, č. 45, 5. October 1855, s. 339. Srov. DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *"Neue Bienen fremder Literaturen": der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 85.

²⁵⁵ *Magazin für die Literatur des Auslandes*, č. 137, 15. November 1855, s. 545–546.

²⁵⁶ *Lumír*, č. 35, 13. 9. 1855, s. 893.

²⁵⁷ *Pražské noviny*, č. 242, 13. 10. 1855.

²⁵⁸ *Časopis Musea království Českého*, roč. 29, č. 3, 1855, s. 420.

²⁵⁹ Pražské místodržitelství Josefu Wenzigovi, 26. ledna 1856, č. 532, *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, kart. 1.

Thomas von Štítné. *Ein Beitrag zur europäischen Culturgeschichte* (1856) v nakladatelství Carla Wiedemanna.

Předmluva ke spisu *Der neue Rath* vycházela ze statě *O Nové Radě pana Smila z Pardubic*, uveřejněné ve Třetí roční zprávě c. k. české vyšší reální školy v Praze za školní rok 1854. Wenzig zde představil autora jako spisovatele náležejícího do doby lucemburské, a uvedl pět spisů, které mu byly připisovány (s tím, že s jistotou se ví jen o prvních, že pocházejí od něho, ale i ostatní nesou podobné známky): *Nová rada*, *Rada otce synovi*, *Svár vody s vínem*, *Podkoní a žák*, *Sbírka staročeských průpovědí a přísloví*. *Nová rada* pak je satirický spis, v němž sněm zvířat radí budoucímu králi říše lvovi, což je alegorie k dobové situaci, v níž nastupoval na trůn Václav IV. Wenzig ve spisu zdůrazňuje jeho historický přínos, protože čtenářům ukazuje Čechy v jejich tehdejší zřízení, jejich úřady, stavy, mravy a obyčeje. Z uměleckého hlediska není hodnota díla v novosti námětu, ale v živé kresbě zúčastněných stran, kontrastu vtipu a vážných prvků a psychologické věrohodnosti charakterů. Jeho překlad není ani tak překladem, jako spíše volným přepracováním, v němž zkrátil některé verše a upravil oproti předloze mírně pořadí zvířat. Odkázal se zde na Goetheho, který podobným způsobem upravil *Kytici* z Rukopisu královédvorského. Kromě *Nové rady* jsou částečně přeložené taky zbylé čtyři spisy. U *Rady otce synovi* Wenzig zmiňuje původní německou předlohu *Der Winsbeke*, podle které pravděpodobně básnil Smil Flaška z Pardubic; *Svár vody s vínem* a *Podkoní a žák* jsou dvě „naivně smělé, avšak neškodné humoresky“ a *Průpovědi a přísloví* poskytují důležitý příspěvek ke charakteristice českého národa.²⁶⁰ Překlad vycházel z prvního dílu *Wýboru z české literatury*, který vyšel v Praze v roce 1845.

Wenzig překlad těchto starších děl výrazně přepracoval a zkrátil. Z původních 2090 veršů *Nové rady* jich zůstalo pouhých 613, tedy méně než třetina. Navíc byly mnohé výrazně upraveny, takže Wenzig zde německému čtenáři předkládá spíše svojí verzi spisu. Stejně tak byly zkráceny i *Rada otce synovi* na polovinu, *Svár vody s vínem* na necelou polovinu. Nejvíce ponechal Wenzig *Podkonímu a žákovi*, kde se počet veršů změnil z 486 českých na 339 německých. Kvalitativně se mu nejlépe podařilo převést závěrečné *Průpovědi a přísloví*, v nichž si pomohl rozšířením z prozaického krátkého originálu na stručná dvojverší. Výběr těchto přísloví byl také uveřejněn v *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur*.²⁶¹

²⁶⁰ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 377–381.

²⁶¹ NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985, s. 17–20.

V *Deutsches Museum* považoval kritik se zkratkou Kr. za nejpovedenější část vydaného spisu (vedle přirozené řeči a svěžího provedení *Nové rady*) právě zmíněná přísloví, z nichž se také rozhodl šest uvést na ukázkou.²⁶² Menzelův *Literaturblatt* reagoval na nový spis pouze stručně jako na „vyučovací básně“ a o příslovích prohlásil, že jsou psaná jazykem, jakým by lid nikdy nemluvil.²⁶³ V *Heidelbergischen Jahrbücher für Literatur* pak byl pouze bez komentáře načrtnutý obsah svazku.²⁶⁴ *Brünner Zeitung* po květnatém úvodu o pohřbených pokladech, které v nové době vysvítají na povrch, vychválily Wenzigovu snahu představit německému publiku ze starší literatury také něco dalšího krom Rukopisu královédvorského (zároveň je tu zmíněn Goethe a jeho přebásnění *Kytice*). Krom toho zdůraznily (jako i některé recenze předchozí) skvostnou vazbu, v níž byla tato kniha vydána.²⁶⁵

Pražské noviny spojily recenzi *Der neue Rath* s rozsáhlejší zprávou, která zároveň referovala i o *Rosmarinkranz* a *Blicke der böhmische Volk*. Ocenily zejména to, že Wenzig nepřeložil dílo otrocky, ale tak, „dle Goethova příkladu“, aby někde slova rozvinul, jinde zkrátil, zatímco přihlížel k tomu, aby to neškodilo původnosti a smyslu díla, „v kterémto ohledu se osvědčil pan Wenzig nejen co možná svědomitý leč i důkladným znalcem obou těchto sousedních jazyků a národů.“²⁶⁶ Podobně komentuje Wenzigův překlad i *Časopis českého muzea*: „Můžeme zajisté směle říci, že staročeský básník nikterak spracováním p. Wenzigovým neutrpěl. Verš je lehký, přirozený a plynňý, barvy živé; skrácením pak nabyla skládání tato větší jadrnosti a zajímavosti, že se nám skoro zdá, že tím způsobem jen získala. Zvláště živě a obratně dovedl p. Wenzig spracovati některá přísloví ze sbírky Flaškovy. Čtou se zajisté tak krásně jako podobná Goethova.“ Opět se ukazuje, že stačí v předmluvě zmínit Goetheho (tentokrát trochu nahodile, protože jeho spojitost s tímto překladem byla velmi malá) a jeho jméno se objeví v každé druhé reakci.

Spis věnovaný Tomáši Štítnému ze Štítného byl spíše odborným pojednáním než překladem, ačkoli ho Wenzig doplnil ukázkami z díla. Vycházel ze dvou přednášek, které měl v roce 1854 v královské české společnosti nauk. Tyto dvě přednášky následně proměnil na dva příspěvky do čtvrté a páté roční zprávy české vyšší reálky v Praze: V roce 1855 se jednalo o

²⁶² *Deutsches Museum*, č. 30, 27. September 1855, s. 464–465.

²⁶³ *Literaturblatt*, č. 88, 3. November 1855, s. 351.

²⁶⁴ *Heidelbergischen Jahrbücher für Literatur*, sv. 1, 1855, s. 957–958. Srov. DREWS, Peter. Josef Wenzig als Vermittler tschechischer Literatur im deutschen Sprachraum. In: MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *„Neue Bienen fremder Literaturen“: der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016, s. 86.

²⁶⁵ *Brünner Zeitung*, 13. 1. 1856, s. 78.

²⁶⁶ *Pražské noviny*, 13. 10. 1855.

článek *Tomáš ze Štítného vůbec a jeho „myšlenky o Bohu“* zvláště, v roce 1856 *Tomáš ze Štítného a spis jeho o andělech a lidech*. Vycházel ze dvou spisů, které čerstvě vyšly v Praze, a to ze spisu Ignáce Jana Hanuše *Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného* z roku 1852 a Erbenovy edice *Knížky šestery o obecných věcech křesťanských* taktéž z roku 1852.²⁶⁷

V předmluvě k vydanému spisu vyzdvihl Wenzig Štítného kvality citací z *Výboru z literatury české*, který vyšel v roce 1845 a obsahoval také ukázky z díla Tomáše Štítného. „Netoliko neobyčejná plodnost spisovatele tohoto, ale i ušlechtilý vlastenecký smysl, duch nábožný, jasný rozum, hojné známosti, a jadrný hebký i jemný jazyk, staví ho v čelo všech spisovatelův národních onoho věku.“²⁶⁸ Následoval očíslovaný seznam Štítného spisů a jejich částí, na které Wenzig ve svých studiích potom odkazoval, a Štítného životopis, který Wenzig přeložil z Erbenovy edice *Knížek šesterých*.²⁶⁹

On sám ze Štítného odkazu zdůraznil zaprvé jeho osobnost, která při vší vzdělanosti a učenosti zůstává ryzí, čistá, nepokažená, stranou veškerých „malicherných národnostních sporů“, protože hájil jak slovanského Milíče z Kroměříže, tak Němce Konráda Waldhausera. Byl vlastencem a psal svobodomyšlně, ale s mírností a hlubokou nábožností. Druhý důležitý význam jeho spisů je význam historický, protože ukazují dobu, kdy Čechy vzkvétaly pod Karlem IV., kdy byla založena univerzita, navíc byl ve styku s nejvýznamnějšími muži své doby. Třetí význam je pak význam toho, že psal v národní řeči, a čtvrtý je filozoficko-náboženský význam. Následně Wenzig rozebíral Štítného dílo především z náboženského a filozofického hlediska a dokládal své myšlenky citacemi. Tuto část zakončil myšlenkou, že by bylo zajímavé srovnat Štítného s dalšími dvěma významnými muži „čechoslovanského“ kmene, Husem a Komenským. (Ve svých *Sebraných spisech*, kde tuto pasáž cituje, pak přidal ještě třetího Chelčického a také dodal: „Na konci nemohu potlačit myšlenku, která mi již často připadla, totiž, že Štítný [...] a dr. B. Bolzano nejednu mají mezi sebou podobnost, jen arci že středověkému Štítnému novověký Bolzano co zpytatel předčí.)²⁷⁰ Na závěr pak doplnil spis ukázkami: *Glaube, Hoffnung und Liebe; Hausherr, Hausfrau und Gesinde; Die Engel und die Menschen; Die Stufenweg; Gedanken über Gott*. Vybral dle svých slov ty části, které nejlépe

²⁶⁷ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 334.

²⁶⁸ ŠAFÁŘÍK, Pavel Josef, ed. *Wýbor z literatury české*. 1. díl. Praha: W kommissi u Kronberga i Řiwnáče, 1845, s. 637.

²⁶⁹ ERBEN, Karel Jaromír, ed. *Tomáše ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských*. V Praze: Pražská univerzita, 1852, s. III–XXXVI.

²⁷⁰ WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 376. Srov. WENZIG, Josef. *Studien über Ritter Thomas von Štítné*. Leipzig: Wiedemann, 1856, s. 75.

ukazují poetickou hodnotu díla. Překládal takovým způsobem, aby zachoval poetické prvky prózy, například rytmiku, ale díky tomu, že nebyl vázán veršem, mohl překládat věrně originálu.

O díle Tomáše ze Štítného bylo stručně pojednáno například v již zmíněném článku *Joseph Wenzig und die böhmische Literatur*, uveřejněném 15. listopadu 1855 v *Magazin für die Literatur des Auslandes*. Vzhledem k datu se nejednalo o recenzi vydané publikace, ale článku ve výroční zprávě reálky, a byl zde stručně představen Tomáš Štítný a uveřejněna ukázka z části *Gedanken über Gott*. Krom toho však autor, označený zkratkou E. K.-r., napsal obsáhlý úvod, v němž se vyjadřoval k Wenzigově roli zprostředkovatele literatury. Ocenil jeho nesmírnou aktivitu a snahu vytvořit pouto vzájemného respektu mezi Čechy a Němci, a zdůraznil, že Wenzig je k tomu obzvláště povolán, vzhledem k tomu, nakolik je obeznámen s výchovným a vzdělávacím procesem obou národností (učil jak na německé, tak české reálce). Jeho zásluhy rozdělil recenzent na tři části: za první se Wenzigovi daří stále více seznamovat Němce s literaturou své vlasti, která je přirozeně krásná a nesmírně bohatá, za druhé to činí kvalitním překladem, a za třetí, je plný lásky a pochopení k německé kultuře a německému vzdělávání, což dokládá i to, že dle uveřejněné výroční zprávy učí ve třetí třídě vyšší reálky německý jazyk a literaturu a prezentuje tak žákům skvosty německé literatury.²⁷¹

Deutsches Museum referovalo o vydaném spisu 18. prosince 1856 (spolu s další Wenzigovou básnickou sbírkou *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*). V recenzi byl Tomáš Štítný pouze stručně představen a označen za důležitou osobnost své doby, s jejímiž myšlenkami se čtenáři díky publikaci mohou seznámit.²⁷² *Blätter für literarische Unterhaltung* vydaly zprávu až v dubnu 1857. Na úvod zdůraznily důležitost tohoto rozšiřování informací o „našem nejbližším slovanském sousedovi“, jež musí být zřejmá všem vzdělaným osobám, které uznávají vznešené národní úsilí v oblasti literatury. Dlouho už se však v této oblasti ozývá pouze jeden hlas, a to hlas Wenziga, který není jen mistrem německého výrazu, ale také ví, jak prezentovat v němčině česká slova a české názory, aniž by to působilo násilně. V novém nábožensko-filozofickém spisu předkládá pak středověkého učence, jeho život, myšlenky a ukázku z díla.²⁷³

Z českých novin se šířeji vyjádřily *Lumír* a *Pražské noviny*. V *Lumíru* se jednalo o spíše skromnou připomínku, spojenou také s upozorněním na *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*. Spis o Tomáši ze Štítného je „vzácný příspěvek pro Němce, kteří spravedlivou vůli mají, přesvědčiti se o vysokém stupni vzdělanosti staročeské a oceniti slavné naše

²⁷¹ *Magazin für die Literatur des Auslandes*, č. 137, 15. November 1855, s. 545–546.

²⁷² *Deutsches Museum*, č. 51, 18. December 1856, s. 916–917.

²⁷³ *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 18, 30. April 1857, s. 333–334.

muže.“ Wenzig dle recenzenta důmyslně a samostatně soudí o neocenitelném Tomáši ze Štítného a „v pilném a věrném“ překladu přináší ukázky z jeho tvorby.²⁷⁴ *Pražské noviny* přinesly rozsáhlejší zprávu, rozdělenou do tří čísel na konci listopadu 1856, taktéž o *Studien über Ritter Thomas von Štítné a Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*. Recenzent zde představil obsah spisu a zejména ocenil, že „výbor tento má i tu dobrou vlastnost, že jest tak opatrně uspořádán, že se Wenzigova studia mohou dáti do rukou nejen obecného člověka, leč i do rukou mládeži, která z nich s velkým prospěchem kořistiti může.“²⁷⁵

3.9 *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten* (1856)

Pro svoji další sbírku překladů si Wenzig vybral nakladatelství Carla Wiedemanna v Lipsku, u kterého v tom samém roce vydal také předchozí *Studien über Ritter Thomas von Štítné*. Sbírkou *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten* obsahovala na 315 stranách celkem sedm „věnců“, které Wenzig uvil z básní svých oblíbených básníků Jana Kollára a Františka Ladislava Čelakovského. Jednalo se o velmi luxusní vydání s krásně zdobenou vazbou (viz příloha č. 6).

V úvodu Wenzig představil stručně vývoj české literatury s přehledem svých yvdaných spisů a krátké životopisy Kollára a Čelakovského. Nemohl samozřejmě vynechat Goetheho recenzi („Díky sonetům, které jsem přeložil a uveřejnil v německém *Muzejníku*, byl sám Goethe na toto dílo upozorněn a vyjádřil svůj obdiv v *Kunst und Alterthum*.“²⁷⁶) a zmíněn byl také John Bowring a cesta české literatury do Anglie. Krom toho se u pasáže o Kollárovi rozepsal o tom, že mu mnozí vyčítali protiněmecké tendence a obviňovali ho z panslavismu, což Wenzig vyvrací; podle něj Kollár směřoval k přirozené vzájemnosti slovanské literatury. Pokud by někdo tento panslavismus chtěl kritizovat, musel by také kritizovat „pangermanismus“ založený na společné řeči Němců.

První dva věnce obsahovaly výběr sonetů. Počet sonetů navýšil Wenzig na celkem 74 (oproti 50 z *Blüthen neuböhmischer Poësie*). První věnec obsahoval úplný první zpěv ze *Slávy dcery*, celkem 50 znělek, druhý věnec pak zbývajících vybraných 24 básní, které už neměly

²⁷⁴ *Lumír*, č. 47, 20. 11. 1856, s. 1128.

²⁷⁵ *Pražské noviny*, 27., 28., 30. 11. 1856.

²⁷⁶ „Durch eine von mir in der leider eingegangenen deutschen Museumszeitschrift gelieferte Übertragung mehrerer Sonette wurde selbst Goethe auf das Werk aufmerksam, der die Übertragung in ‚Kunst und Althertum‘ seines Lobes würdigte.“ In: WENZIG, Josef. *Kränze aud dem böhmischen Dichtergarten*. Leipzig: Wiedemann, [1856].

formu sonetu, aby bylo možné snadněji zachytit jejich sdělení, a jsou především milostného, částečně i vlasteneckého zaměření.

Dalších pět věnců tvoří Čelakovského dílo. První věnec byl uvitý z 30 básní *Ohlasu písní českých*, v druhém se nacházelo 40 básní z *Růže stolisté*, třetí obsahoval 24 básní z *Ohlasu písní ruských*, čtvrtý 17 básní smíšených a 7 znělek a pátý různé krátké básně, epigramy atd, kterých bylo celkem 56.

Některé z reakcí na toto dílo již byly zmíněny v předchozí kapitole, protože současně referovaly o *Studien über Ritter Thomas von Štítné*. Například článek *Zur böhmischen Literatur* v *Deutsches Museum* ocenil zejména to, jak předkládané dílo ukazuje Němcům slovanský lidový charakter.²⁷⁷ *Österreichische Blätter für Literatur* si povšimly elegantní vazby a v souvislosti s německým vydáním zmínily Wenzigovu vazbu na pedagogy Körnera a Vogela a jeho činnost na *Bilder aus Österreich*.²⁷⁸ Opět Wenziga vychválil již známý recenzent se zkratkou E. K.-r. v článku *Joseph Wenzig's neueste böhmische Studien*, který vyšel v berlínském *Magazin für die Literatur des Auslandes* a byl doplněn několika ukázkami.²⁷⁹ *Blätter für literarische Unterhaltung* již tak pozitivní nebyly; recenzentovi se nelíbila pasáž hájící Kollára proti nařknutí z panslavismu („To se nám Němcům upřímně ještě nestalo, aby nás někdo obvinil z pangermanismu!“)²⁸⁰ a poznamenal, že Wenziga je třeba brát s rezervou, protože k české literatuře nepřistupuje objektivně; přesto je však nutné ocenit jeho píli a snahu seznamovat s českou literaturou.

Z českých novin informovaly o novém Wenzigově spisu v předchozí podkapitole zmíněné *Pražské noviny*. „V německý jazyk přeložená díla obou těchto slovanských velikánů [tj. Čelakovského a Kollára, pozn. aut.], vydají jasná svědectví německému čtenáři o tom, čeho mu zapotřebí jest, aby nesoudil křivě o literatuře a duševních výtvorech ač malého, přece u porovnání jeho vzdělanosti s národními jeho ústavy dosti čilého národa českého. O překladu nebudeme slov šířiti. Kdož by neznal výtečné překlady Wenzigovy? Jak všudy tak i zde snažil se velezasloužilý spisovatel, aby věrně podal ducha českého ve formě tak dobré, jak vůbec u překládání básní do jazyka naší skladbě tak cizího lze dosáhnouti.“²⁸¹

Kromě poměrně pozitivních reakcí tisku se však Wenzigovi dostalo znovu ocenění z císařského dvora. Stejně jako u *Rosmarinkranz*, 12. listopadu 1856 zjevně napsal na

²⁷⁷ *Deutsches Museum*, č. 51, 18. December 1856, s. 916–917.

²⁷⁸ *Österreichische Blätter für Literatur*, č. 29, 19. Juli 1856, s. 228.

²⁷⁹ *Magazin für die Literatur des Auslandes*, č. 13, 29. Januar 1857, s. 51–52.

²⁸⁰ „Das ist uns Deutschen wahrhaftig noch nich passirt, daß man uns des Pangermanismus beschuldigt!“ In: *Blätter für literarische Unterhaltung*, č. 15, 9. April 1857, s. 282.

²⁸¹ *Pražské noviny*, 28. 11. 1856.

místodržitelství žádost, zda by jeho nově vydané dílo nemohlo být posouzeno jako vhodné pro privátní knihovnu císařovny Alžběty. 30. prosince mu přišla odpověď, že císařovna ráčila jeho žádosti vyhovět a výtisk ať zašle Wenzig bezodkladně na sekretariát Jejího Veličenstva. Wenzig tak učinil 7. ledna 1857. 6. května 1857 pak obdržel prostřednictvím místodržitelství dopis s poděkováním.²⁸² Neopomněl se o tomto ocenění zmínit ve svém *Literaturbild* v souvislosti s Čelakovského tvorbou: „...další výběr z jeho básní v mém „Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten“, Leipzig 1856, kteréžto dílo nejvyšší poctu získalo, že bylo přijato do osobní knihovny Jejího Veličenstva císařovny Alžběty Rakouské.“²⁸³

3.10 *Westslawischer Märchenschatz* (1857)

Poslední velkou sbírkou překladů, kterou Wenzig vydal, byly pohádky, lidové balady, romance, písně, přísloví i duchovní písně sebrané ve *Westslawischer Märchenschatz. Der Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgesängen und Sprüchworten* a vydané v Lipsku v nakladatelství Carla Lorcka. Svazek vyšel jako první z plánované edice *Culturgeschichtliche Hausbibliothek*,

„Čím více se nejvzdálenější národy a státy Evropy díky novým druhům dopravy přibližují, tím více se organizují do jednoho celku, ve kterém jeden člen nemůže být vůči druhému lhostejný; tím důležitější je, aby se přiblížily také duchovně a navzájem se seznámily, aby si k podpoře vzájemných vztahů přátelsky podaly ruce,“²⁸⁴ zahájil Wenzig předmluvu napsanou 15. července 1857 v Praze. Pokračoval představením Čechů, Moravanů a Slováků: Češi „dávají přednost ekonomice, přestože jsou také šikovnými pracovníky v továrnách; mají zvláštní talent pro hudbu a matematiku, snadno se učí cizí jazyky a jsou odvážnými, inteligentními válečníky (většinu rakouského dělostřelectva tvoří Češi) stejně jako dovednými úředníky, kteří slouží ve

²⁸² Pražské místodržitelství Josefu Wenzigovi, 30. prosince 1856, č. 12601, a 6. května 1857, č. 4171. *Archiv Národního muzea*, fond Wenzig Josef, kart. 1.

²⁸³ „Ferner eine Auswahl aus seinen Gedichten in meinen „Kränzen aus dem böhmischen Dichtergarten“, Leipzig 1856, welchem Werke die allerh. Ehre zu Theil wurde, in die Privatbibliothek Ihrer k. k. apost. Majestät der Kaiserin Elisabeth von Österreich aufgenommen zu werden.“ In: WENZIG, Josef. *Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854*. Prag: K. k. Hof-Buch- und Kunsthandlung F. A. Credner, 1858, s. 16–17.

²⁸⁴ „Je mehr selbst die entferntesten Völker und Staaten Europa's durch die neugeschaffenen Verkehrsmittel räumlich zusammen rücken, und je mehr sie sich zu einem Leibe organisiren, in welchem ein Glied dem andern nicht gleichgültig sein kann: um desto nöthiger ist es, daß sie sich auch geistig näher kommen und sich wechselseitig kennen lernen, um sich zur Förderung ihres gemeinschaftlichen Besten freundlich die Hand zu reichen.“ WENZIG, Josef. *Westslawischer Märchenschatz: ein Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgesängen und Sprüchwörtern*. Leipzig: Carl B. Lorck, 1857, s. V.

všech zemích monarchie“,²⁸⁵ Moravané jsou dle Wenziga velmi odlišní, jiní jsou hanáčtí Moravané nebo Valaši, a Slováci v severozápadních Uhrách jsou pak snaživí lidé, kteří se živí prodejem domácího zboží ve vzdálených zemích. „Všeobecně známé, upřímné, ale zaostalé a špinavé dráteníky bychom neměli brát jako reprezentaci celého národa,“²⁸⁶ zakončil Wenzig tuto pasáž mírnou snahou o vyvrácení určitého stereotypu (ačkoli obecně jeho definice národů stereotypizaci zjevně podléhala, jak je vidět výše z popisu Čechů).

Wenzig dále upozornil čtenář, aby předešel nedorozumění, na dvě věci: že se za prvé nejedná o vědecké dílo (ačkoli může jeho sbírka poskytnout materiál k mnoha budoucím vědeckým pracím), a za druhé že sbírka obsahuje pouze lidovou poezii, nic uměle vytvořeného.

Sbírku rozdělil do dvou oddělení. První oddělení sestává z děl částečně vydaných, částečně nevydaných sbírek Karla Jaromíra Erbena, Boženy Němcové, Jakuba Malého,²⁸⁷ Beneše Kuldy,²⁸⁸ Matěje Mikšíčka,²⁸⁹ Štefana Daxnera²⁹⁰ a Jána Rimavského.²⁹¹

Základ slovanského světa, který se v pohádkách odráží, je dle Wenziga upřímná vnitřní religiozita, víra v nebe a peklo, která je stále neotřesená a živá. Obzvláště pohádky učí vzájemnou lásku mezi členy rodiny, úctu ke stáří, službu druhým a zbožnost. Vyjadřuje se i k postavě „čerta“ jako ke zvláštní postavě, která pomáhá tomu, kdo se chová dobře, a dokonce pokud čert poruší morální zásady (když ukradne almužnu chudým), je potrestán ostatními čerty vyhoštěním z pekla na tři roky. Ti, kteří žijí poctivě, se nemají čeho bát. Pohádky tak ukazují lid, jak žije, s jeho zvyky a pověrami, jak přemýšlí a raduje se. Některé pohádky jsou podobné jiným evropským pohádkám, například pohádkám bratří Grimmů, ale pokud je čtenář porovná, zjistí, že ani jedna není úplně stejná. Podobné prvky patří ke kulturní výměně, stejně jako v jazyce, a nemusí být přejímány jen jeden od druhého, ale mohou pocházet ze stejného zdroje a následně po staletí upravována.

²⁸⁵ „Sie treiben mit Vorliebe Oekonomie, obwohl sie auch in Fabriken anstellige, gewandte Arbeiter abgeben; für Musik und Mathematik zeigen sie besonderes Talent, lernen fremde Sprachen leicht, und liefern tapfere, intelligente Krieger (die österreichische Artillerie besteht zum größeren Theil aus Böhmen), so wie geschickte Beamte, die in allen Kronländern der Monarchie verwendet werden.“ Tamtéž.

²⁸⁶ „Die allgemein bekannten, ehrlichen, aber verkümmerten und schmutzigen Drahtbinder darf man nicht für Repräsentanten des ganzen Volkes nehmen.“ Tamtéž, s. VI.

²⁸⁷ Jakub Malý (1811–1885) byl český spisovatel, novinář a překladatel především z angličtiny, známý svými polemickými spisy proti vládním poměrům. Vydával historické spisy a také sbíral české pohádky a pověsti, ke konci života vydal paměti mapující české národní obrození s názvem *Naše znovuzrození*.

²⁸⁸ Beneš Method Kulda (1820–1903) byl moravský buditel a kněz, sběratel lidových písní a pohádek.

²⁸⁹ Matěj Mikšíček (1815–1892) byl moravský sběratel lidové tvorby a spisovatel.

²⁹⁰ Štefan Marko Daxner (1822–1891) byl slovenský národní buditel, šlechtic, politik a publicista, člen štúrovské generace, sběratel lidových pověstí.

²⁹¹ Ján Francisci-Rimavský (1822–1905) byl slovenský spisovatel a státník, patřil ke štúrovské generaci, jako první začal vydávat slovenské povídky a pověsti.

Druhá část se věnovala písním, baladám, romancím, legendám a příslovím a pocházela ze sbírek Erben, Šafaříka, Kollára a Čelakovského, dále Františka Sušila²⁹² a Josefa Vlastimila Kamarýta. Zároveň Wenzig zařadil i několik přísloví od Smila z Pardubic. Závěr sbírky tvořily české melodie zapsané notovými zápisy, Wenzig odkázal čtenáře na sbírku Erbenovu doplněnou notami pro fortepiano od Jana Pavla Martinovského.²⁹³ Melodie jsou zároveň velmi oblíbené v Rakousku, takže pokud proniknou až tam, bude to považovat Wenzig za obzvláště úspěšné.

Předmluvu Wenzig zakončil následujícím: „Jako doplněk k celku se zde objevuje píseň, která v přísném slova smyslu nevzešla od lidí ani slovem, ani textem, ale následně se stala součástí lidí. Jedná se o píseň: „Kde domov můj?“. Napsal ji český dramaturg J. K. Tyl, hudbu složil zasloužilý divadelní hudebník F. Škroup a poprvé byla lidem předvedena v roce 1830. Od té doby se stala tak oblíbenou, že se stala součástí vysoké i nízké společnosti, stejně jako dalších slovanských národů. Protože dokonale charakterizuje zemi a její obyvatele, zahrnul jsem ji se souhlasem skladatele a vydavatele i sem.“²⁹⁴ Píseň *Mein Vaterhaus?*, tedy *Kde domov můj?*, se stala jedinou výjimkou v celé sbírce, která jinak předkládala lidovou tvorbu, a symbolicky tak uzavřela nejen *Westslawischer Märchenschatz*, ale svým způsobem také Wenzigovu překladatelskou činnost.²⁹⁵

Příspěvky do sbírky Wenzig sháněl jak ve vydaných publikacích, tak přímo od autorů. Jedním z nich byla Božena Němcová, jejíž korespondence nám o tom přináší zprávu.

Wenzigovo jméno není poprvé zmíněno v souvislosti s překlady. S Boženou Němcovou měl co do činění už dříve, protože její syn Hynek Němec byl žákem pražské české reálky. Když 19. října 1853 zemřel, Josef Wenzig se s učitelským sborem a všemi šesti třídami vyšší reálky zúčastnil jeho pohřbu, který se konal 21. října a byla zaplacen z příspěvků Hynkových

²⁹² František Sušil (1804–1868) byl moravský kněz, vydal sbírku *Moravské národní písně s nápěvy do textů vřazenými*, která vyšla v sešitech mezi lety 1853 a 1859, souborně v roce 1860.

²⁹³ Jan Pavel Martinovský (1808–1873), český skladatel, jedná se o dílo: ERBEN, Karel Jaromír, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách* [hudebnina]. V Praze: nákladem J. Hoffmanna, [před r. 1849?].

²⁹⁴ „Als Zugabe zu dem Ganzen erscheint ferner ein Lied, das im strengen Sinne des Wortes weder dem Texte, noch der Melodie nach aus dem Volk hervorgegangen, wohl aber in das Volk übergegangen ist. Es ist dies das Lied ‚Mein Vaterhaus?‘. Es wurde von dem böhmischen Dramaturgen I. K. Tyl gedichtet, von dem verdienstvollen Theatercapellmeister F. Škroup in Musik gesetzt und im Jahr 1830 bei der Darstellung eines Volksstückes zuerst vorgetragen. Seitdem erlangte es eine solche Beliebtheit, daß es sowohl in den höheren, als niederen Kreisen der Gesellschaft, wie auch bei anderen slawischen Volksstämmen heimisch geworden ist. Da es Land und Leute trefflich charakterisirt, habe ich es hier, unter Zustimmung des Componisten und seines Verlegers, mit aufgenommen.“ WENZIG, Josef. *Westslawischer Märchenschatz: ein Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgeängen und Sprüchwörtern*. Leipzig: Carl B. Lorck, 1857, s. XII.

²⁹⁵ K dalším německým překladům české hymny viz STOLZ, Karl. Tyls Eigene Übersetzung?. In: *Zeitschrift Für Slavische Philologie*, roč. 44, č. 1, 1984, s. 76–84.

spolužáků. Vzhledem k napjaté situaci o tomto záměru Wenzig informoval předem pražské místodržitelství. Když to zjistil pražský policejní ředitel Leopold Sacher, bezodkladně informoval šéfa nejvyššího policejního úřadu ve Vídni Johanna Kempena. Hynek Němec prý nebyl nijak vynikající žák a s přihlédnutím k okolnosti, že Hynek bydlel u Josefa Franty Šumavského, „známého svou radikálností“, vzhledem k „smýšlení ředitele vyšší reálky“ a chování suspendovaného otce zesnulého, tj. Josefa Němce, nelze prý pochybovat o tom, že se mělo jednat o národní demonstraci, podobnou demonstracím z roku 1848, kdy také byly svolávány celé ústavy k pohřbu radikálních studentů. Jako argument pro to, že se nejednalo o klasický pohřeb, posloužil policii i Wenzigův dopředu napsaný informativní dopis, že tato činnost proběhne: „I to, že ředitelství vyšší reálky vůbec pociťovalo nutnost, aby policejnímu ředitelství podalo hlášení o pohřbu, jistě dokazuje, že si bylo ředitelství školy vědomo svého ne zcela nezávadného jednání.“²⁹⁶ Kempen tedy pověřil místodržitele prověřením těchto okolností. 7. listopadu 1853 proběhla konference učitelů reálky, z níž Wenzig sepsal protokol a hned následující den, tj. 8. listopadu, zaslal na místodržitelství. V něm učitelé sepsali, k jakým dalším pohřbům před Hynkem došlo a že i u jiných byla podobná opatření, tj. sbírka na pohřeb a přítomnost učitelského sboru i všech žáků. Místodržitel Mecséry hlásil svá zjištění do Vídně 24. listopadu 1853. Uvedl další pohřby, které mu byly učitelským sborem sděleny, a Wenzigovo hlášení odůvodnil tak, že podobné hlášení Wenzig podal už při slavení jubilejního roku 1851 veřejnými průvody. „Co pak se konečně týče hlášení pohřbu na policejním ředitelství, musím zde poznamenat, že jsem školnímu radovi Wenzigovi – po tom, co se v tomto roce stalo na staroměstském gymnáziu,²⁹⁷ - opět a opět dával pokyny, aby stejně přísně hlásil všechny události, jež by byly s to, aby daly podnět k politickému úřednímu zákroku. Školní rada Wenzig – pokud je mně známo – tohoto pokynu také dbal, a podal-li takové hlášení i o dotčeném pohřbu, bylo toto hlášení – podle mého morálního přesvědčení – zaviněno jenom starostí, že by neoznámený veřejný průvod žáků reálky mohl způsobit ředitelství reální školy nepříjemnosti na c. k. policejním ředitelství a že při antipatii k tomuto českému ústavu, jež převládá u části obecnstva – třeba bezdůvodně, bude lépe, když takové veřejné průvody reální školy budou předběžně

²⁹⁶ Pražský policejní ředitel Leopold Sacher Masoch posílá Johannu Kempenovi do Vídně kopii zprávy o pohřbu Hynka Němce, již poslal místodržiteli Mecsérymu, 26. října 1853. In: Novotný, Miloslav, ed. *Život Boženy Němcové: dopisy a dokumenty. IV, Dvě léta perzekuce (1853-1854)*. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 312–313.

²⁹⁷ Na Akademickém gymnáziu došlo v roce 1852 za vedení Vítězslava Háška k vydávání studentského časopisu *Varyto a lyra*, policie na tuto akci přišla, gymnázium bylo poněmčeno a ředitel gymnázia, Václav Kliment Klicpera, byl penzionován.

hlášeny c. k. policejnímu ředitelství, aby neunikly jeho pozornosti.“²⁹⁸ Tato aféra se tedy nakonec zdárně vyřešila, přesto však mohla částečně přispět k tomu, že byl Wenzig ke konci roku 1853 zbaven úřadu školdozorce nad českými školami a jeho pozice přešla na radního Johanna Maresche.

Krom toho Wenzig pomohl Němcové v této pro ni velmi těžké době i finančně: „Znameníť ředitel české reálky Wenzig, dobrý přítel paní Boženy, uspořádal v její prospěch sbírku, která vynesla devadesát zlatých.“²⁹⁹

O záměru vydat české pohádky se z korespondence Boženy Němcové dozvídáme poprvé v dopise slovenskému sběrateli Ľudovítu Reusovi z 5. dubna 1856. „Pan školní rada Wenzig, který písne české i slovenské do němčiny přeložil, Kollárovy Slávy dceru větší část, vůbec si za účel vzal seznámit i jiné národy s literaturou československou, jak starou klasickou, tak i novější a nejnovější, podává také překlady pověstí a rozprávek čili pohádek, zvláště takových, které by na ráz lidu ukazovaly. – Dala jsem na Rimavského – a slíbila, že i Vašnosti něco pošlete! – Čeká dychtivě, ale v máji chce již začátek poslat do Lipska, neboť on tam pro to nakladatele našel. – Doufám tedy, že budete muž „od slova“ – a co jste slíbil, splníte. – Vypracované je beztoho máte, alespoň ty, o nichž jste mi pravil. – O honorár bude též postaráno. – Nechcete-li mně poslat, pošlete dle přidané adresy.“³⁰⁰ O měsíc později, 10. května 1856, pak píše synovi Karlu Němcovi: „Wenzigovi pracovala jsem báchory – už je poslal do Lipska, líbily se mu a kdoví jestli nebudou chtít v Lipsku další pokračování mých pohádek vydat. On bude o to jednat. – Z těch překladů dostanu polovic honoráru, co Wenzig dostane.“³⁰¹ Jednalo se o pohádky *Kovlad*, *O dvanácti měsíčkách*, *Proč psi kňučí na kočky*, *O zlatém kolovrátku*, *O Pánu Bohu*, *O bačovi a šarkanu*, *Kdo snědl holoubátka?*, *O Vítězkovi*, *Čert a Káča* a *Lesní žínka*.³⁰² Synovi pak píše opět 28. srpna: „Pana Wenziga Böhmische und Slowakische Märchen vyšly v Lipsku už, jsou tam i ty ode mě, možná že je také někde uvidíš a moje jméno v nich. Honorár mi ještě nedal.“³⁰³

„Honorár“ Wenzig Němcové dodal až v únoru 1857. Zprávu o tom přináší emotivní dopis, který napsala svému manželovi Josefu Němcovi 16. února 1857. „Měli jsme to bídu, ale skoro bych věřila v ono přísloví ‚Kdy je nejhůř, pomoc nejbliž‘ – alespoň se mi nejednou již tak stalo.

²⁹⁸ Novotný, Miloslav, ed. *Život Boženy Němcové: dopisy a dokumenty. IV, Dvě léta persekuce (1853-1854)*. Praha: Československý spisovatel, 1956, s. 319.

²⁹⁹ ŠMEJKAL, Jaromír Václav. *Mánesova Josefína: (1848-1855)*. V Praze: J. Otto, 1947, s. 221.

³⁰⁰ ADAM, Robert, ed. *Božena Němcová – korespondence 2. 1853–1856*. Praha: NLN, 2004, s. 203–204.

³⁰¹ Tamtéž, s. 227.

³⁰² Tamtéž, s. 467.

³⁰³ Tamtéž, s. 268.

– Včera týden neměli jsme skoro nic k obědu, v pondělí jsme byli u Palackých a v úterý byla zase bída – ale jsme už nevěděli, kam se octnout. [...] Jarouš šel s plačky k Vrbom – chtěl prý říct, aby mu dali oběd do hrnčičku, a mně ho přinést, ale pak se bál, že bych se mrzela – já ale neměla hlad, protože jsem měla lítostí žaludek plný – ale Dora si koupila za poslední 3 x., co zbyly od rána, chléb a ten s Mankou snědly. Ve čtyry hodiny poslal nám Staněk 1 f. CM, no to bylo zase jen tak, jako kdy hladovému psu hodí kost. – Ale v pět hodin přijde Krejčová a přinesla mi 20 f. CM, honorár od Wenziga. – Jaktěživy mi nepřišly peníze tak vhod jako to – dříve jsem měla takovou trpkost v sobě, že jsem ani slzu umořit nemohla, ale pak jsem se pustila do pláče, jako bych bůhví z jakého neštěstí vyvázla.“³⁰⁴

Krom Boženy Němcové se Wenzigovy překlady pohádek objevily i v korespondenci Karla Jaromíra Erbena s Emiliem Tezou, italským filologem a překladatelem z konce roku 1866 a 1867. Při diskuzi nad bulharskými pohádkami se Teza doptával Erbena na pohádku *Pohostinství bulharské*, která pocházela od sběratele Daxnera, a zajímalo ho, zda ji dal v rukopisu Wenzigovi. Erben si ji však spletl s pohádkou *Cesta ke slunci*, kterou Wenzig uveřejnil, a napsal Tezovi: „Co se Wenziga a Daxnera dotýče, má se věc takto: Wenzig překládal pro Daxnera některé pohádky české, moravské i slovenské ze sbírek tištěných; a poněvadž jiných jazyků slovanský není mocen a věděl, že mám já v rukopisu sbírku neb výbor pohádek všeslovanských v českém překladu, žádal mne, abych mu dovolil, by mohl některé z nich do sbírky Daxnerovy přeložiti v němčinu. Neměl jsem proti tomu nic, a tak se stalo, že mezi jinými přeložil také z mého českého překladu „Bulharské pohostinství“. Ale odkud co vzal, neudal, a tak se podobá, jako by některé byly původně sepsány od něho jazykem německým!“³⁰⁵ Pokud Erben popisuje skutečně *Westslawischer Märchenschatz* a ne nějakou jinou, neznámou sbírku, kterou by Wenzig přeložil, není pravda, že by Wenzig u nějaké pohádky necitoval a vytvářel tak dojem, že je sám autorem – u všech je důsledně již v obsahu uveden sběratel, od kterého pohádka pochází.

Menzelův *Literaturblatt* recenzoval Wenzigovu sbírku 30. září 1857. Recenze to byla velmi obsáhlá a vcelku pozitivní, autor zejména zdůraznil provázání pohádkových motivů s neslovanskými národy, chválil dobrý humor, který se v slovanských pohádkách objevuje, a vytýkal svazku jedině umělou píseň *Mein Vaterhaus?*, která by neměla být mezi ostatními starodávnými písněmi, protože „taková sentimentální sebechvála jim byla v pokorném

³⁰⁴ ADAM, Robert, ed. *Božena Němcová – korespondence 3. 1857–1858*. Praha: NLN, 2006, s. 64.

³⁰⁵ BECHYŇOVÁ, Věnceslava, JIRÁSEK, Josef, ed. *Slovanská korespondence Karla Jaromíra Erbena*. Praha: Academia, 1971, s. 330–333.

dávnověku cizí.“³⁰⁶ Nové Wenzigovy spisy zmínil i *Magazin für die Literatur des Auslandes*, ve kterém recenzent se zkratkou E. K.-r. připomněl obsah jak *Westslawischer Märchenschatz*, tak i další Wenzigovo dílo, *Die Umgebungen Prags*, které v témže roce vydal ve spolupráci s Janem Krejčím, učitelem na české reálce a známým geologem, v nakladatelství Carla Bellmanna v Praze. Kniha popisovala Prahu a její okolí z geologického a historického hlediska a byla doplněna skicami krajiny a mapou. Krom toho do ní Wenzig také doplnil několik překladů z české literatury a samozřejmě také odkazy na své dosud vydané sbírky.

Westslawischer Märchenschatz byly poslední sbírkou překladů, kterou Wenzig samostatně vydal. Na konci šedesátých let se vyskytl však ještě jeden projekt, který nakonec nebyl zdárně dokončen, a to nové vydání *Rukopisu královédvorského* v nakladatelství již zmíněného Carla Bellmanna.

Vydání rukopisu mělo být doplněno kresbami malíře Josefa Mánesa, který se v roce 1855 seznámil s Bellmannem a začal s ním spolupracovat na ilustracích časopisu *Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten*. Následně se v roce 1857 domluvili na vydání Mánesem ilustrovaného *Rukopisu*. Malíř začal pracovat na jednotlivých ilustracích, nicméně proces to byl velmi zdoluhavý, nakladatel ho musel opakovaně urgovat a v roce 1860 mezi nimi došlo k roztržce.³⁰⁷

Wenzig měl pro toto vydání přeložit *Rukopis* do němčiny. K tématu nového vydání se dochoval dopis Karla Jaromíra Erbena z 26. ledna 1859 Antonínu Rybičkovi, českému historikovi a archiváři: „Illustrované vydání R. Kr. poněkud vázne proto, že malíř Mánes velmi pomalu pracuje, aneb abych určitě se vyslovil, že příliš svědomitě pracuje. Když již některý obrazec jest hotov, často jej zase zruší a počíná znova: chce totiž, aby ta práce byla jako jeho kusem mistrovským.“³⁰⁸ O tom, jaké poměry mezi německými překladateli panovaly na konci padesátých let v Čechách, nám přináší zprávu tento (nedatovaný) dopis: „Bellmannovo illustrované vydání vázne; za jedno Mánes sám velmi pomalu pracuje, potom ale dělají také zdejší Němci překážky, tupíce Wenzigův německý překlad. Obzvláště Kapr všemožně o to pracuje, aby jeho překlad se přijal, a nalézá v tom i u některých našinců, jmenovitě Mikovce, jenž Wenzigovi nepřeje, nemalou podporu. Wenzig se mrzí a nyní slyším, že se jal R. Kral. znova se vši možnou pilností překládati, aby překlad jeho důkladností svou ostatních

³⁰⁶ „Solches sentimentale Selbstlob blieb der bescheidenen Vorzeit fremd.“ *Literaturblatt*, č. 78, 30. September 1857, s. 309–312.

³⁰⁷ ŠETLÍK, Jiří. Doslov. In: *Rukopis královédvorský. Staročeské zpěvy hrdinské a milostné: vybrané básně. Kresby Josefa Mánesa*. Praha: Československý spisovatel, 1972, s. 67–69.

³⁰⁸ BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*. V Brně: Nákladem Matice Moravské, 1887, s. 63.

převýšil.³⁰⁹ Siegfried Kapper vydal svůj překlad RKZ jako *Die Handschriften von Grünberg und Königinhof* v roce 1859 a nepřál si tedy přirozeně, aby vznikl další, konkurenční německý překlad. Nakonec se však nebylo čeho obávat. Z chystané edice *Rukopisu* vyšel jen jeden sešit, pro nedostatek odběratelů (přihlásilo se jich pět) však nakladatel dál nepokračoval.³¹⁰

Jako poslední spis, který se sluší připomenout, je *Der Böhmerwald*, spis věnující se historii a přírodě Šumavy, který Wenzig napsal opět s Janem Krejčím a vydal v roce 1860 u Carla Bellmanna v Praze.

Wenzigova překladatelská činnost ke konci padesátých let pomalu utichala a byla nahrazena činností v oblasti školství. Na sklonku bachovského absolutismu se Wenzig opřel do státního zřízení několika brožurami týkajícími se situace školství, ve kterých kritizoval současné poměry češtiny ve školách a zdůrazňoval důležitost mateřského jazyka ve vyučování. V roce 1860 tyto své spisy vydal souborně jako *Beiträge zur Pädagogik* u Antona Augusty v Litomyšli. Byl kvůli svým odvážným slovům pozván do Vídně, kde se úspěšně ospravedlnil a zůstal tak v čele české reálky. Po pádu absolutismu byl zvolen jako zástupce do českého sněmu a v roce 1864 se mu podařilo prosadit zákon, který rozděloval obecní školství podle nacionálního principu a na středních školách v Čechách vytyčoval povinnost učit se druhému zemskému jazyku, německými odpůrci zvaný „Sprachenzwanggesetz“. Tento zákon byl záhy zrušen (1868), Wenzig si však již v roce 1864 odpykal politickou odplatu za své příliš horlivé nacionální snahy, když byl poslán do trvalého důchodu.³¹¹ Jeho společenská činnost tím nekončila – byl zakládajícím členem a prvním starostou Umělecké besedy, která vznikla v roce 1863, v roce 1864 spoluzakládal Českou akademii obchodní, svého času byl директором Královské české společnosti nauk (1857–1858 a 1866–1867), 1866 založil spolek pro chudé studenty, od roku 1870 předsedal Matici lidu. V šedesátých a sedmdesátých letech také nejvíce nastoupila poslední oblast jeho umělecké a společenské činnosti – jeho vlastní české básně a hry, demonstrující příklon k českému prostředí, a také libreta k operám Bedřicha Smetany *Dalibor* a *Libuše*.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 63–64.

³¹⁰ ŠETLÍK, Jiří. Doslov. In: *Rukopis královédvorský. Staročeské zpěvy hrdinské a milostné: vybrané básně. Kresby Josefa Mánesa*. Praha: Československý spisovatel, 1972, s. 69.

³¹¹ HLAVÁČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha: Libri, 2006., s. 90–91.

3.11 Další ohlasy překladů

Krom bezprostředních recenzí a reakcí lze sledovat cestu některých Wenzigových překladů do dalších publikací a umělecké tvorby. Vybrané překlady se tak objevují v několika antologiích „světové literatury“, které začaly v 19. století vycházet v Německu, v rakouských čítankách nebo jako zhudebněné písně od Johanna Brahmsa či Alexandra Winterbergera.

Jeden z prvních, kdo Wenzigovo dílo převzal do svého souboru, byl Oskar Ludwig Bernhard Wolff (1799–1851), profesor literatury na jenské univerzitě a sběratel lidové poezie. V roce 1846 vydal v Lipsku dílo *Hausschatz der Volkspoesie*, do kterého převzal básně ze *Slawische Volkslieder*. Wenzig toto komentoval ve svých *Sebraných spisech* v předmluvě k dané sbírce: „Dr. O. L. B. Wolff, prof. v Jeně, měl v nich takové zalíbení, že později překlad můj ‚Slavische Volkslieder‘ ve svém díle ‚Hausschatz der Volkspoesie‘ odtisk skoro celý – i bez mého vědomí.“³¹² Znovu se o tom zmínil i v předmluvě k Vöcelově *Labyrinth des Ruhms*, opět s poznámkou pod čarou, že se tak událo bez jeho vědomí.³¹³ Wolffova sbírka si našla cestu i do Čech – v knihovně ji měla například Božena Němcová.³¹⁴

Další antologií byl *Bildersaal der Weltliteratur* od Johannese Scherra, který vyšel ve Stuttgartu poprvé v roce 1848, podruhé v roce 1869. Jednalo se prakticky o první vydání antologie „světové literatury“, která obsahovala fragmenty čínské, indické, japonské literatury, stejně jako (přirozeně mnohem obsáhlejší) výňatky z literatur evropských. Česká literatura byla ve vydání z roku 1848 zastoupena překlady Svobody, Hartmanna a Wenziga. Z překladu *Rukopisu královédvorského* to byly části *Zaboj*, *Slawoj*, *Ludiek* od Svobody a *Das berühmte Turnier* a *Benes, Hermann's Sohn* od Hartmanna. Dále výběr obsahoval ve Wenzigově překladu 6 sonetů Kollárových (*Die Polin flötet sprechend sanfte Klänge; Dich, schatt'ger Baum, verherrliche im Lenze; Schön ist der Ton, den des Lenze Flor; Wo seid ihr, holde Träume, goldne Strecken; Die Stunde schlägt, es harrt der Kahn am Flusse; O Liebe, Liebe, o du süßes Wähnen*), výběry od Čelakovského z *Ohlasu písní ruských* (*Romantische Liebe, Die Verlassene, Geständnis, Der verjüngte Greis, Die Versöhnung, Die Vergeltung, Curila Plenkowitch, Ilja von der Wolga*) od Jablonského výběr z básně *Salomon*, od Štulce části *Erinnerungsblumen auf den Wegen des Lebens* a od Vöcela rozsáhlá část *Das Labyrinth des Ruhms*. Wenzigovy překlady tedy tvořily drtivou část toho, co Scherr ukazoval jako reprezentativní ukázkou české literatury a Wenzigův výběr, který vycházel především z konzervativních a didaktických

³¹² WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874, s. 241.

³¹³ Tamtéž, s. 263.

³¹⁴ *Rekonstrukce a charakteristika osobní knihovny Boženy Němcové* [online]. Dostupné z: <http://www.osobniknihovny.cz/detail.do?articleId=8679>. [Cit. 16. 5. 2020].

hodnot, se tak promítl i do tohoto vzorku. Sám Scherr v předmluvě Wenzigovi jmenovitě poděkoval: „Jsem zavázán všem, kteří moji práci přímo i nepřímo podporují, jmenovitě panu profesorovi Wenzigovi v Praze, díky jehož dobrotě část ‚Čechy‘ značně narostla, protože mi dobrovolně poskytl k použití více svých dosud neotištěných překladů z češtiny.“³¹⁵ Jednalo se zejména o překlad Vocelova *Labyrintu slávy*, který se Wenzigovi nepodařilo vydat, a taktéž v té době ještě nevydanou báseň *Salomon* od Jablonského.

V druhém vydání se mírně rozrostla jak Scherrova předmluva k českým zemím, tak i počet ukázek a překladatelů. V předmluvě je zajímavá zejména pasáž týkající se překladu Rukopisů, ve které Scherr sdělil čtenářům, že nevěří v pravost daných literárních památek, ale protože „správní nacionální Češi nad tímto historicko-kritickým kacířstvím chrlili a chrlí oheň a brání a potvrzují pravost a stáří ‚vysoce ctěné staročeské jazykové památky‘ do posledního písmenka“, nechce jim ublížit tím, že by se v přehledu „staročeskému poetickému svatostánku“ vyhnul.³¹⁶ K ukázkám z roku 1848 tak přibyl *Rukopis zelenohorský* (*Das Gericht des Libussa*) od Lützowa a krom něho ještě Kollárovy *Elegie* v překladu Teislera.

Scherr zároveň zmínil Wenziga i ve svém díle *Allgemeine Geschichte der Literatur* z roku 1851, kde je stručně popsán vývoj české literatury a je znát, že je výrazně ovlivněn Wenzigem (zmíněny osobnosti jako Dobrovský, Jungmann, Kollár, Čelakovský, Schneider, Marek, Kamarýt, Chmelenský, Štulc, Vocel, Jablonský a další, kdežto třeba o Máchovi není ani zmínka).³¹⁷

V českých zemích byly Wenzigovy překlady lidových písní vydány znovu ve vydání od Františka Urbánka v Praze pod názvem *Bibliothek slawischer Poesien in deutscher Übersetzung* v letech 1875 a 1876. První sešit obsahoval české lidové písně, druhý pak moravské a slovenské lidové písně. O dvacet let později, již po Wenzigově smrti, pak byly některé z jeho překladů vybrány do antologie Eduarda Alberta *Poesie aus Böhmen* z roku 1893. Zde se objevují básně Františka Ladislava Čelakovského (v předmluvě je Wenzig zmíněn: „Ve Wenzigovi našly Čelakovského básně šikovného překladatele“)³¹⁸ z *Růže stolisté* (u některých

³¹⁵ „...und ekläre mich Allen, welche mein Werk mittelbar oder unmittelbar gefördert, verpflichtet, namentlich Herrn Professor Wenzig in Prag, durch dessen Güte der Abschnitt 'Böhmen' einen höchst schätzenswerthen Zuwachs erhielt, indem er mir aus freien Stücken mehrere seiner noch ungedruckten Übersetzungen aus dem Czechischen zur Benutzung übermachte.“ SCHERR, Johannes. *Bildersaal der Weltliteratur*. Stuttgart: Ad Becher's Verlag, 1848, s. VI–VII.

³¹⁶ DORN, Lena. Rukopisy královédvorský a zelenohorský v němčině. Otázky pro estetiku překladu, s. 1153–1190. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění*. Vydání první. Praha: Academia, 2019, s. 1171.

³¹⁷ SCHERR, Johannes. *Allgemeine Geschichte der Literatur: ein Handbuch*. Stuttgart: Franckh, 1851, s. 533.

³¹⁸ ALBERT, Eduard. *Poesie aus Böhmen*. Wien: Alfred Hölder, 1893, s. 18.

srovnány vedle sebe překlady Alberta a Wenziga), *Ohlasu písní ruských, Ohlasu písní českých* (zde Wenzig pouze částečně, spíše překlady Alberta). U Kollára jde zde převzato deset znělek ve Wenzigově překladu, další dvě jsou uvedeny ve dvou překladech vedle sebe.

O další oblasti, kam překlady pronikly, tedy čítankách, se dozvídáme z *Časopisu českého musea* z roku 1855. V poznámce je uvedeno: „Vůbec setkáváme se s překlady p. Wenzigovými často ve spisech německých, na př.: V Mozartově čítance pro rakouská gymnasia, ve Vernalekenově pro školy realní [...]“.³¹⁹ Čítanky Josefa Mozarta (1805–1892), rakouského pedagoga a organizátora vyučování německé řeči a literatury, vycházely od roku 1849. V prvním svazku *Deutsches Lesebuch für die unteren Klassen der Gymnasien* se na s. 139 ve Wenzigově překladu objevují básně Boleslava Jablonského *Bedeutungsvolle fragen*, na s. 202 *Der Unsichtbare*, na s. 209 *Tugend*, na s. 240 *Allgemeine Güter*. Na s. 246 pak s poznámkou „aus dem Russischen“ lidová píseň *Des Jünglings Abzug zum Kriege*. Ve třetím svazku se pak objevuje od Wenziga přeložená česká lidová báseň *Des Reiters Erinnerung an die Heimat*.³²⁰ Dále se Wenzigovo jméno objevuje v čítankách Bernharda Scheinpfluga, ředitele pražské německé reálky, *Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der Mittelschulen*, které poprvé vyšly mezi lety 1853 a 1856. Ve třetím díle je překlad Čelakovského *Freude und Trauer*.³²¹ V čítankách *Deutsches Lesebuch für die österreichischen Realschulen und Gymnasien* Theodora Vernalekena, ředitele vídeňského učitelského ústavu, se nachází ve Wenzigově překladu Kamarýtova *Das Morgengebet* a opět Jablonského *Der Unsichtbare*,³²² a v čítance Václava Křížka *Čítanka česko-německá pro nejnižší třídy středních škol* registrujeme znovu od Jablonského báseň *Rozmanitost řeči* neboli *Maningfaltigkeit der Zungen*, která se objevuje zároveň v *Deutsches Lesebuch für die zweite Klasse/mittleren Klassen an Gymnasien und Realschulen*.³²³ Jak je tedy vidět, Wenzigovy překlady nehrály v čítankách významnější roli a jednalo se především o ojedinělé didaktické básně původně od Boleslava Jablonského.

Zajímavou oblast recepce tvoří hudební zpracování. Wenzigovým textům se tímto způsobem věnoval například skladatel Johannes Brahms, který si z českých pramenů vybral lidové písně. Celkem jich složil na Wenzigovy texty od šedesátých let do roku 1877 sedm

³¹⁹ *Časopis Musea království Českého*, roč. 29, č. 3, 1855, s. 417.

³²⁰ MIKOLÁŠKOVÁ, Monika. *Formování obrazu literatury na středních školách českých zemí v 19. století: Na podkladu analýzy německých gymnaziálních čítanek z let 1849–1918*. Dizertační práce. Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2012, s. 39–56.

³²¹ Tamtéž, s. 70–73.

³²² Tamtéž, s. 76.

³²³ Tamtéž, s. 79, s. 140–141.

(dalších pět pak vzniklo na texty Siegfrieda Kappera). Do roku 1868 vznikly tři písně, které se nacházely už ve *Slawische Volkslieder*, částečně také ve *Westslawischer Märchenschatz*:

- *Der Gang zum Liebchen* – Op. 48/1 (SV)
- *Gold überwiegt die Liebe* – Op. 48/4 (SV i WM)
- *Sehnsucht* – Op. 49/3 (SV i WM)

Dále v březnu 1877 složil Brahms čtyři písně z *Westslawischer Märchenschatz*:

- *Klage I* (Bohemian) – Op. 69/1
- *Klage II* (Slovakian) – Op. 69/2
- *Abschied* – Op. 69/3
- *Des Liebsten Schwur* – Op. 69/4

Brahms si byl vědom, že pro dobré německé písně je potřeba také vhodný německý překlad. V prosinci roku 1877 psal Fritz Simrockovi, německému hudebnímu vydavateli, že u plánovaných Dvořákových duetů je potřeba se dobře postarat o překlad, a že některé z textů mohou být přeloženy ve Wenzigových *Westslawischer Märchenschatz* (se zmínkou, že Wenzig nedávno zemřel), případně že by se toho mohl ujmout Siegfried Kapper v Praze.³²⁴ Ve stejném duchu odepsal i Antonínu Dvořákovi, taktéž v prosinci 1877: „Dovolte, abych Vám ve vší krátkosti poděkoval za Vaše řádky a mnohou radost, kterou jste mi způsobil svými zaslanými díly. Dovolil jsem si o nich, především o duetech, napsat panu Fritz Simrockovi. [...] Bylo by jen třeba se postarat o dobrý německý překlad. Dovedete si poradit? Nejsou snad některé z písní v „Märchenschatz“ Josefa Wenziga? Znáte tam pana dr. Siegfrieda Kappera a neopatřil by snad on překlad? V každém případě bych Vás prosil, abyste se v té věci neukvapil, aby tím dílo nebylo poškozeno.“³²⁵ Druhým skladatelem, který zhudebnil lidové písně přeložené Wenzigem, byl Alexander Winterberger (1834–1914). Ve svých duetech doprovázených fortepianem tak představil více než 30 českých lidových písní.³²⁶

Když Josef Wenzig 28. srpna 1876 v Turnově zemřel, noviny v nekrolozích jeho třicetiletou snahu zprostředkovat českou literaturu a kulturu neopomněly. *Národní listy* psaly: „Wenzig byl také vřelým přítelem krásného umění a pojistil si na vždy čestné jméno v tomto směru svými mistrnými překlady českých národních písní a dobrých českých prací poetických

³²⁴ LOGES, Natasha. Singing Lieder with a Foreign Accent: Brahms's Slavic Songs. In: *Indiana Theory Review*, roč. 26, 2005, s. 73–103.

³²⁵ KUNA, Milan, ed. *Antonín Dvořák – Korespondence a dokumenty. Svazek 5. Korespondence přijatá 1877–1884*. Praha: Supraphon, 1996, s. 89.

³²⁶ Přehled dostupný na stránce [lieder.net](https://www.lieder.net/lieder/get_settings.html?ComposerId=6213&View=Opus): *Composer: Alexander Winterberger (1834–1914)*. [online] Dostupné z: https://www.lieder.net/lieder/get_settings.html?ComposerId=6213&View=Opus. [Cit. 16. 5. 2020].

do němčiny.³²⁷ V Lumíru je zmíněna jeho překladatelská činnost informací, že se již na univerzitě počal zabývat překládáním slovanských národních písní a znělek Kollárových.³²⁸ Nejvíce však překlady reflektovala *Osvěta*, v níž Ferdinand Schulz přirovnal tři oblasti Wenzigovy tvorby ke stádiím života: „Co medle přimělo sotva dvacítiletého jinocha Wenziga, jenž německými školami piaristickými v němčině své domácnosti ještě více byl vzdělán a utvrzen, že jal se básnickým rouchem jazyka německého odívati národní písně slovanské a znělky Kollárovy? Co medle pohnulo dospělého muže Wenziga, jenž s jazykem německým od dětinství neměl ani nejmenších obtíží a jenž záhy poznal všechny duševní poklady, v tom jazyku skryté, že po třicet let neměl snažnější péče, než aby netoliko dokázal potřebu *českých* škol pro národ český, ale aby takové školy tomu národu také neunavně vymáhal a konečně zjednal? Co medle přimělo kmeta Wenziga, jehož srdce a duch nasyceny byly krásami poesie německé, že se zápalem na ten věk i při básních českých neobyčejným, vzdělával zvláště dramatickou musu českou? [...] Jakožto překladatel vybraných plodův z písmenictví českého a jakožto vyličovatel českého království i národa jazykem německým, Josef Wenzig skvěje se v dějinách poměrův česko-německých na místě nejprřednějším. [...] Wenzig jednou životní snahou svou nesl se k tomu, aby přispěl ke zjednání bratrství a srdečenství mezi oběma národy pomocí poesie, aby v říši krásy pomáhal vyrovnávati ony spory a boje, kteréž v životě skutečném mezi oběma se točí.“³²⁹ Je tu taktéž zmíněna i chvála Goetheho, stálice Wenzigova odkazu, a oceněna je i snaha přibližovat dějiny literatury spisy namísto pouhého překladu básní.

V neposlední řadě zmíníme ještě článek, který v roce 1883 napsal Jan Neruda do *Humoristických listů*. Slavilo se dvacetileté výročí Umělecké besedy, která vznikla pod Wenzigovou záštitou. „Z krajiny či zemičky chebské vyšla po sedmileté válce rodina, jejíž jeden člen, *Josef Wenzig*, stal se zaníceným a zajisté nejupřímnějším přítelem českého národa. Byl původu německého? Či – jak znění jména jeho svědčí a tradice tvrdí – polského? Nemůžeme to zcela určitě říci: kdokoli s ním jsme osobně měli co činit, dle jazyka jsme pozorovali vždy, i v nejposlednějších letech, ještě trochu cizoty – ale duší, srdcem, celým srdcem byl *Wenzig náš*.“³³⁰ U jeho překladatelské tvorby je zmíněno, že vydal „sám na dvacet spisů německých s tendencí tou, aby Němce seznámil s historií českou, s národem českým a s jeho literaturou. Od jeho smrti nevyšly ve směru tom ani dva spisy další.“³³¹

³²⁷ *Národní listy*, 29. srpna 1876, č. 238, s. 2.

³²⁸ *Lumír*, 30. srpna 1876, č. 24, s. 419.

³²⁹ SCHULZ, Ferdinand. Josef Wenzig. In: *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Roč. 6, č. 11, 1876, s. 873–876.

³³⁰ *Humoristické listy*, roč. 25, č. 17, 28. dubna 1883, s. 132.

³³¹ Tamtéž.

Co přimělo Wenziga k více než třiceti letům neutuchající, vytrvalé snahy překládat českou literaturu a přibližovat ji německému publiku, to se v úplnosti asi nikdy nedozvíme, stejně jako asi nebudeme schopni definitivně říct, zda byl Wenzig Němec, nebo Čech. Jisté však je, že jeho úctyhodná činnost provázela rodící se českou společnost od dvacátých do konce padesátých let 19. století a ačkoli z hlediska současné estetiky byly jeho překlady v mnohém nevyhovující, jejich společenský význam byl nepochybný.

Závěr

Cílem práce bylo přiblížit překladatelskou činnost Josefa Wenziga, která probíhala zejména od dvacátých let do konce padesátých let 19. století a kladla si za cíl zpřístupnit českou kulturu a literaturu německému prostředí. Práce v první části představila situaci překladatelství v první polovině 19. století, předně úlohu překladů z cizích jazyků do češtiny, a následně opačný proces, tedy překlady z češtiny do němčiny. Tyto překlady se soustředily zejména na *Rukopisy*, na lidové a duchovní písně a díla autorů, jako byli například Kollár, Čelakovský, Erben, Mácha a další. Z významných překladatelů tohoto období lze jmenovat Václava Aloise Svobodu, Siegfrieda Kappera a Josefa Wenziga.

Druhá část práce se věnovala životu Josefa Wenziga a počátkům jeho tvorby se zaměřením na jeho národnostní kořeny a motivaci, kterou měl k překladům české literatury. Ačkoli vyrostl v německé rodině, díky vlivům svých spolužáků se začal zajímat o českou společnost a učil se česky, následně zahájil překladatelskou činnost. Neopomenutelný vliv na jeho světonázor měl bezpochyby Bernard Bolzano. Za svou vlast považoval Wenzig Čechy, kde vedle sebe dle jeho slov bydlí „dvě haluze“ národů, a jako svou povinnost vnímal zprostředkovat jim navzájem kulturu, protože pouze tak si tyto dva národy budou schopny porozumět.

V rámci svého předsevzetí Wenzig vydal celkem devět sbírek překladů a tři spisy pojednávající o literatuře, k tomu ještě některé básně uveřejnil v německé verzi *Časopisu českého musea* a *Ost und West*. Ve svých sbírkách překládal básně Kollára, Čelakovského, Štulce, Erbeny, Jablonského, Vocela, dále lidové písně a pohádky. V následující části práce byly podrobně rozebrány jednak jeho příspěvky časopisecké, především ale jeho vydané sbírky a reakce na ně v dobovém tisku a v dostupné korespondenci.

Na jeho překladech můžeme sledovat nejružnější strategie „zmírnění“ textů tak, aby byly schůdné pro německé publikum a nerozdmýchávaly česko-německé spory. Tyto tendence lze sledovat jak na rovině samotného textu, kdy je význam překladem pozměněn (například v básni *Ludiše a Lubor* v přehledovém spisu *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*), ale také na rovině paratextů, které překlady doplňují, jako jsou předmluvy nebo vysvětlivky (jak je vidět například u překladu Štulecových *Pomněnek na cestách života*). Žánr předmluvy slouží jako důležitý pramen k poznání toho, jakou představu se překladatel snažil o textu předat čtenáři. Mohl tak v předmluvě nabídnout vhodnou interpretaci před tím, než si ji čtenář vytvořil sám, a korigovat tím jeho vnímání textu. Krom toho, jak vyplynulo z přehledu reakcí německého a českého tisku,

byly předmluvy často zdrojem doslovných informací pro recenze, a tím pádem rozšiřovaly povědomí o díle ve formě, jakou si překladatel přál. V předmluvách Wenzig pracoval se strategiemi, jak vytvářet pozitivní obraz o překladateli a jeho činnosti. Jedním z nejčastěji se opakujících prvků byla chvála od básníka Johanna Wolfganga Goetheho, která byla vyslovena jako reakce na Wenzigovy překlady Kollárových sonetů. Jméno velkého básníka fungovalo jako velmi dobrá reklama, kterou následně přebíraly recenze. Krom toho si můžeme povšimnout častého zdůrazňování odlišnosti češtiny a němčiny, což navozovalo pro čtenáře představu obtížné činnosti překládání, a tím pádem větší ocenění pro toho, kdo tyto obtíže podstoupil. Zajímavé reakce lze sledovat i na české straně. V recenzích se objevují dvě tendence – první, která je častější, zdůrazňuje Wenzigovu činnost jako příležitost k dialogu, k přiblížení, k zprostředkování české kultury německy mluvícím lidem. Objevuje se ale také druhý názor, který Wenzigovu činnost zdůrazňuje proto, aby se „nepřátelům“ Němcům ukázalo, že česká kultura také existuje a že je kvalitní (například recenze Františka Jachima na *Blüthen neuböhmischer Poësie*: „Každý zajisté vlastenec, chtě se o spisovatelství naše zastati, tupivého cizozemce na přeložení toto poukázati může.“).

Svou roli u překladů hrál i Wenzig-pedagog. Krom toho, že si vybíral básně často didakticky zaměřené a ve svých spisech poukazoval na důležitost národního vzdělávání, přiblížily ho jeho pedagogické kontakty k vydávání v Německu, což mělo zásadní vliv pro německou recepci. Spisy, které vyšly v Praze nebo obecně v Rakousku, nebyly v Německu z důvodů rakouské cenzury dobře přijímané a prodávané, a proto díla, která Wenzig vydal v Lipsku, v Halle nebo Regensburgu, měla větší šanci na to, že budou čtena. Zároveň ho jeho výchovné působení na české i německé reálce a vyučování německému jazyku a literatuře v očích některých recenzentů předurčovalo k roli zprostředkovatele, protože znal dobře jak české, tak německé prostředí i kulturu.

Svým výběrem textů, který byl podmíněn konzervativním pohledem na svět a patrioticko-didaktickým přístupem, Wenzig utvářel obraz o české kultuře, například v Scherrově *Bildersaal der Weltliteratur*, kde byli zastoupeni téměř jenom jím vybraní autoři.

Ačkoli jeho překlady nebyly dokonalé a dnes bychom našli díla mnohem kvalitnější, Josef Wenzig se bezpochyby řadí k významným osobnostem 19. století a svými překlady pomáhal utvářet povědomí o českém národě. Z jeho činnosti ještě zůstává mnoho oblastí, které si zasluhují badatelskou pozornost, a doufejme, že časem bude jeho osobnost přiblížena současným čtenářům stejným způsobem, jakým on vytrvale prezentoval českou kulturu německému publiku v průběhu 19. století.

Seznam použitých pramenů, periodik a literatury

1. Prameny

1.1. Editované prameny

ADAM, Robert a kol., ed. *Božena Němcová – Korespondence*. Praha: NLN, 2003–2007. 4 sv.

BECHYŇOVÁ, Věnceslava, JIRÁSEK, Josef, ed. *Slovanská korespondence Karla Jaromíra Erbena*. Praha: Academia, 1971.

BÍLÝ, František, ed. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907–1939.

BRANDL, Vincenc. *Život Karla Jaromíra Erbena*. V Brně: Nákladem Matice Moravské, 1887.

KUNA, Milan, ed. *Antonín Dvořák – Korespondence a dokumenty. Svazek 5. Korespondence přijatá 1877–1884*. Praha: Supraphon, 1996.

NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír, ed. *Františka Palackého korespondence a zápisky. III., Korespondence z let 1816–1826*. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911.

NOVOTNÝ, Miloslav, ed. *Život Boženy Němcové: dopisy a dokumenty. IV, Dvě léta persekuce (1853–1854)*. Praha: Československý spisovatel, 1956.

PICHL, Josef Bojislav. *Vlastenecké vzpomínky*. Praha: Fr. Borový, 1936.

SLAVÍK, Václav Otakar, ed. *Karla Aloisa Vinařického korespondence a spisy pamětní: na památku stých jeho narozenin. III, Korespondence od roku 1849–1859*. Praha: nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1914.

ŠMEJKAL, Jaromír Václav. *Mánesova Josefina (1848–1855)*. V Praze: J. Otto, 1947.

1.2. Archivní prameny

Archiv Národního muzea, fond Wenzig Josef, č. fondu 946.

2. Primární literatura

BOLZANO, Bernard. *Exhorty*. Překlad Jaromír Loužil. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

BOWRING, John. History of Bohemia Literature. Review of Josef Jungmann's „Historie literatury české“. In: *Foreign Quarterly Review*, roč. 2, č. 3, Februar 1828, s. 145–174.

BOWRING, John. *Wýbor z básnictví českého: Cheskian Anthology: being a history of the poetical literature of Bohemia with translated specimens*. London: Rowland Hunter, 1832.

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas pjsnj českých*. W Praze: W Knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, 1840.

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas pjsnj ruských*. W Praze: Pjsmem Jana H. Pospjšila, aučinkugjcjho auda českého národnjho Museum, 1829.

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav, ed. *Slowanské národnj pjsně*. W Praze: Josefa Fetterlowá z Wildenbrunu, 1822, 1825, 1827.

DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopis královédvorský; Rukopis zelenohorský*. Brno: Host, 2010.

EDUARD, Albert. *Poesie aus Böhmen*. Wien: Alfred Hölder, 1893.

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. V Praze: Jarosl. Pospíšil, 1853.

ERBEN, Karel Jaromír, ed. *Nápěvy písní národních v Čechách* [hudebnina]. V Praze: nákladem J. Hoffmanna, [před r. 1849?].

ERBEN, Karel Jaromír, ed. *Tomáše ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských*. V Praze: Pražská univerzita, 1852

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Štulcovy „Pomněnky“ a Wolfgang Menzel. In: *Sebrané spisy Karla Havlíčka. Svazek I*. V Praze: Nákladem Svatoboru, 1870, s. 225–226.

JABLONSKÝ, Boleslav. *Básně Boleslawa Jablonského*. Praha: Jan Spurný, 1841.

JEDLIČKA, Benjamín, ed. *Josef Dobrovský. Výbor z díla*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

JUNGSMANN, Josef. *Slowesnost, aneb, Zbjrka příkladů s krátkým pagednáním o slohu*. W Praze: Josefa Fetteerlowá z Wildenbrunu, 1820.

KOLLÁR, Jan. *Sláwy dcera ve třech zpějch*. W Budjně: Králowská universitická tiskárna, 1824.

Obzor: listy pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění zvláště nynějška a vlasti. V Praze: Jaroslav Pospíšil, 1855

Rukopis Kráłodworský: sebránj lyricko-epických Národnjch Zpěwů, wěrně w půwodnjm starém gazyku, též w obnoweném pro snadněgšj wyrozuměnj, s připogenjm německého přeloženj. W Praze: u Bohumila Haze a Joz. Krause, 1819.

SCHERR, Johannes. *Allgemeine Geschichte der Literatur: ein Handbuch*. Stuttgart: Franckh, 1851.

SCHERR, Johannes. *Bildersaal der Weltliteratur*. Stuttgart: Ad Becher's Verlag, 1848

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef, ed. *Wýbor z literatury české*. 1. díl. Praha: W kommissí u Kronberga i Řiwnáče, 1845, s. 637.

ŠTULC, Václav Svatopluk. *Pomněnky na cestách života*. V Praze: Knížecí arcibiskupská tiskárna, 1845.

ŠTULC, Wenceslaw. *Erinnerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens*. Aus dem Neučechischen übertragen von Joseph Wenzig. Prag: Friedrich Ehrlich, 1846.

THUN, Leopold. *Über den gegenwärtigen Stand den böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*. Prag: Kronberger und Řiwnač, 1842.

VOCEL, Jan Erazim. *Labyrint slávy*. Praha: J. Otto, 1898.

WENZIG, Josef. *Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben*. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855.

WENZIG, Josef. *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit*. Prag: Druck und Verlag von Friedrich Rohliček, 1854.

WENZIG, Josef. *Blüthen Neuböhmischen Poësie*. Prag: In der Fürsterzbischöflichen Buchdruckerei, bei Josepha Vetterl, unter der Leitung des Wenceslaw Špinka, 1833.

WENZIG, Josef. *Der neue Rath des Herrn Smil von Pardubic. Eine Thierfabel aus dem 14. Jahrhundert nebst dessen übrigen Dichtungen und einer Auswahl ausseiner Sprüchwörtersammlung*. Leipzig: Verlag von R. Weigel, 1855.

WENZIG, Josef. *Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten*. Prag: Franz Rziwnatz, 1848.

WENZIG, Josef. *Josefa Wenziga Sebrané spisy*. Svazek druhý. V Praze: I.L. Kober, 1874.

WENZIG, Josef. *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*. Leipzig: Verlag von L. Wiedemann, [1856].

WENZIG, Josef. *Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854*. Prag: K. k. Hof-Buch- und Kunsthandlung F. A. Credner, 1858.

WENZIG, Josef. *Rosmarinkranz. Eine Sammlung böhmischer Dichtungen in deutscher Übertragung*. Regensburg: Verlag von G. Joseph Manz, 1855.

WENZIG, Josef. *Studien über Ritter Thomas von Štítné*. Leipzig: Wiedemann, 1856.

WENZIG, Josef. *Slawische Volkslieder*. Halle: Rengerschen Buchhandlung, 1830.

WENZIG, Josef. *Westslawischer Märchenschatz: ein Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgeängen und Sprüchwörtern*. Leipzig: Carl B. Lorck, 1857.

3. Periodika

Abendzeitung 1846

Blätter für literarische Unterhaltung 1831, 1834, 1848, 1856, 1857

Brünner Zeitung 1856

Časopis Musea království Českého 1855

Česká včela 1834

Der Wanderer 1846

Deutsches Museum 1854, 1855, 1856

Gesellschafter für einsame Stunden 1823

Heidelbergschen Jahrbücher für Literatur 1855

Humoristické listy 1883

Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik 1832, 1833

Jindy a nyní 1833

Kritische Blätter der Börsen-Halle 1830

Květy české 1834

Literaturblatt 1830, 1847, 1855, 1857

Literatur- und Anzeigeblatt Beilage zum Kometen 1846

Lumír 1854, 1855, 1856, 1876

Magazin für die Literatur des Auslandes 1854, 1855, 1857

Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen 1827, 1829

Národní listy 1876

Österreichischer Blätter für Literatur und Kunst 1847, 1854, 1856

Österreichischer Morgenblatt: Zeitschrift für Vaterland, Natur und Leben 1846

Ost und West 1837, 1838, 1846, 1847, 1848

Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice 1876

Pražské nowiny 1835, 1854, 1855, 1856

Über Kunst und Althertum 1827

4. Odborná literatura, články, sborníky

BECHER, Peter, ed. *Handbuch der deutschen Literatur Prags und der Böhmischen Länder*. Stuttgart: J.B. Metzler, 2017.

DOBIÁŠ, Dalibor. Komentář. In: DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopis královédvorský; Rukopis zelenohorský*. Brno: Host, 2010.

DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský v kultuře a umění*. Vydání první. Praha: Academia, 2019.

DREWS, Peter. Die Rezeption tschechischer Belletristik im deutschen Sprachraum 1770-1850. In: *Germanoslavica. Zeitschrift für germano-slavisches Studien*, roč. 16, č. 1, 2005, s. 1–57.

DVOŘÁK, Karel, VODIČKA, Felix. *Dějiny české literatury II. Literatura národního obrození*. Praha: ČSAV, 1960, s. 445.

FIALA, Petr. *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

FISCHER, Otokar, ed. *Goethův sborník: památce 100. výročí básnickovy smrti*. V Praze: Státní nakladatelství, 1932.

GOEDEKE, Karl a HERBERT, Jacob. *Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen. Dichtung der allgemeinen Bildung. Abteilung X*. Berlin: Akademie Verlag, 2011.

HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014.

HLAVAČKA, Milan. "Příklad česko-německého diskurzu z předbřeznových Čech." In: VYČICHLO, Jaroslav, VIKTOR, Viktor, ed. *Jeden jazyk naše heslo bud' II [sborník příspěvků z vědecké literární konference konané u příležitosti 230. výročí narození Vojtěcha Nejedlého]*. Plzeň: Spolek divadelních ochotníků, 2003, s. 11–30.

HLAVAČKA, Milan. *Zlatý věk české samosprávy: samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Praha: Libri, 2006.

HOFMAN, Alois. *Die Prager Zeitschrift Ost und West, Ein Beitrag zur Geschichte der deutsch-slawischen Verständigung im Vormärz*. Berlin: Akademie-Verlag, 1957.

JÄHNICHEN, Manfred. *Zwischen Diffamierung und Widerhall: Tschechische Poesie im deutschen Sprachgebiet 1815-1867*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967.

KALIVODOVÁ, Eva, ed. *Tajemná translologie?: cesta k souvislostem textu a kultury*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2008.

KLECANDA, Jan a František HOUŠKA, ed. *Almanach bývalých žáků české reálky pražské*. Praha (Král. Vinohrady): nákl. vydavatelů, 1893.

KOČÍ, Josef. *České národní obrození*. Praha: Svoboda, 1978.

KOŘALKA, Jiří. *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914*. Praha: Argo, 1996.

KROPÁČKOVÁ, Tereza. *Josef Wenzig a spor o českou školu mezi lety 1856–1861*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2017.

LEVÝ, Jiří a HONZÍK, Jiří, ed. *České teorie překladu: vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře*. Vyd. 2. Praha: Ivo Železný, 1996.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.

MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu a české sny*. Praha: Academia, 2015.

MAIDL, Václav. Landespatriotismus, Nationalitätenwechsler und sprachlich-nationale Divergenz. In: *Prozesse kultureller Integration und Desintegration: Deutsche, Tschechen, Böhmen im 19. Jahrhundert*. München: Oldenbourg, 2005 s. 31-50.

MARINELLI-KÖNIG, Gertraud, HOFENEDER, Philipp (eds.). *"Neue Bienen fremder Literaturen": der literarische Transfer zwischen den slawischen Kulturen und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770-1850)*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2016.

MĚŠŤAN, Antonín. *Česká literatura mezi Němci a Slovany*. Praha: Academia, 2002.

MIKOLÁŠKOVÁ, Monika. *Formování obrazu literatury na středních školách českých zemí v 19. století: Na podkladu analýzy německých gymnaziálních čítanek z let 1849–1918*. Dizertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích: Filozofická fakulta, 2012.

NEBESKÝ, Václav Bolemír. *Dějiny Musea království českého*. V Praze: Nákladem Musea království českého, 1868.

NEZDAŘIL, Ladislav. *Česká poezie v německých překladech*. Academia: Praha, 1985.

OTRUBA, Mojmír. "Zrod novodobého člověka" v obrozenské literatuře let třicátých. In: *Česká literatura*, roč. 6, č. 4, prosinec 1958, s. 413–447.

PETRBOK, Václav. Josef Wenzig und die (Selbst-) Wahrnehmung seiner politischen und literarischen Tätigkeit in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts. In: BECHER, Peter, HÖHNE, Stefan, NEKULA, Marek (eds.). *Kafka und Prag: Literatur-, kultur-, sozial- und sprachhistorische Kontexte*. Köln: Böhlau, 2012, s. 13–34.

PETRBOK, Václav. Bilingualismus / Zweisprachigkeit: als literarisches Phänomen in den böhmischen Ländern im 'langen' 19. Jahrhundert: das Prolegomenon zu einem Projekt. In: *Listy Filologické / Folia Philologica*, roč. 137, č. 1/2, 2014, s. 97–107.

PETRBOK, Václav. Čím česká píseň je a není. Čelakovský a Rittersberg očima jednoho Biedermanna. In: LORENZOVA, Helena, PETRASOVÁ, Taťana (eds.). *Biedermeier v českých zemích: sborník příspěvků z 23. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 6.–8. března 2003*, Praha: KLP, 2004, s. 336–341.

PFAFF, IVAN. Anglická antologie české poezie předbřeznové. In: *Česká literatura*, roč. 38, č. 5, 1990, s. 451–460.

ROGALL, Joachim, KOSCHMAL, Walter a NEKULA, Marek, eds. *Češi a Němci: dějiny - kultura - politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002.

SOVA, Miloš. Sir John Bowring (1792-1872) and the Slavs. In: *Slavonic and East European Review. American Series*, roč. 2, č. 2, 1943, s. 128–144.

STOLZ, Karl. Tyls Eigene Übersetzung?. In: *Zeitschrift Für Slavische Philologie*, roč. 44, č. 1, 1984, s. 76–84.

ŠETLÍK, Jiří. Doslov. In: *Rukopis královédvorský. Staročeské zpěvy hrdinské a milostné: vybrané básně. Kresby Josefa Mánesa*. Praha: Československý spisovatel, 1972.

THIESSE, Anne-Marie. *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

URZIDIL, Johannes. *Goethe v Čechách*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009.

WOITSCHOVÁ, Klára. Časopis národního muzea v letech 1827–2012. In: *Český Lid*, roč. 100, č. 1, 2013, s. 5–26.

ZÁVODSKÝ, Artur. *František Ladislav Čelakovský*. Praha: Melantrich, 1982.

5. Internetové zdroje

Composer: Alexander Winterberger (1834–1914). [online] Dostupné z: https://www.lieder.net/lieder/get_settings.html?ComposerId=6213&View=Opus. [Cit. 16. 5. 2020].

Rekonstrukce a charakteristika osobní knihovny Boženy Němcové [online]. Dostupné z: <http://www.osobniknihovny.cz/detail.do?articleId=8679>. [Cit. 16. 5. 2020].

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Podobizna Josefa Wenziga na titulní stránce *Humoristických listů*

Příloha č. 2 – Tabulka Wenzigových vydaných překladů a literárních spisů v chronologickém pořadí s překládanými autory

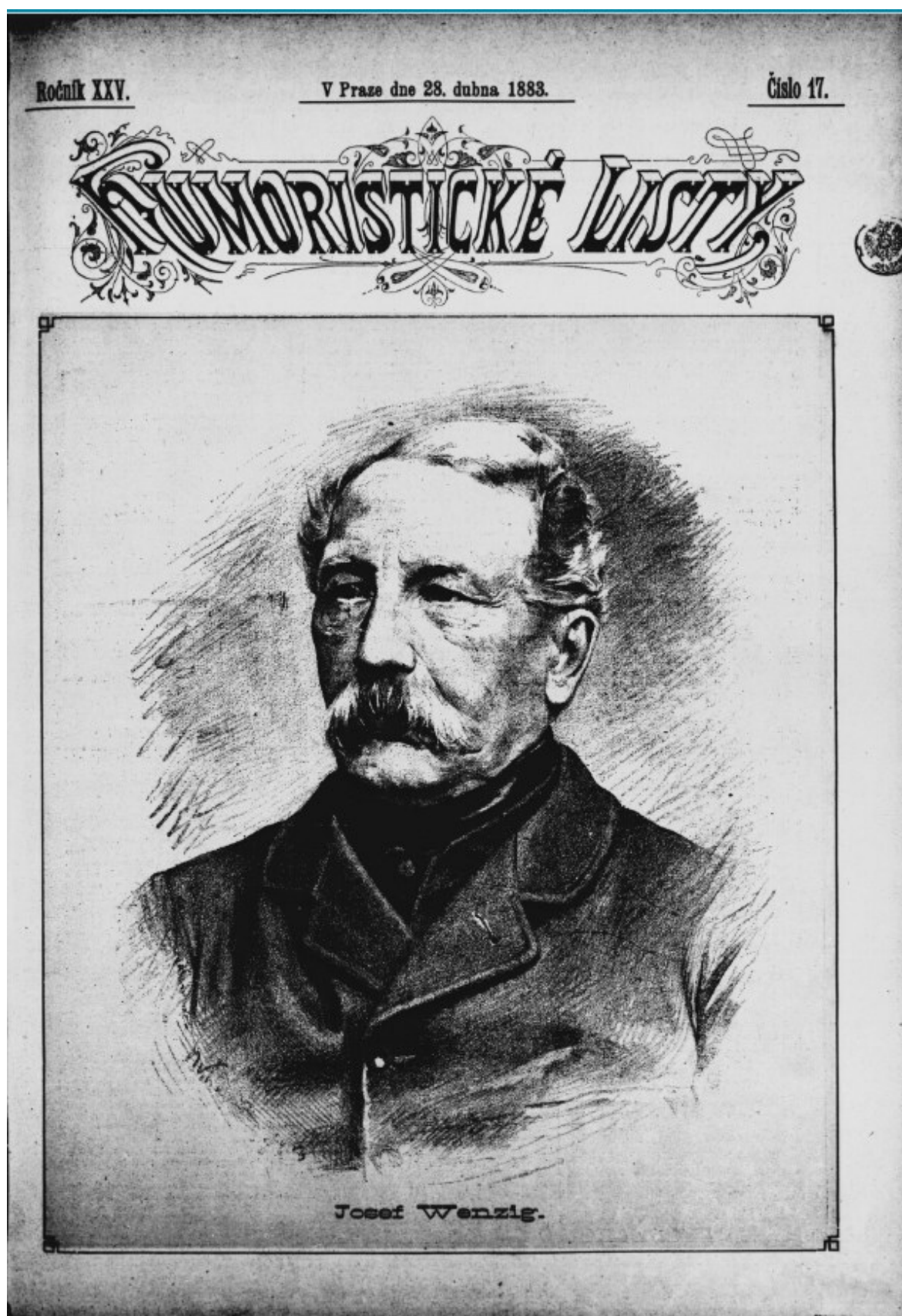
Příloha č. 3 – Wenzigovy překlady v *Muzejníku* – Kollárovy Sonety a lidové písně

Příloha č. 4 – *Blüthen neuböhmischer Poesie* – obsah a předloha

Příloha č. 5 – *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie* – obsah a předloha

Příloha č. 6 – Obálka *Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten*

Příloha č. 7 – Wenzigovy překlady v *Ost und West*

Příloha č. 2 – Tabulka Wenzigových vydaných překladů a literárních spisů v chronologickém pořadí s překládanými autory

1830	<i>Slawische Volkslieder</i>	Halle	Lidové písně
1833	<i>Blüthen neuböhmischer Poësie</i>	Praha	Kollár, Čelakovský
1846	<i>Errinerungs-Blumen auf den Wegen des Lebens</i>	Praha	Štulc
1847	<i>Ein Wort über das Streben der böhmischen Literaten</i>	Praha	
1854	<i>Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit</i>	Praha	Čelakovský
1855	<i>Rosmarinkranz. Eine Sammlung böhmischer Dichtungen in deutscher Übertragung</i>	Regensburg	Štulc, Erben, Jablonský
1855	<i>Der neue Rath des Herrn Smil von Pardubic</i>	Leipzig	Smil z Pardubic
1855	<i>Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur mit einer reichen Auswahl von Literaturproben</i>	Leipzig	
1856	<i>Kränze aus dem böhmischen Dichtergarten</i>	Leipzig	Kollár, Čelakovský
1856	<i>Studien über Ritter Thomas von Štítné</i>	Leipzig	Tomáš Štítný ze Štítného
1857	<i>Westslawischer Märchenschatz: ein Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgesängen und Sprüchwörtern</i>	Leipzig	Pohádky, lidové písně, přísloví (Erben, Němcová, Malý, Kulda, Mikšíček, Daxner, Rimavský, Kamarýt aj.)
1858	<i>Literaturbild des Königreiches Böhmen aus den Jahren 1853 und 1854</i>	Praha	

Příloha č. 3 – Wenzigovy překlady v *Muzejníku* – Kollárovy Sonety a lidové písně

	Sonette von J. Kollar. Aus dem Böhmischen übersezt von Jos. Wenzig. In: <i>Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen</i> , Januar, 1827 , s. 49-52.	KOLLÁR, Jan. <i>Slávy dcera ve třech zpěwch</i> . W Budjně: Králowská universitická tiskárna, 1824.
1	Erschaffe dir ein Bild aus Duft gewoben	Maluj obraz, jenž se září hravou (12)
2	Wie ist der Morgen aus dem Blumenbeete	Nikdy takým záře šarlatová (21)
3	Die Wangen, die aus Rosen Purpur sogen	Nejen ona růžokvětá líčka (28)
4	Der Polin Sprache flötet sanfte Klänge	Sláva krásou libé řeči Polku (20)
5	Kaum, daß die Sinne sich in deinem behren	Sotvy že se směšší opovází (23)
6	Als jüngste der Mond auf jenen Bergeszinken	Užrev ondy měsíc plnoskvoucí (39)
7	Ihr Schnitter saget, habt ihr nicht beim Mähen	Rcete ženci, co tam se srpečky (106)
8	Vernehmt mich Berge, hohe Felsgesteine	Hory, hory, slyšte hory skalné (102)

	Sonette von J. Kollar. Aus dem Böhmischen übersezt von Jos. Wenzig. In: <i>Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen</i> , Februar, 1827 , s. 40-43.	KOLLÁR, Jan. <i>Slávy dcera ve třech zpěwch</i> . W Budjně: Králowská universitická tiskárna, 1824.
1	O Liebe, Liebe, o du füßes Wähnen	Lásko! Lásko! ó ty sladký klame (54)
2	Der Frühling keimt, die Sonne glänzt klar	Jaro vzniká, mlhy plaší slunce (68)
3	Willkommen Schwalbe aus den fernen Reichen	Vítej přišlá z dálky lastovičko (125)
4	Der junge Tag im gold'nen Glanze graut	Záře zlatá stkví se nad východem (108)
5	Dein denk ich, wenn die näch'gen Schatten fliehen	Na tě myslím, když tmy šeré hynou (118)
6	Ihr gold'nen Haare, theure Ueberreste	O, vy drahé zbytky mého pádu (112)
7	Seht, wie sich falb die Huthböh'n umgestalten	Patří vůkol jako žlutnou hole (146)
8	Kennst du das Land in Paradieseshöhen	Znášli kraj ten, ony ráje věčné (133)

	Sonette von J. Kollar. Aus dem Böhmischen übersezt von Jos. Wenzig. In: <i>Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen museums in Böhmen</i> , Semptember, 1829 , s. 191-199.	KOLLÁR, Jan. <i>Slávy dcera ve třech zpěvých</i> . W Budjně: Kráľowská universitická tiskárna, 1824.
1	O tugend, wie sie kam die Menchsen begen	Nejkrásnější nade všechny ctnosti (2)
2	Dich, schatt'ger Baum, verherrliche im Lenze	Z jara nech tě světi, libý chládku (7)
3	Ich will oft kühn den Zug der beiden Brüder	Chtěl jsem pěti králův Českých trůny (6)
4	O Augen, blaue Augen, holde Strahlen	Oči, oči modré, milostivé (30)
5	Schön ist der Ton, den in des Lenzes Flor	Krásný jest zvuk, který vychovaly (8)
6	Leicht konnte Paris einst auf Ida's Fluren	Snadno bylo volit Parisovi (11)
7	Nicht ganz die Erde blüht auf Ihren Wangen	Není to zem, ani nebe zcela (9)
8	Du meines Busens heiße Flamme wüthe	Aneb zhořte nádra, v plápol ztlete (5)

	Slawische Volkslieder (aus Čelakovský's Sammlung) übersetzt von Joseph Wenzig. In: <i>Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen</i> , Juli 1827 , s. 9–14.	<i>Slowanské národní pjsně</i> . Díl první. Sestavil František Ladislav Čelakovský, W Praze, 1822. <i>Slowanské národní pjsně</i> . Díl druhý. Sestavil František Ladislav Čelakovský, W Praze, 1825.
1	Boten der Liebe (böhmisch)	Jak jsou tu cestičku (díl 1, s. 20–21, č. 11)
2	Gold überwiegt die Liebe (böhmisch)	Zlato, vrah lásky (díl 2, s. 14, č. 9)
3	Die fünf Freier (mährisch)	Patero milých (díl 2, s. 48, č. 3)
4	Mein wirst Du, o Liebchen (mährisch)	Věru má milenko, já se chcu ženiti (díl 1, s. 76, č. 6)
5	Mädchens Klage (slowakisch)	Skála, milá skála, proč se nepřukala? (díl 1, s. 77, č. 1)
6	Los des Verheirateten (slowakisch)	Jak ženatým (díl 2, s. 63–64, č. 6)

	Slawische Volkslieder (aus Čelakovský's Sammlung) übersetzt von Joseph Wenzig. In: <i>Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen</i> , December 1827 , s. 13–16.	<i>Slowanské národní pjsně</i> . Díl první. Sestavil František Ladislav Čelakovský, W Praze, 1822. <i>Slowanské národní pjsně</i> . Díl druhý. Sestavil František Ladislav Čelakovský, W Praze, 1825.
7	Erfüllter Mutterfluch (böhmisch)	Časně ráno po neděli (díl 1, s. 26, č. 17)
8	Ein Seufzer (slowakisch)	Vzdychnutí (díl 2, s. 65–66, č. 9)

Příloha č. 4 – *Blüthen neuböhmischer Poesie* – obsah a předloha

	WENZIG, Josef. <i>Blüthen Neuböhmischen Poësie</i> . Prag: In der Fürsterzbischöflichen Buchdruckerei, bei Josepha Vetterl, unter der Leitung des Wenceslaw Špinka, 1833.		
	Sonette von Johann Kollar	s.	KOLLÁR, Jan. <i>Slávy dcera we třech zpěwjch</i> . W Budjně: Královská universitická tiskárna, 1824.
I	Dort, wo die Saale sich im Wellenchor	17	V onom kraji, kde se květorouchá (1)
II	Erschaffe dir ein Bild aus Duft gewoben	18	Maluj obraz, jenž se září hravou (12)
III.	Die Pohlinn flötet sprechend sanfte Klänge	19	Sláva krásou libé řeči Polku (20)
IV.	Nicht ganz die Erde blüht auf Ihren Wangen	20	Není to zem, ani nebe zcela (9)
V.	Leichte konnte Paris auf des Ida Fluren	21	Snadno bylo volit Parisovi (11)
VI.	Dich, schatt'ger Baum, verherrliche im Lenze	22	Z jara nech tě světí, libý chládku (7)
VII.	Schön ist der Ton, den in des Lenzen Flor	23	Krásný jest zvuk, který vychovaly (8)
VIII.	Nie ist der Tag je aus dem Blumenbeete	24	Nikdy takým záře šarlatová (21)
IX.	Die Wangen, die aus Rosen Purpur sogen	25	Nejen ona růžokvětá líčka (28)
X.	O Pracht, wenn disch das blaue Wolkendach	26	Těžko zřítí, když se v krásy (10)
XI.	Homer und jener Grieche, dessen Leier	27	By se Homer, a ten jehož Muzy (35)
XII.	Umbüschte Thäler, blumenübersä'te	28	Vy pstré louky, a vy hustým nízká (34)
XIII.	Du meines Busens heisse Flamme wüthe	29	Aneb zhořte nádra, v plápol ztlete (5)
XIV.	Ich will oft kühn den Zug der beiden Brüder	30	Chtěl jsem pěti králův Českých trůny (6)
XV.	O Augen, blaue Augen holde Strahlen	31	Oči, oči modré, milostivé (30)
XVI.	Bewährt hat jener Spruch der grauen Tage	32	Pravdivé jest ono přísnotvárné (31)
XVII.	Einst staunt' ich, wie mit kriegerschem Brand	33	Divil sem se někdy, jakby k boji (16)
XVIII.	Sie schläft! Herz, klopfe leiser, Fuss, o weile	34	Ještě spí! o ticho srdce hlasné (27)
XIX.	Kaum dass die Sinne sich in deinem hehren	35	Sotvy že se smělší opováží (23)
XX.	Als jüngst der Mond ob jenen Bergeszinken	36	Uzřev ondy měsíc plnoskvoucí (39)
XXI.	Zwölf Jüngerlippen hat einst eine Taube	37	Někdy dvanácte rtů holubice (17)
XXII.	Bei diesen Lippen, deines Herzens Schwelle	38	Na rtech těchto, srdce tvého prahu (43)
XXIII.	Wo seid ihr, holde Träume, gold'ne Strecken	39	Kam ste zmizli ušlechtilí snové (47)
XXIV.	Die Stunde schlägt, er harrt der Kahn am Flusse	40	Doba bije, člun již stojí v brodu (48)
XXV.	Noch ragt Ihr Häuschen aus der Ferne Flor	41	Ještě ční ten domek! políbení (50)

XXVI.	O Liebe, Liebe, o du süßen Wännen	42	Lásko! lásko! ó ty sladký klame (54)
XXVII.	Rasch zieh' ich durch den Lärm der Welt von dannen	43	Cestu konám, měst a silnic hluky (60)
XXVIII.	Auf Sehnsuchtsflügeln treibt es mich beklommen	44	V tužby chvatu, křídla k letům беру (89)
XXIX.	Der Frühling keimt, die Sonne glänzet klar	45	Jaro vzniká, mlhy plaší slunce (68)
XXX.	Herz, diesen öden Burgen klag' dein Bangen	46	Žaluj, srdce, pustým těmto hradům (69)
XXXI.	Verweile, goldne Sonne, noch im Neigen	47	Čekej tamto nad Šumavou málo (70)
XXXII.	Ich schwimm' um einen Abgrund, der mich Schwachen	48	Vůkol rokle k vraždě čnící plují (97)
XXXIII.	Die Lippen welche einst von Honig schwammen	49	Oni rtové, jejichž vůně plynná (95)
XXXIV.	Herz, trägst du diese Fessellast noch länger	50	O, coby tě srdce této hnětné (107)
XXXV.	Wie dort im Osten schon der Himmel graut!	51	Záře zlatá skví se nad východem (108)
XXXVI.	Ihr golddurchwebten Haare, theure Reste	52	O, wy drahé zbytky mého pádu (112)
XXXVII.	Willkommen, Schwalbe aus den fernen Reichen	53	Vítej přišlá z dálky lastovičko (125)
XXXVIII.	Dein denk' ich, wenn näch't'gen Schatten flih'n	54	Na tě myslím, když tmy šeré hynou (118)
XXXIX.	Wär' ich ein Hirsch, ich möchte mit Entzücken	55	O bych tajmo na se vzíti (119)
XL.	Arm sind die Elbe – Weichsel – Wolgafluth	56	Labe, Visla, Volha ani Neva (121)
XLI.	Vernehm mich Berge, hohe Felshesteine	57	Hory, hory, slyšte hory skalné (102)
XLII.	Wie Thäler und wie Wälder rings erschallen	58	Jako smutně lesní holub úpí (129)
XLIII.	Ihr Leute saget, habt ihr nicht beim Mähen	59	Rcete ženci, co tam se srpečky (106)
XLIV.	Was eilst du Donaustrom, Fürst aller Flüsse	60	Dunaji, ty i všech toků kníže (110)
XLV.	Dort wo mit Eisgewalten Zemlja ringt	61	Tam kde Zemla v tisni ledů stoná (117)
XLVI.	Die Zeit flacht Berge, trocknet tiefe Meere	62	Vrchy planí moře pije do dna (131)
XLVII.	Seht, wie sich falb die Huthhöh'n umgestalten	63	Pod' o smrti, těcho osíralých (148)
XLVIII.	Ich will nicht ferner unter Menschen leben	64	Tam již se mnou přišlo, že se střehu (130)
XLIX.	Kennst du das Land in Paradieseshöhen	65	Znášli kraj ten, ony ráje věčné (133)
L.	Man sieht ein Eiland aus der Donau steigen	66	Z prostřed vln se šumně nad Dunajem (138)

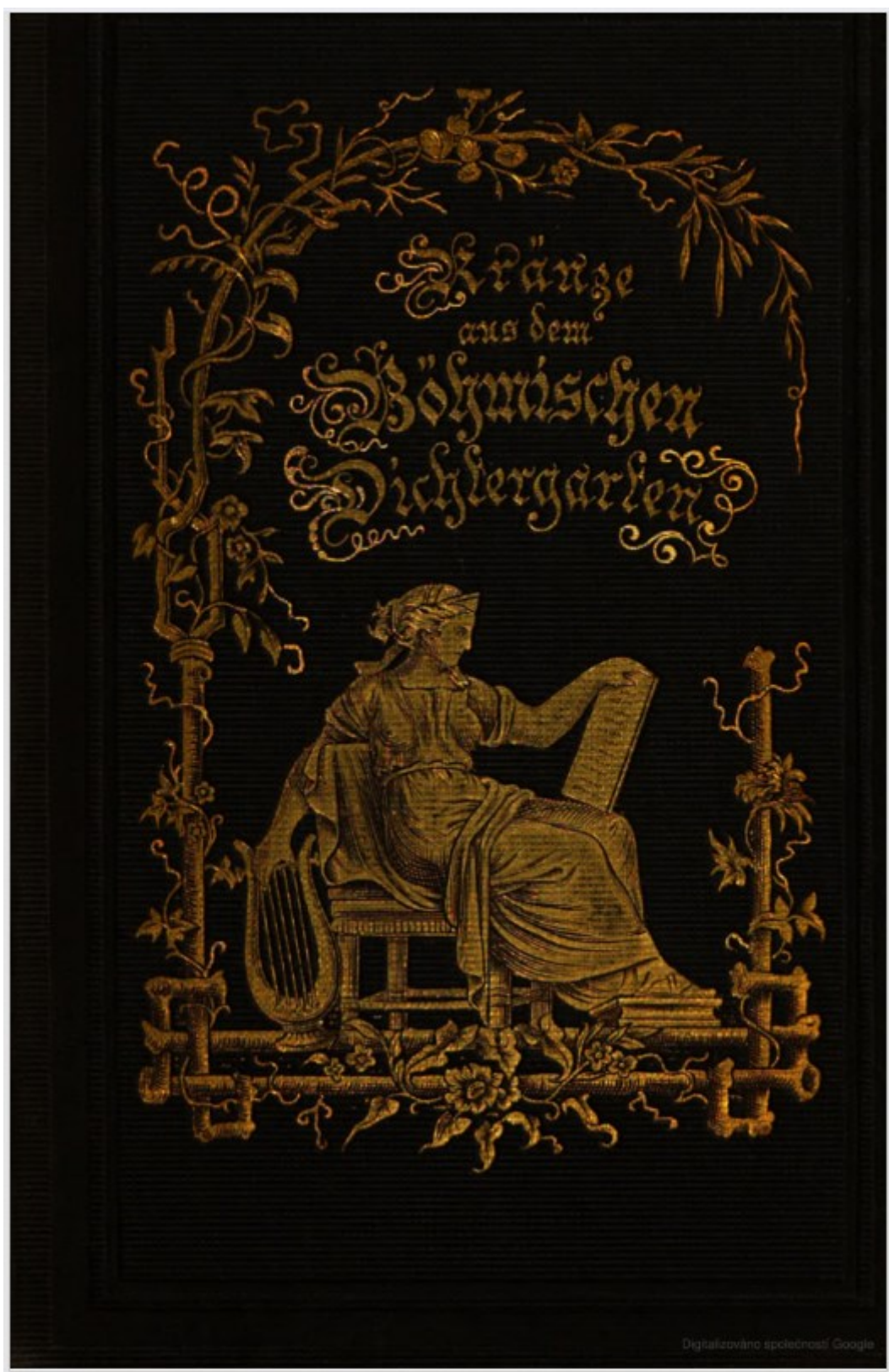
	Nachhall Russischer Lieder von dr. Lad. Čelakowský			ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. <i>Ohlas pjsnj ruských</i> . W Praze: Pjsmem Jana H. Pospjšila, aučinkugicjho auda českého národnjho Museum, 1829.	
1	Held Muromec	81	I.	Bohatýr Muromec	9
2	Nachtgespräch	85	II.	Rozmluva noční	13

3	Romantische Liebe	87	III.	Romantická láska	15
4	Abzug und Rückkehr	90	IV.	Odchod a příchod	18
5	Das Grosse Seelenfest	92	V.	Veliká panichida	20
6	Alexaner's Tod	94	VI.	Smrt Aleksandra	23
7	Die Verlassene	96	VII.	Opuštěná	25
8	Der Jüngling lobt sein Ross	98	VIII.	Mládec koně pochvaluje	27
9	Das Schlaue Liebespaar	100	IX.	Dovtipný milý	29
10	Mädchens Frohlocken	103	X.	Dívčino plesání	32
11	Die Zwei Wörtchen	105	XI.	Dvě slovíčka	34
12	Verhaltensregel	107	XII.	Jak se zachovati	36
13	Geständniss	109	XIII.	Vyznání	38
14	Der verjüngte Greis	110	XIV.	Odšedivělý	40
15	Die Versöhnung	112	XV.	Udobření	43
16	Liebe über Reichtum	114	XVI.	Láska nad bohatstvím	46
17	Lied des kleinen Mädchens	116	XVII.	Píseň dětská	48
18	Liebchens Tod	117	XVIII.	Smrt milé	49
19	Der Gefangere	119	XIX.	Vězeň	51
20	Das Verhör	122	XX.	Výslechy	54
21	Hochzeitslied	125	XXI.	Svatební	58
22	Der Grosse Vogelmarkt	127	XXII.	Veliký ptačí trh	60
23	Die Vergeltung	132	XXIII.	Odplata	65
24	Čurila Plenkovič	138	XXIV.	Čurila Plenkovič	70
25	Ilja von der Volga	148	XXV.	Ilja Volžanín	80

Příloha č. 5 – *Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit*
– obsah a předloha

	WENZIG, Josef. <i>Blumenlese aus der böhmischen Kunst- und Naturpoesie neuerer und älterer Zeit</i> . Prag: Druck und Verlag von Friedrich Rohlíček, 1854				
	Nachhall böhmischen Lieder	s.	Čelakovský, František Ladislav. <i>Ohlas pjsnj českých</i> . W Praze: W Knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, 1840.		s.
1	Thomas und die Waldfrau	13	I.	Toman a lesní panna	1
2	Der Ritt zum Liebchen	20	II.	Jízda k milé	7
3	Die Hexe	22	IV.	Stasa čarodějnice	11
4	Gute Lehre	24	V.	Dobré naučení	13
5.	Der alte Gärtner	25	VIII.	Starý zahradník	17
6.	Der Eifersüchtige	27	X.	Žehravý	24
7.	Freude und Trauer	30	XI.	Radost a žalost	27
8	Thränen und Seufzer	32	XVII.	Slzy a vzdychání	36
9	Der Treulose	33	XVIII.	Nevěrný milý	37
10	Der Liebste über Alles	35	XX.	Milý nade všecko	43
11	Ein Mädchen, wie die gute Stunde	37	XXI.	Dívčina jak dobrá hodina	45
12	Die zahme Taube	40	XXII.	Krotká holubička	47
13	Die Wanderbursch	41	XXIV.	Pocestný	49
14	Doch was mehr – nicht sag‘ ich’s euch	43	XXV.	A co dál – to nepovím	51
15	Im Winter	44	XXVIII.	Zimní	56
16	Unseliges Wiederfinden	46	XXIX.	Neblahé sejití	58
17	Das Vögelchen	48	XXX.	Ptáče	60
18	Ausrede	50	XXXI.	Výmluva	61
19	Nachrede	51	XXXIII.	Pomluva	64
20	Macht des Blickes	53	XXXV.	Mocnost očí	68
21	Die Sträusse	54	XXXVI.	Kytičky	69
22	Ein Mittel für zu grosse Liebe	55	XXXIX.	Pomoc pro náramnou lásku	76
23	Der letzte Wille	57	XLIII.	Poslední vůle	81
24	Die Küsse	58	XLVIII.	Hubička	93
25	Nachdenken	60	L.	Přemýšlení	96
26	Gebrochener Eid	61	LIII.	Zrušení slibu	100
27	Wachstum	62	LIV.	Zrůst	101
28	Entschwundene Wonne	63	LV.	Zmizelá radost	102
29	Die Hochzeit	64	XIX.	Sňatek	39

	Nachhall russischer Lieder	s.	ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. <i>Ohlas pjsnj ruských</i> . W Praze: Pjsmem Jana H. Pospjšila, aučinkugjcjho auda českého národnjho Museum, 1829.		s.
	Held Muromec	71	I.	Bohatýr Muromec	9
	Nachtgespräch	75	II.	Rozmluva noční	13
	Romantische Liebe	78	III.	Romantická láska	15
	Abzug und Rückkehr	81	IV.	Odchod a příchod	18
	Das Grosse Seelenfest	88	V.	Veliká panichida	20
	Alexaner's Tod	85	VI.	Smrt Aleksandra	23
	Čurila Plenkovič	87	XXIV.	Čurila Plenkovič	70
	Die Verlassene	97	VII.	Opuštěná	25
	Der Jüngling lobt sein Ross	99	VIII.	Mládec koně pochvaluje	27
	Das Schlaue Liebespaar	101	IX.	Dovtipný milý	29
	Mädchens Frohlocken	104	X.	Dívčino plesání	32
	Die Zwei Wörtchen	106	XI.	Dvě slovíčka	34
	Verhaltensregel	108	XII.	Jak se zachovati	36
	Geständniss	110	XIII.	Vyznání	38
	Der verjüngte Greis	112	XIV.	Odšedivělý	40
	Der grosse Vogelmarkt	115	XXII.	Veliký ptačí trh	60
	Die Versöhnung	121	XV.	Udobření	43
	Liebe über Reichthum	123	XVI.	Láska nad bohatstvím	46
	Lied des kleinen Mädchens	125	XVII.	Píseň dětská	48
	Liebchens Tod	127	XVIII.	Smrt milé	49
	Der Gefangere	129	XIX.	Vězeň	51
	Das Verhör	132	XX.	Výslechy	54
	Hochzeitslied	136	XXI.	Svatební	58
	Ilja von der Volga	138	XXV.	Ilja Volžanín	80

Příloha č. 7 – Wenzigovy příspěvky v *Ost und West*

1837			
Die Hochzeit des Woiwoden Jako (dalmatisch)		č. 2	s. 13
1838			
Schön Bjela (Čelakovský)	20. 1.	č. 6	s. 21
Schön Bjela (Čelakovský)	27. 1.	č. 8	s. 31
1846			
Gedichte von Wenzel Štulc (Mein Jubeln)	17. 1.	č. 7	s. 25
Gedichte von Wenzel Štulc (Mein Rufen)	3. 2.	č. 14	s. 53
Gedichte von Wenzel Štulc (Mein Rufen)	5. 2.	č. 15	s. 57
Die Niedrlage der Swaten des Dogen Stephan (dalmatisch)	14. 4.	č. 44	s. 174
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	5. 5.	č. 53	s. 209
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	7. 5.	Č. 54	s. 214
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	6. 6.	č. 67	s. 265
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	14. 7.	č. 83	s. 329–330
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	16. 7.	č. 84	s. 333–334
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	4. 8.	č. 92	s. 365–367
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	3. 9.	č. 105	s. 417–418.
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	15. 10.	č. 123	s. 489–490
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	3. 11.	č. 131	s. 521–522
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	3. 12.	č. 144	s. 573–575
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	5. 12.	č. 145	s. 577–578
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	17. 12.	č. 150	s. 597–598
Das Labyrint des Ruhms (Vocel)	19. 12.	č. 151	s. 601–602
1847			
Der grosser Volgemarkt (Čelakovský)	4. 2.	č. 15	s. 58
Töne der Liebe (Wenzig)	25. 3.	č. 36	s. 141
Töne der Liebe (Wenzig)	27. 3.	č. 37	s. 145
Das grosser Seelenfest	3. 4.	č. 40	s. 157
Töne der Liebe (Wenzig)	15. 6.	č. 71	s. 281

Der verjüngte Greis (Čelakovský)	31. 8.	č. 104	s. 413
Der Versöhnung (Čelakovský)	2. 9.	č. 105	s. 417
Töne der Liebe (Wenzig)	18. 9.	č. 112	s. 445
Die Vergeltung (Čelakovský)	23. 11.	č. 140	s. 557
Töner der Liebe (Wenzig)	7. 12.	č. 146	s. 584
Töne der Liebe (Wenzig)	9. 12.	č. 147	s. 585
1848			
Den Manen Jungmanns (Wenzig)	1. 1.	č. 1	s. 1
Salomon (Jablonský)	29. 1.	č. 13	s. 49
Salomon (Jablonský)	3. 2.	č. 15	s. 57
Salomon (Jablonský)	8. 2.	č. 17	s. 65
Salomon (Jablonský)	26. 2.	č. 25	s. 97
Salomon (Jablonský)	7. 3.	č. 29	s. 113
Salomon (Jablonský)	11. 3.	č. 31	s. 121